Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Elblągu

Doradzamy, doskonalimy, uczymy.

DOSKONALENIE OTWARTE NR 1/2022

Podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2022/2023

Szanowni Państwo!

Przekazujemy Państwu kolejne wydanie biuletynu „Doskonalenia Otwartego", który w całości poświęcony jest kierunkom polityki oświatowej państwa na rok szkolny 2022/23.

Mamy nadzieję, że zaprezentowane artykuły pomogą Państwu w realizacji tych zadań w trakcie zajęć z poszczególnych przedmiotów na wszystkich etapach edukacyjnych.

Z okazji rozpoczynającego się roku szkolnego chciałabym wraz z całą kadrą naszego ośrodka życzyć Państwu wszelkiej pomyślności w wykonywaniu zadań związanych z trudnym i odpowiedzialnym zawodem nauczyciela.

dr Danuta Oleksiak
dyrektor Warmińsko-Mazurskiego Ośrodka
Doskonalenia Nauczycieli
w Elblągu

Spis treści

I. Wychowanie zmierzające do osiągnięcia ludzkiej dojrzałości poprzez kształtowanie postaw ukierunkowanych na prawdę, dobro i piękno, uzdalniających do odpowiedzialnych decyzji.

Agata Urbańska, Karolina Witkowska, *Laboratorium uważności* ...…….……4
Janina Meller, *Ożywiamy edukację* ...…….7
Tomasz Szuszkiewicz, *Organizacja szkolnego rejsu żeglarskiego* …...……...…..……13

II. Wspomaganie wychowawczej roli rodziny przez właściwą organizację i realizację zajęć edukacyjnych wychowanie do życia w rodzinie. Ochrona i wzmacnianie zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży.

Ewa Leszczyńska, *Szkolna pigułka szczęścia, czyli o dobrostanie nie tylko na lekcji języka obcego* ……....…..17
Bożena Rokicka, dr Krzysztof Błaszczak, *Rozwiązywanie konfliktów w szkole – część II* ...……..22

III. Działanie na rzecz szerszego udostępnienia kanonu i założeń edukacji klasycznej oraz sięgania do dziedzictwa cywilizacyjnego Europy, m.in. przez umożliwienie uczenia się języka łacińskiego już od szkoły podstawowej.

Beata Gadomska, *Edukacja klasyczna jako odpowiedź* ……..……31
Anna Kamińska, *Korelacja nauczania religii z edukacją szkolną na etapie szkoły podstawowej* …...……...35
Magdalena Jankun, Irena Pożdziech,*Warsztaty terenowe jako obowiązkowa forma realizacji podstawy programowej w edukacji przyrodniczej, geograficznej i historycznej* ……..…….39

IV. Doskonalenie kompetencji nauczycieli do pracy z uczniami przybyłymi z zagranicy, w szczególności z Ukrainy, adekwatnie do zaistniałych potrzeb oraz kompetencji nauczycieli nowych przedmiotów wprowadzonych do podstawy programowej.

Beata Gadomska, *Jak rozpocząć pracę z uczniem cudzoziemskim? Kształcenie od podstaw* ……..……..…….44

V. Wspomaganie kształcenia w szkołach ponadpodstawowych w związku z nową formułą egzaminu maturalnego od roku 2023.

Beata Gadomska, *Wyzwania matury od 2023 roku ze szczególnym uwzględnieniem języka polskiego* .....…..……..49

VI. Doskonalenie systemu kształcenia zawodowego we współpracy z pracodawcami – wdrażanie Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030.

Danuta Oleksiak, *Współpraca szkół branżowych z pracodawcami a Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030* …53

VII. Rozwijanie umiejętności metodycznych nauczycieli w zakresie prawidłowego i skutecznego wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesach edukacyjnych. Wsparcie edukacji informatycznej i medialnej, w szczególności kształtowanie krytycznego podejścia do treści publikowanych w Internecie i mediach społecznościowych.

Jerzy Dorożko, *Algorytm prawdę Ci powie?* ……..…….…..56
Anna Szeląg, *TIKowe przydaSie w edukacji – czytnik immersyjny* ……..…….59
Beata Pabian, Halina Uźluk, *Jakie są prawa nauczyciela i gdzie ich szukać* …….…...61
Edyta Meredyk-Szczesiak, *Czy Twoi uczniowie Cię słuchają, czy słyszą? Rola słuchowisk w edukacji polonistycznej* …….…..71

VIII. Wsparcie nauczycieli i innych członków społeczności szkolnych w rozwijaniu umiejętności podstawowych i przekrojowych uczniów, w szczególności z wykorzystaniem pomocy dydaktycznych zakupionych w ramach programu „Laboratoria przyszłości".

Alicja Guła, Mariola Malkiewicz, *Dziecięce eksperymentowanie a Laboratoria przyszłości* ……..73
Andrzej Gołota, *Laboratoria przyszłości w praktyce na matematyce* ……..…….77
Monika Stasiak, *Laboratoria przyszłości w nauczaniu fizyki* ……...…….79
Krzysztof Stasiak, *Laboratoria przyszłości – mikrokontrolery* …….81

IX. Podnoszenie jakości kształcenia oraz dostępności i jakości wsparcia udzielanego dzieciom i uczniom w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych i integracyjnych.

Joanna Poźnikiewicz, Irena Pożdziech, *Wspomaganie szkół w roku szkolnym 2021/2022 w podnoszeniu efektów kształcenia* …….…83
Marlena Szwemińska, Paweł Niemczuk*, Nauczyciel współorganizujący kształcenie – rola i zadania* ……....86
Joanna Poźnikiewicz, Irena Pożdziech, *Rola kompetencji nauczyciela w podnoszeniu jakości kształcenia* …….91
Marlena Derlukiewicz*, Dwadzieścia kroków do sukcesu na egzaminie ósmoklasisty, czyli działania polonisty, które przyczyniają się do podniesienia efektów kształcenia* ……...…...95
Beata Pabian, Halina Uźluk*, Obserwacja lekcji pokazowych logopedów a wykorzystanie narzędzi TIK. Zmiany w awansie zawodowym nauczycieli* ……...…..102

I. Wychowanie zmierzające do osiągnięcia ludzkiej dojrzałości poprzez kształtowanie postaw ukierunkowanych na prawdę, dobro i piękno, uzdalniających do odpowiedzialnych decyzji.

Agata Urbańska
konsultant ds. ed. wczesnoszkolnej i innowacji pedagogicznych
Karolina Witkowska
Doradca metodyczny ds. edukacji wczesnoszkolnej

Labolatorium uważności

Czym jest uważność?

Uważność to sposób bycia. To prosta metoda treningu umysłu. To **praktyka** bycia obecnym i świadomym swojego życia. To otwarte i przyjazne nastawienie do tego co się dzieje w danej chwili bez osądzania czy negowania. To wyłączenie autopilota i pośpiechu.

Czy uważność jest ważna?

W szkole wiele razy w ciągu dnia używamy zwrotów: „Proszę o uwagę!"; „Uważajcie!". Nigdy jednak nie zastanawiamy się w jaki sposób uczniowie mają kierować uwagę na to, co jest w danej chwili ważne. Nie uczymy tego. Gdybyśmy jednak praktykowali z nimi uważność, dalibyśmy im możliwość zrozumienia, jak wartościowe i efektywne ze względów intelektualnych oraz emocjonalnych jest utrzymywanie uwagi na tym co ważne. Dostęp do dóbr, informacji oraz mnogość możliwości może wprowadzić umysł w stan dysonansu poznawczego oraz utrudniać podejmowanie decyzji w wielu sferach życia. Dzisiejsze dzieci wręcz bombardowane są informacjami, których ich mózgi nie są w stanie przetworzyć. Szybko uczą się też, że pośpiech daje więcej gratyfikacji. Jest głośno, kolorowo, a wszystko wokół zmienia się błyskawicznie. Życie już małych dzieci płynie więc w pośpiechu. Płynnie dopasowują się więc do funkcjonowania w biegu i coraz rzadziej zatrzymują się z zachwytem nad kamykiem leżącym na drodze. Wiele aktywności wykonują też na tzw. autopilocie, co powoduje, że mają problem z zauważeniem zmian w zewnętrznym świecie, np. upływających po sobie dni i tygodni, zmieniających się pór roku.

Czy dzieci potrzebują uważności?

Dzieci z natury są ciekawskie, mają dusze odkrywcy i naturalną potrzebę uczenia się. Są też naturalnie uważne. Ale podobnie jak dorośli często bywają zestresowane, niespokojne i rozkojarzone. Wiele dzieci zbyt dużo myśli i robi, a za mało po prostu **jest.** Stają się dorosłe zanim tak naprawdę mają szansę pobyć dziećmi. Mają zbyt dużo wyzwań społecznych, emocjonalnych i edukacyjnych. Doskonale reagują na przycisk START, gorzej z przyciskiem PAUZA. Poprzez ćwiczenia uważności i świadomego bycia **tu i teraz** uczą się zatrzymywać, kierować uwagę na siebie, rozumieć swoje potrzeby, myśli i emocje. Działają mniej impulsywnie i uczą się akceptować, że nie wszystko w ich życiu jest takie jakby chciały. W ten sposób dzieci uczą się poruszać pewnie w teraźniejszości, wolne od przeszłości i przyszłości. Jak młode drzewo, które ma dużo miejsca do rozwoju i bycia sobą. Jeśli się tego nauczą jako małe dzieci, zaprocentuje to w ich przyszłości.

Co uważność daje dzieciom?

Uważność pozwala na nowo dostrzec, jak wiele wyjątkowości kryje się w zwyczajnym, otaczającym nas świecie. Tak jak pszczoła przelatuje z kwiatka na kwiatek, tak samo ludzki mózg skacze od jednej myśli do drugiej. W szkole pełnej pospiechu, z dużą ilością materiału, powtórzeń, testów i zadań dzieci od-

czuwają presję, by myśleć szybko. Natychmiastowa reakcja jest nagradzana i doceniana. Zapominamy zaś często o czymś tak ważnym jak refleksja. Wielu uczniów intuicyjnie wyczuwa, co to znaczy być uważnym. Potrzebują tylko poczucia bezpieczeństwa i zaufania oraz właściwej, dostosowanej do wieku formy ćwiczeń.

Jakie płyną korzyści z praktykowania uważności?

Jak wynika z badań praktyka uważności wywiera ogromny wpływ na zdrowie, samopoczucie i szczęście. Tak jak możemy ćwiczyć nasze ciała, tak samo możemy ćwiczyć „mięśnie" naszych mózgów, by wzmocnić i rozwijać części odpowiedzialne za podejmowanie decyzji, udoskonalić umiejętność zapamiętywania i przyswajania sobie informacji, a także zapanować nad automatycznymi reakcjami czy emocjami. Dzięki treningowi uważności obserwujemy m.in.:

- obniżenie napięcia emocjonalnego i samoregulację,
- umiejętność rozpoznawania trudnych uczuć i emocji, nazywania ich, zrozumienia i radzenia sobie z nimi,
- redukcję stresu w szkole,
- skupienie uwagi na aktualnie wykonywanej czynności, zadaniuedukacyjnym,
- podchodzenie do doświadczeń z otwartym umysłem i ciekawością,
- swobodę oraz niezależność w wykonywaniu działań i rozwiązywaniu problemów,
- dostrzeganie własnych, ukrytych potrzeb i stanów fizjologicznych,
- powstrzymywanie się od reaktywnych działań,
- rozwój umiejętności planowania i organizowania różnych czynności,
- poprawę elastyczności w myśleniu i rozwój myślenia abstrakcyjnego,
- łatwość tworzenia pojęć,
- poprawę zapamiętywania i przechowywania zapamiętanych pojęć,
- wzrost refleksyjności,
- większą satysfakcję z wykonywanych działań i przeżytych doświadczeń,
- wydłużenie czasu koncentracji nad jednym zadaniem,
- łatwiejszy powrót do kontynuowania czynności po przerwie spowodowanej oddziaływaniem bodźców dekoncentrujących,
- obniżenie poziomu lęku i objawów z pogranicza depresji,
- podniesie poziomu pewności siebie i poziomu poczucia własnej wartości,
- wzmocnienie wytrzymałości mentalnej,
- wzrost odczuwania empatii, sympatii i poziomu integracji grupowej.

Rzut oka na tę listę pozwala od razu zrozumieć, dlaczego uważność może być bardzo przydatna w szkole, dlaczego warto uczyć jej praktykowania dzieci, a także zachęcać rodziców, by wspierali motywację do tych ćwiczeń.

W jaki sposób uczyć uważności?

Nasz tradycyjny szkolny sposób nauczania nie sprzyja ćwiczeniom uważności. Siedzenie sztywno na krześle, przed tablicą, bycie zobligowanym do przyswajania wielu informacji to szkolna rzeczywistość. Taki system rodzi napięcie, które nie służy nabywaniu nowych umiejętności. Natomiast jeśli nauka wynika z wyraźnej potrzeby, ze wsparciem dorosłego, to przebiega zupełnie inaczej. W szkole jest zdecydowanie za dużo stresu. Przeżywają go wszyscy: i nauczyciele, i uczniowie, i rodzice. Długotrwały stres sieje spustoszenie. Jest niezwykle niszczącą siłą. Młodzi ludzie, a także dzieci coraz częściej jej doświadczają. Cierpią z powodu rozdrażnienia, zaburzeń odżywiania, napadów lęku panicznego, kłopotów ze snem, innych autodestrukcyjnych zachowań. W szkole uciekają się do przemocy, reagują agresją. Zestresowani uczniowie tracą zdolność uczenia się, gorzej funkcjonują społecznie i emocjonalnie. Gdyby lepiej rozumieli swoje emocje, gdyby uczyli się autorefleksji, odczuwania siebie, rozpoznawania swoich potrzeb i frustra-

cji na pewno ich jakość życia uległaby poprawie. Nauczycieli zresztą też.

W każdym momencie dnia czy to w szkole czy poza nią możemy ćwiczyć z dziećmi uważność. Poniższe krótkie ćwiczenia możemy wykorzystać praktycznie zawsze.

Zauważ swój oddech

Skup się na swoim oddechu. Wyobraź sobie jak fala powietrza wdychana przez nos napełnia Twoje nozdrza, płuca, jak rozszerza się klatka piersiowa, jak powietrze wpływa do zakamarków ciała. Potem, wraz z wydechem, wyobrażaj sobie falę wypływającą ze wszystkich części ciała jak z nadmuchanego balona.

Dwa gryzy.

Postaraj się skupić na dwóch pierwszych gryzach wszystkiego co jesz. Zwróć uwagę na zapach, smak, temperaturę, fakturę tego co jesz, a nawet dźwięk podczas jedzenia. Nie oceniaj tych doznań. Po prostu staraj się je odnotować.

Minuta dla mózgu

W ciągu dnia każdy z nas ma jakieś krótkie, kilkuminutowe przerwy. Zazwyczaj sięgamy wówczas po telefon, zaglądamy do komputera, Internetu. Zmień to. Wykorzystaj te parę minut na odpoczynek dla mózgu. Poobserwuj widok za oknem czy opadające liście z drzewa.

Jedna sytuacja

Wybierz jedną czynność, którą powtarzasz codziennie o tej same porze. Może to być mycie zębów, nakładanie piżamy, otwieranie zeszytu czy książki.. Skup się na tej czynności od początku do końca. Śledź każdy swój ruch.

Skan ciała

Usiądź wygodnie lub połóż się. Skanuj swoje ciało od stóp do głów w poszukiwaniu uczucia dyskomfortu i napięcia. Skup się na napiętym miejscu i spróbuj je rozluźnić. Kiedy skończysz skanuj swoje ciało w poszukiwaniu rozluźnienia.

Z czasem trening uważność przynosi długotrwałe zmiany nastroju, podnosi poziom szczęścia i dobrego samopoczucia. Ogranicza kompulsywność, pogłębia świadomość siebie, otwiera na innych. Co ważne dotyczy zarówno uczniów jak i nauczycieli.

Literatura:

1. Snel,Eline (2015). *Moja supermoc – uważność i spokój żabki. Historie, gry i zabawy mindfullnes.*Warszawa: Wydawnictwo CoJaNaTo
2. Snel, Eline (2015).*Uważność i spokój żabki. Ćwiczenia mp3 dla dzieci i rodziców.* Warszawa: Wydawnictwo CoJaNaTo,
3. Piroddi, Chiara(2021). *W małej główce wielka moc. 25 ćwiczeń mindfullnes by być uważnym i spokojnym przez cały dzień*. Wydawnictwo ApiPapi
4. CaroleP.Roman(2020). *Mindfulness dla dzieci. 30 ciekawych ćwiczeń, które poprawią samopoczucie i pomogą zachować spokój i kontrolę*. Wydawnictwo Helion
5. Kabat-Zinn, Jon (2012). *Praktyka uważności dla początkujących*. Wydawnictwo Czarna Owca
6. Afzal,Uz.(2020). *Mindfulness dla dzieci – pomóż swojemu dziecku osiągnąć spokój i zadowolenia od śniadania do dobranocki*
7. GreenlandKaiser, Susan (2017). *Zabawa w uważność – 60 oryginalnych gier i zabaw. Minfulness i medytacja dla dzieci, młodzieży i rodzin.*Wydawnictwo Galaktyka

Janina Meller
konsultant ds. biologii

Ożywiamy edukację

Dzieci to nie segregatory (…), najlepiej uczą się przez własną aktywność i eksperymentowanie (…).
dr Marzena Żylińska

Zakończył się kolejny rok szkolny, już nie tak skrajnie dziwny i „eksperymentalny" z powodu pandemii, ale niosący ze sobą kolejne wyzwania związane z napływem do polskiej szkoły dzieci z Ukrainy. Oddaję ten artykuł w przeddzień nowego roku szkolnego, w dniu 42 rocznicy podpisania porozumień sierpniowych i wciąż nurtuje mnie jedna myśl – kiedy wreszcie docenimy wywalczoną wolność w każdym jej wymiarze? Czy naprawdę szkoła musi być obiektem i areną walki politycznej i ideologicznej? Nauczyciel wie, że w edukacji jedno jest pewne – zmiany! Jesteśmy na nie otwarci, jednakże pod warunkiem, że wreszcie będziemy mogli spokojnie, sumiennie i co konieczne - kreatywnie pracować. „Marzyłby mi się okrągły edukacyjny stół wszystkich sił politycznych i ustalenie priorytetów. Takich, które by przetrwały przez kilka, może kilkanaście lat bez względu na wynik wyborów" – mówiła w 2016 roku Krystyna Łybacka, była minister edukacji narodowej i sportu (Szczęsny 2016) …A mnie się marzy okrągły stół ludzi mądrych, z wyobraźnią, doświadczonych i obiecujących nauczycieli z potencjałem, wciąż uczących się swojego zawodu, empatii, włączonych w rewolucję technologiczną (od której nie ma odwrotu), dostrzegających wyzwania obecne i przyszłe, i samodzielnych. System nie powinien przeszkadzać lecz zapewniać szkole spokój i bezpieczeństwo, również ekonomiczne.

Doskonalenie, wsparcie, wspomaganie, rozwijanie, podnoszenie jakości…

Tymczasem na podstawie ustawy praw oświatowe na każdy nowy rok szkolny minister edukacji i nauki ustala nowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa. Jak można skutecznie w ciągu jednego roku szkolnego wdrożyć i zrealizować 5, 6, a ostatnio aż 9 priorytetów Ministerstwa Edukacji i Nauki? Uczestniczymy w tym wyścigu czy też festiwalu pomysłów, aby zadowolić system, wszak z tego będziemy rozliczani… A jednak nauczyciel musi zadbać o jakość i świeżość edukacji, stawić czoło nowym sytuacjom, a niekiedy wyzwaniom, do których nie jest przygotowany. Nie było gotowych rozwiązań, kiedy tworzono gimnazja (działały i rozwijały się za sprawą naszych nauczycielskich rąk i umysłów), nie wypisano recepty na Covid, a opanowaliśmy sami system zdalnego lub hybrydowego nauczania, wreszcie nie wyobrażaliśmy sobie skali wpływu rosyjskiej agresji na Ukrainę i jej uchodźczych skutków, a przyjmując ukraińskie dzieci do polskich szkół, uczymy się z nimi pracować. Zmiany, a nawet rewolucje są motorem postępu. Niestety rewolucja technologiczna i przemysłowa oraz zmiany klimatu postępują szybciej, niż jesteśmy w stanie zareagować. „Wydeptanie" nowych ścieżek rozwoju intelektualnego, wytrenowanie się w nowych algorytmach postępowania są procesem, niekiedy długotrwałym. Dochodzą więc do głosu emocje, które utrudniają dobre relacje. Zachowuję daleko idącą ostrożność wobec twierdzenia, że edukujemy dla przyszłości. Kto z nas, będąc dzieckiem, a potem młodym adeptem sztuki nauczycielskiej, był przygotowany do takiej skali zmian w naszym życiu? Za szybko może oznaczać nieskutecznie. Kompetencje kluczowe – szczególnie te miękkie i tzw. kompetencje przyszłości są wynikiem treningu umiejętności przez całe życie, nie nabywamy ich z dnia na dzień, ale dobrze, że zaczynamy je kształtować jak najwcześniej.

Nauczyciel – człowiek renesansu w XXI wieku

Wiele wskazuje na to, że nauczycielom, edukatorom, ludziom nauki nie brakuje świeżych pomysłów na ożywienie w edukacji. Wiele dowodów na to znajdziemy chociażby w Internecie. Specjaliści od pedagogiki zadbali o to, co szkoła „powinna" w zakresie wiedzy merytoryczno-przedmiotowej i to da się wyegzekwować, sprawdzić, policzyć, udowodnić, zweryfikować ze względu na realizację. O szkolnych powinnościach nauczycieli, do których chętnie dopisywane są kolejne obszary, słyszymy odgórnie (władze) i oddolnie (rodzice). Pomijając fakt, że nauczyciel omnibusem nie jest, skąd ma brać czas na zaspokojenie wszystkich oczekiwań rodziców, społeczeństwa, nadzoru pedagogicznego? Odpowiedzią może być tylko zdrowy rozsądek nauczyciela, sprowadzony do zrozumienia, że bardzo często mniej znaczy lepiej, że niezależnie od mód i trendów, formę należy dostosować do treści i dobrze wykorzystać pod względem celów edukacyjnych i wychowawczych.

Takie rozumienie zawodu nauczyciela-wychowawcy wymaga, oprócz przygotowania merytorycznego i metodycznego, predyspozycji osobowościowych. Chociaż słowo „powinien" nie ma w naszym środowisku najlepszych konotacji i jest bezsprzecznie zbyt pojemne i niejednoznaczne (*dobrze by było, żeby…*), to zgadzam się z Barbarą Magalską, która opierając się na wskazaniach prof. Antoniego Smołajskiego, pedagoga, pedeutologa, historyka wychowania i teoretyka organizacji zarządzania szkolnictwem, znawcy dziejów nauczycielstwa polskiego, przypomina:

„Dobrze przygotowany do zawodu nauczyciel powinien

- być dobrym specjalistą o możliwie gruntownej wiedzy;
- budzić w dzieciach i młodzieży zainteresowania,
- kształcić umiejętności i nawyki;
- chcieć i umieć korzystać z ułatwień, jakie daje mu w pracy dydaktycznej postęp techniczny;
- być spolegliwym i życzliwym wychowawcą, doradcą rodziców;
- być animatorem, organizatorem i często realizatorem różnych poczynań edukacyjno-kulturalnych.
- sam reprezentować wartościową osobowość oraz czuć potrzebę i umieć ustawicznie i wielostronnie się doskonalić;
- mieć wyrobioną otwartą postawę wobec postępu naukowego, pedagogicznego, społecznego i kulturalnego". (Magalska)

Dodałabym, że nauczyciel powinien umieć zdobywać wsparcie i środki ze strony instytucji i rodziców. To jest podstawa realizacji większych projektów, np. wycieczki edukacyjnej. Nie dziwię się, że wielu nauczycieli rezygnuje z wycieczek, bo przeraża ich warstwa organizacyjna i obciążenie odpowiedzialnością. Pokażcie mi zawód, w którym na wstępie swojej pracy kandydat musi legitymować się tak pokaźnym katalogiem powinności.

„Długa, wciąż otwarta lista cech nauczyciela warunkuje powodzenie i autorytet. Nie ma jednak definitywnie ustalonego modelu nauczyciela-wychowawcy, gdyż jego autorytet wynika z całościowego i realnego usytuowania w społeczeństwie i państwie zwłaszcza pod względem materialnym i kulturowym." – stwierdza prof. Smołajski (tamże).

Cóż więc może zaoferować nauczyciel-wychowawca na rzecz ożywienia życia szkoły, zaciekawienia przedmiotem, poprawienia dobrostanu swojego i uczniów, podniesienia atrakcyjności lekcji i rozwoju, budzenia filozoficznego zdziwienia?

Arteterapia – dla ludzi, dla Ziemi

Co ma wspólnego malowanie na butelkach z nauką? Otóż ma: „Malowanie butelek jest jak nauka – ma służyć ulepszaniu świata" – twierdzi prof. Stanisław Czachorowski biolog, ekolog, popularyzator nauki (Czachorowski 2019). Prowadzi blog „Profesorskie Gadanie", dodatkowo zajmuje się edukacją ekologiczną pozaformalną, filozofią przyrody oraz dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym re-

gionu. Od wielu lat zbiera on stare butelki, słoiki, którym przez malowanie nadaje nową wartość. To przez recykling rzeczy i znaczeń promuje postawy przyjazne środowisku i ludziom. Taki styl życia nazywa „ekologizmem", uznaniem wspólnotowości homo sapiens i wspólnotowości (systemowej złożoności) życia na Ziemi. Arteterapia, czyli terapia sztuką pomaga człowiekowi, a jeśli połączona jest z recyklingiem i upcyklingiem (forma wtórnego przetwarzania odpadów, w ramach której w efekcie otrzymujemy produkt o wartości większej niż bazowa wartość surowców użytych podczas produkcji; potocznie określany jest jako wyższa forma recyklingu – nie tylko zmniejsza ilość odpadów i wykorzystywanych materiałów, ale też wnosi wartość dodaną w życie człowieka w postaci nowych mebli, sprzętów czy akcesoriów niskim kosztem), to pomaga Ziemi, a więc również nam samym. „Sztuka jest polem działania dla intuicji. Nauka jest polem działania racjonalności. Malujący naukowiec to negocjacje tych dwóch światów") – pisze prof. Czachorowski na swoim blogu „Profesorskie Gadanie" (Czachorowski 2022). Często maluje w przestrzeni publicznej, umieszczając na butelkach, dachówkach, kamieniach motywy biologiczne.

I tu oprócz niewątpliwej autoarteterapii, takie malowanie bez presji oceny uważam za formę, którą można przenieść do szkoły (edukacja formalna). Okazało się, że „Profesorskie Gadanie" zaczęło korespondować z profesorskim malowaniem. I to dosłownie, bowiem malowanie połączone z opowieścią o lokalnej przyrodzie, omawianą właśnie grupą zwierząt czy roślin jest pomysłem na lekcję, i tę w terenie, i tę w klasie. Wymaga to trochę zabiegów, ale od czasu do czasu warto poeksperymentować metodycznie we współpracy z innymi nauczycielami. „Maluję po to, żeby te butelki nie trafiły na śmietnik. By były powtórnie wykorzystywane, obdarowuję nimi przyjaciół, znajomych lub czyniących dobro ludzi. Jest to też prośba o ratunek dla bioróżnorodności biologicznej, a także opowieść o lokalnej przyrodzie utrwalona na szkle użytkowym bądź starej dachówce. (…) W otaczającej rzeczywistości przyrodniczej dostrzegam nie tylko zależności przyczynowo-skutkowe, prawidłowości i obiekty badawcze, ale także piękno" (tamże) – tłumaczy naukowiec.

Praktyczny „ekologizm"

Moda na postarzanie w sztuce użytkowej, ale także trendy na odświeżanie dawnych pomysłów lub dawanie drugiego życia rzeczom to też inspiracja do ożywienia i uatrakcyjnienia programów szkolnych. Świetnie sprawdza się tu zarówno metoda projektu zespołowego, jak i indywidualnego. Zajęcia z upcyklingu metodą projektu? Czemu nie. Pomysłów jest coniemiara. Pozostaje tylko pytanie, kiedy i czy zamiast lekcji, czy może w czasie pozalekcyjnym? Realnie czy online?

Pamiętam ze szkoły podstawowej, jak cudownie twórczym, inspirującym i praktycznym zajęciem było tworzenie pudełek, schowków ze starych pocztówek. Dziś w Polsce wysyłanie kartek z życzeniami i pocztówek z podróży nie jest już w modzie (w Wielkiej Brytanii nadal kwitnie zwyczaj obdarowywania się papierowymi kartkami z życzeniami przy każdej nadarzającej się okazji, niezależnie od przesyłania szybkich, wielokrotnie przesyłanych życzeń elektronicznych), niemniej nadal są dostępne w sprzedaży, a i w zasobach rodzinnych coś się znajdzie. Odejście od komputera na jakiś czas dobrze zrobi każdemu uczniowi. Niech sobie sam lub z kolegami zaprojektuje i stworzy coś ładnego, a zarazem użytkowego. A zatem kiedy? Okazja pojawia się w różnych sytuacjach szkolnych – od lekcji plastyki, biologii, historii, języka polskiego i obcego przez godziny wychowawcze do pracy samodzielnej (np. wykończenie produktu) w domu. Malutki projekcik tematyczny (np. święta, różne dedykacje, okoliczności rodzinne, podróże, pozdrowienia, świat przyrody, budowle, sentencje), który wybrany temat łączy z prostą technologią (np. szycie, spinanie, sklejanie) można rozpocząć i częściowo przeprowadzić na lekcji, a dokończyć w domu. Ileż umiejętności nabywa uczeń i ile ma inicjatywy w działaniu. Trzeba tylko uważać, żeby rodzice nie przejęli inicjatywy, a jedynie wspierali dziecko logistycznie. Jeśli zaś zamierzamy przeprowadzić większy projekt, to przy tym umożliwimy

uczniom nabywanie wszystkich umiejętności kluczowych. To nie jest już tylko „robótka ręczna", lecz celowo zaplanowane, samodzielnie lub w zespole wykonane działanie zwieńczone prezentacją publiczną. Pomyślmy czasem o „pudełku z wyobraźnią" i nie bójmy się korzystać z edukacji rozproszonej. Opowiedziałam o pudełku z kartek pocztowych, ale to tylko jeden z pomysłów, wystarczy otworzyć Internet: torby z siatki mech, worki z poduszek powietrznych, przeróbki z ubrań, meble z palet, osłonki na doniczki i ozdoby z plastikowych butelek, ozdobne szklane butelki z odzysku, witraże z potłuczonego szkła, produkty modowe z niepotrzebnych banerów reklamowych. Liczy się wyobraźnia i …dobry projekt.

Polska ekoprojektantka Magdalena Godowa również udowadnia, „że nie ma materiału, któremu nie można by nadać nowego, lepszego życia".„Tworzy ona wiklinę ze starych gazet, a następnie z tak odzyskanego surowca wykonuje rozmaite produkty, takie jak kosze, lampy, torebki, poduszki, kolczyki lub bransolety. (…) Ponadto ze skrawków materiałów szyje patchworkowe torebki, kosmetyczki, torby, pokrowce na drobiazgi (…)". (*Upcykling w Polsce – wszystko, co musisz wiedzieć,* 2021)

Zwrócę uwagę na jeszcze jeden aspekt upcyklingu – dzielenie się z innymi i wymianę rzeczy, które są nam niepotrzebne, a w drugich rękach zostaną z powodzeniem wykorzystane i nie chodzi mi o wyrachowane pozbywanie się własnych śmieci. Upcykling ubrań stanowi próbę stawienia czoła nadmiernej produkcji odzieży, która przez ostatnie 15 lat wzrosła globalnie aż dwukrotnie (tamże).

Klucz w aplikacji – trzeba się uczyć nowego

Przykładem podążania edukacji z duchem czasów jest zastąpienie aplikacją multimedialną tradycyjnego klucza biologicznego do oznaczania roślin, zwierząt i grzybów. Zgodnie z zapisem w podstawie programowej (Dz. U. z 2017 poz. 356 ze zm.) uczeń „rozpoznaje organizmy z najbliższego otoczenia posługując się prostym kluczem do ich oznaczania" (biologia: II. 1. 3). Inicjatywa dotycząca wyboru narzędzia leży znów w rękach nauczyciela biologii. Tu system nas nie ogranicza, często ograniczamy się sami, chociażby dlatego, że jeszcze nie umiemy sprawnie posługiwać się nową technologią. „Żeby nauczać trzeba się ciągle uczyć". (Czachorowski 2022). To tylko kwestia zapoznania się z ofertą i wyboru odpowiednio dobrej aplikacji. Nauczyciel nie jest z tym sam, ofertę i szczegóły omawiamy na warsztatach biologicznych. Tam też dzielimy się doświadczeniem z tymi koleżankami i kolegami, którzy lepiej radzą sobie np. ze smartfonem. Wniosek nasuwa się sam – nie wystarczy raz na studiach czegoś się nauczyć, by umiejętności wystarczyło na całe zawodowe życie. Uczymy się przez całe życie.

Fotograficzne podróże w naturze

Kilkanaście już lat zajmuję się organizacją konkursu fotograficznego o tematyce przyrodniczej, adresowanego do nauczycieli i uczniów województwa warmińsko-mazurskiego. Kolejne edycje opatrzone nowym tytułem kierują obiektywy aparatów fotograficznych na określony fragment środowiska przyrodniczego, zjawisko, krajobraz, grupę organizmów lub aktualny temat wynikający z zaleceń ONZ ustanawianych na dany rok lub dekadę, np. lata 2010-2020 to czas Dekady bioróżnorodności, rok 2020 był Rokiem Zdrowia Roślin, obecnie trwa Dekada przywracania ekosystemów 2021-2030 (EKOwiedza: Dekada przywracania ekosystemów 2021-2030, dla planety.pl), a w roku 2022 rozpoczęła się wielokierunkowa „Dekada Działań" (ONZ: Rok 2020 jest decydujący dla ochrony mórz i oceanów, 2020), bodajże najtrudniejsza pod względem wyzwań dla zrównoważonego rozwoju. W konkursie uczestniczy coraz większa liczba pedagogów i uczniów zainspirowanych tą formą aktywności przyrodniczo-artystycznej. Znowu jest to przykład negocjacji racjonalności ze światem sztuki. Podczas konferencji podsumowującej konkurs, jego uczestnicy, a także inni zainteresowani nauczyciele i uczniowie mają okazję wysłuchać wykładu tematycznego ilustrowanego nagrodzonymi fotografiami. Nowa edycja konkursu fotograficznego z cyklu „Podróże w naturze", do udziałów której gorąco zapraszam, przebiega pod nazwą „Wodny świat zdjęcia wart

(Regulamin i załączniki zamieszczono na stronie internetowej WMOD-N w Elblągu: https://wmodn.elblag.pl/konkurs-fotograficzny-podroze-w-naturze-wodny-swiat-zdjecia-wart/#more-6523).

Kryzysowa sytuacja zasobów wodnych na Ziemi to jeden z najbardziej newralgicznych tematów społecznych ludzkości i nie można go rozpatrywać w oderwaniu od kryzysu klimatycznego, który jest niestety w pewnym stopniu wynikiem wieloletnich działań człowieka. Katastrofa ekologiczna na rzece Odrze w tym roku rodzi szereg pytań o to, co naprawdę się stało i kto jest winien. Żeby racjonalnie próbować odpowiedzieć na te pytania należy na bok odłożyć emocje i retorykę polityków, a sięgnąć do wiedzy wynikającej z dziedziny - nauki o zależnościach między organizmami oraz miedzy organizmami, a środowiskiem i pamiętać, że my, ludzie, też jesteśmy elementem tej układanki. Niestety to nasze decyzje i działania (również wieloletnie zaniedbania) decydują o przetrwaniu ekosystemu lub jego zagładzie. Można bagatelizować wpływ człowieka na ekosystemy (w tym wodne), ale to podcinanie gałęzi, na której siedzimy. Można też nie robić nic, lecz i w tym przypadku natura upomni się o swoje. Między innymi o problemach z wodą i konsekwencjach wieloletnich działań lub zaniedbań w zakresie gospodarki wodą będzie traktował wykład na podsumowaniu konkursu fotograficznego.

Podróże kształcą wykształconych

„Tak naprawdę nie wiemy, co ciągnie człowieka w świat. Ciekawość? Głód przeżyć? Potrzeba nieustannego dziwienia się? Człowiek, który przestaje się dziwić jest wydrążony, ma wypalone serce. W człowieku, który uważa, że wszystko już było i nic nie może go zdziwić, umarło to, co najpiękniejsze – uroda życia". Słowami polskiego reportażysty, Ryszarda Kapuścińskiego (cyt. za: cytatybaza.pl), chcę zachęcić Państwa do wyjścia, wyjazdu w teren. Wychodząc naprzeciw potrzebom nauczycieli, nasz Ośrodek proponuje terenowe szkolenia dla nauczycieli (zwane popularnie wyjazdami edukacyjnymi), które są propozycją wycieczek edukacyjnych lub lekcji terenowych. Jeździmy po inspiracje, naukę i nowe relacje. Nauczyciele szkolący się na warsztatach terenowych są już uczestnikami tzw. sieci współpracy, np. sieci „Pasjonaci przyrodniczo-historycznych warsztatów terenowych", która zawiązała się w wyniku uczestnictwa w wyjazdach edukacyjnych zaproponowanych przeze mnie we współpracy z konsultantką historii i edukacji obywatelskiej. Zapraszamy do współpracy następnych zafascynowanych podróżami nauczycieli.

Miniony rok szkolny zakończyliśmy wyjazdem edukacyjnym na nadmorskie Kaszuby. Tereny pokonywane samochodem w drodze nad morze kryją tyle atrakcji przyrodniczych, kulturowych i historycznych, że warto nieco zwolnić i zatrzymać się w wybranych miejscach, odkryć bogactwo i różnorodność tej nadmorskiej krainy. Nadmorski Park Krajobrazowy i przyległe okolice pełne rezerwatów przyrody przyciągają swoją tajemniczością, tragizmem historii i wyjątkową urodą.

W trakcie wyjazdu edukacyjnego „Na szlaku Pomorskich Parków Krajobrazowych – unikaty przyrodnicze, kulturowe, historyczne i technologiczne Pobrzeża Kaszubskiego" odwiedziliśmy wiele miejsc, realizując różne cele: poznanie walorów przyrodniczych PPK (Puszcza Darżlubska, Wyżyna Żarnowiecka) takich jak: rezerwat przyrody Piaśnickie Łąki; pomnik przyrody nieożywionej Groty Mechowskie. Odbyliśmy niezapomniany spływ kajakowy Piaśnicą do morza w Dębkach. Poznaliśmy technologię największej w Polsce elektrowni szczytowo-pompowej Żarnowiec i jej znaczenie dla dystrybucji energii elektrycznej w Polsce. Zbliżyliśmy się do historii, kultury, języka i tradycji Kaszub Północnych/Pobrzeża Kaszubskiego, odwiedzając kościół w Żarnowcu, Skansen w Nadolu, Zamek Krokowa oraz miejsce masowych mordów w Lasach Piaśnickich k. Wejherowa. Cały program wycieczki odbył się śladami kaszubskich bohaterów filmu i książki pt. „Kamerdyner". Udało się powiązać wiele treści z kształceniem licznych kompetencji, ponad przedmiotowych, ponad etapami edukacyjnymi, w doskonałej atmosferze, o czym świadczą wypowie-

dzi uczestników wyjazdu. Oto niektóre z wypowiedzi uczestników na temat:

Które punkty programu oceniasz najwyżej?

- *Wysoko oceniam dokładną czasową organizację warsztatów, bogactwo i różnorodność odwiedzonych miejsc oraz wprowadzenie do każdego z punktów programu pod względem historycznym. Ważnym elementem wycieczki była dla mnie elektrownia wodna w Żarnowcu.*
- *Wszystkie atrakcje były na najwyższym poziomie ;)*
- *Kajaki.*
- *Wszystkie i każde z osobna!*
- *Wzruszające miejsca pamięci narodowej- "Las Śmierci", bajeczne i magiczne groty w Mechowie, Skarbiec z oprowadzającą uśmiechniętą siostrą zakonną w Żarnowcu, pyszne dewolaje:)*
- *Elektrownia wodna ze wspaniałym, kompetentnym przewodnikiem i wisienka na torcie -spływ kajakowy w Rezerwacie Piaśnickie Łąki!!!*
- *Wszystko ok.*
- *Wszystkie elementy programu były przygotowane perfekcyjnie, trudno zdecydować się na jeden.*
- *Cała wycieczka bardzo mi się podobała.*

W jakich sytuacjach wykorzystasz zdobytą wiedzę i doświadczenie?

- *Na lekcjach geografii*
- *W codziennym życiu*
- *Edukacja regionalna*
- *W życiu zawodowym i prywatnym*
- *Organizując klasie wycieczkę*
- *Na lekcjach języka polskiego.*
- *Podaj Twoje propozycje szkoleń.*
- *Lokalnie- powstanie, historia Żuław.*
- *Właśnie myślałam o Mazurach*
- *Nauczanie hit*
- *Spływ kajakowy...*
- *Korzystam z wielu i chętnie skorzystam z Państwa propozycji.*

Po takiej ewaluacji zajęć mogę Państwu tylko zaproponować nowe szkolenia terenowe. Serdecznie zapraszam już 1 października 2022 r. na dzień przyrodniczo-historyczny na trasie Elbląg- Krynica Morska, czyli od historii Żuław do ptakoliczenia na Ptasim Pikniku. Natomiast na zakończenie roku szkolnego 2022/2023 proponujemy „Las historii – lasy w otoczeniu Krainy Wielkich Jezior Mazurskich i ich historyczne tajemnice - dwudniowe warsztaty terenowe przyrodniczo-historyczne w Ośrodku Edukacji Historyczno-Przyrodniczej „Wilczy Szaniec" w Gierłoży, w Mamerkach, przy śluzach w Leśniewie na Kanale Mazurskim, Pozezdrzu - ścieżka edukacyjna do Hochwaldu - polowej kwatery Himmlera, oraz wiadukt pomiędzy jeziorami Dargin i Kirsajty, lesie nad Jeziorem Siercze. W programie również zwiedzanie innych ciekawostek przyrodniczych i historycznych regionu.

Ożywiajmy polską edukację w ten czy inny sposób, wpisując swoje działania w priorytety MEiN. Systemy się zmieniają, ale szkoła i tak „nauczycielem stoi".

Bibliografia:

1. Czachorowski, S.(2019). *Butelkowe wołanie o pomoc.* Dostępny w:https://profesorskiegadanie.blogspot.com/2019/12/butelkowe-woanie-o-pomoc.html[Dostęp: 13.09.2022]
2. Czachorowski, S. (2022): *Zamienił biolog klucz na aplikację*. Dostępny w: *https://profesorskiegadanie.blogspot.com/2022/08/zamieni-biolog-klucz-na-aplikacje.html*[Dostęp: 12.09.2022]
3. Dekada przywracania ekosystemów 2021-2030, EKOwiedza. Dostępny w:https://2020.dlaplanety.pl/ekowiedza/dekada-przywracania-ekosystemow-2021-2030; [Dostęp:13.09.2022]
4. Kapuściński, R. – cytat dostępny w:https://cytatybaza.pl/cytat/tak-naprawde-nie-wiemy-co-ciagnie-czlowieka-w-swiat-ciekawosc-glod.html[Dostęp: 13.09.2022]
5. Magalska, B. *Nauczyciel-Wychowawca*. Dostępny w:http://www.edukacja.org/publikacje-nauczycieli/481-nauczyciel-wychowawca [Dostęp: 13.09.2022]
6. ONZ: *Rok 2020 jest decydujący dla ochrony mórz i oceanów*. Dostępny w:https://www.dw.com/pl/onz-rok-2020-jest-decyduj%C4%85cy-dla-ochrony-m%C3%B3rz-i-ocean%C3%B3w/a-52376153[Dostęp: 13.09.2022]
7. Steinberg, B.(2021). *Zachwyt? To chwyta! Rozmowa z Marzeną Żylińską*. Dostępny w:https://przekroj.pl/spoleczenstwo/zachwyt-to-chwyta-rozmowa-z-marzena-zylinska-berenika-steinberg [Dostęp: 13.09.2022]
8. Szczęsny, S. (2016). *Łybacka Krystyna: Reforma edukacji poszła w złym kierunku (wywiad)*.Dostępny w: https://okiemnauczyciela.pl/krystyna-lybacka-reforma-edukacji-poszla-w-zlym-kierunku-wywiad/[Dostęp: 13.09.2022]
9. *Upcykling w Polsce – wszystko, co musisz wiedzieć*. w:https://trashki.pl/blogs/co-u-nas-slychac/upcykling-co-musisz-wiedziec [Dostęp: 12.09.2022]

Tomasz Szuszkiewicz
konsultant ds. wychowania fizycznego W-MODN W Elblągu

Organizacja szkolnego rejsu żeglarskiego

Współczesna szkoła nie ustaje w dążeniu do znalezienia atrakcyjnych form realizacji programu profilaktyczno-wychowawczego. Przekazywanie w sposób tradycyjny zawartych w nim treści to niełatwe i nie zawsze skuteczne zadanie. Innowacyjne podejście do wypełniania wychowawczej roli szkoły, wykorzystujące działalność turystyczno-krajoznawczą, może przynieść znacznie lepsze efekty. Dlaczego w swoich poszukiwaniach powinniśmy zainteresować się żeglarstwem, jako szczególną formą rekreacji wychodzącej naprzeciw potrzebom szkoły? Oprócz oczywistych walorów związanych z aktywnością ruchową na łonie natury, atrakcyjnym spędzaniem czasu, edukacją ekologiczną, realizacją treści poznawczych z przedmiotów ścisłych, żeglarstwo ma szeroki aspekt wychowawczy.

Trochę historii

To, że młodzi ludzie pod żaglami przechodzą pozytywną przemianę zauważono już dawno. Na przełomie IX i XX w., kiedy we flotach handlowych żaglowce zostały wyparte przez statki o napędzie mechanicznym, rozpoczęto poszukiwania nowego zastosowania dla tych wysłużonych jednostek. Uświadomienie, jak wielki i korzystny wpływ na młodych ludzi mają działania wychowawcze realizowane na pokładzie żaglowca w pewnym sensie uratowała te piękne statki i spowodowała, że nie zniknęły one z naszych mórz i oceanów. W tym okresie zaczęto je wykorzystywać jako okręty szkolne uczelni morskich i różnego rodzaju stowarzyszeń zajmujących się wychowaniem młodzieży. Co więcej, z czasem, kiedy wycofywano z eksploatacji wysłużone żaglowce rozpoczęto w tym celu budowę nowych. Mamy na tym polu wielkie zasługi w postaci dokonań inżyniera Zygmunta Chorenia, autora projektów wspaniałych żaglowców pływających do tej pory pod banderą wielu krajów.

Idea morskiego wychowania młodzieży miała swój rozkwit w Polsce okresu międzywojennego. Był to efekt odzyskania dostępu do morza i wielkich ambicji zbudowania polskiej gospodarki morskiej. Kuźnią nowych kadr powstającej wtedy floty handlowej i wojennej stały się legendarne żaglowce „Lwów", „Dar Pomorza" i harcerski „Zawisza Czarny". Niektóre śmiałe projekty, takie jak plan budowy 10 szkunerów przeznaczonych do szkolenia morskiego młodzieży, zostały przerwane przez wybuch wojny. Jego autorem był wizjoner, wychowawca młodzieży, taternik, żeglarz, założyciel Yachtklubu Polski i Ligi Morskiej - Generał Zaruski. Uhonorowaniem jego zasług jest pięknie odrestaurowany wysiłkiem władz Gdańska kecz gaflowy „Generał Zaruski", który kontynuuje misję wychowania morskiego młodzieży obok następcy przedwojennego „Zawiszy Czarnego" oraz „Pogorii", „Fryderyka Chopina" czy„ Kapitana Borchardta".

Nasze żaglowce regularnie biorą udział w międzynarodowych zlotach, corocznych regatach „Tall Ship", realizują szereg programów, takich jak MAST (resocjalizacja trudnej młodzieży z krajów nadbałtyckich), „Zobaczyć morze" (rejsy z udziałem osób niewidzących), „Rejsy amazonek" (wyprawy dla kobiet dotkniętych rakiem piersi).

Żeglarstwo śródlądowe

Oprócz bogatych tradycji wychowania morskiego mamy też polską specjalność w postaci żeglarstwa śródlądowego. Jego niespotykany na skalę światową rozwój miał swoje apogeum w latach osiemdziesiątych XX wieku i był pokłosiem zamknięcia społeczeństwa w okowach PRL-u. Ograniczenie swobody podróżowania przyczyniło się do rozwoju żeglarstwa na jeziorach, które stało się z konieczności jedyną możliwą do realizacji formą marzeń o wielkich morskich podróżach.

W efekcie w rejonie Wielkich Jezior Mazurskich rozwinęła się na niespotykaną gdzie indziej skalę świetna infrastruktura do uprawiania turystyki wodnej. Kraina 1000 jezior, a w rzeczywistości około 3000, połączonych kanałami, tworząc jeden system żeglugowy od Węgorzewa na północy, przez Giżycko, Mikołajki, do Pisza i Jaśkowa na jeziorze Nidzkim, stał się mekką nie tylko polskich żeglarzy. Cofający się lodowiec pozostawił w spadku niezwykłe bogactwo i różnorodność akwenów do uprawiania żeglarstwa w naszym mezoregionie. Oprócz Wielkich Jezior Ma-

zurskich należą do nich Zalew Wiślany, zwany przedsionkiem morza, Kanał Elbląski z unikalnymi pochylniami, Pojezierze Iławskie, Olsztyńskie i Ełckie.

Żeglarstwo śródlądowe doskonale nadaje się do wykorzystania w działalności wychowawczej szkoły. Decyduje o tym powszechna dostępność sprzętu i infrastruktury, krótszy niż w przypadku wypraw morskich czas trwania rejsów, brak monotonii i wyższy poziom bezpieczeństwa.

Organizacja szkolnego rejsu żeglarskiego

Na początek należy odpowiedzieć sobie na kilka pytań.

Czy skorzystać z ofert komercyjnych, czy zorganizować wyprawę własnymi siłami?

Jak skalkulować stronę finansową przedsięwzięcia?

Jakie wymagania i formalności musimy spełnić?

Jak zrekrutować uczestników?

Na tym etapie musimy pamiętać, że rejs żeglarski jest w rozumieniu Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 maja 2018 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki, specjalistyczną wycieczką turystyczno-krajoznawczą, a co za tym idzie każdy z opiekunów zobowiązany jest do posiadania odpowiednich kwalifikacji do realizacji tej formy wycieczki.

W fazie koncepcyjnej rejsu musimy także dokonać wyboru akwenu.

Na początek żeglarskiej przygody doskonale nadaje się jezioro Jeziorak. Jest to spowodowane łatwością i bezpieczeństwem żeglugi, niskimi kosztami korzystania z rozwiniętej infrastruktury żeglarskiej i pięknym położeniem w obszarze Parku Krajobrazowego Pojezierza Iławskiego. Wspólnym wysiłkiem Związku Gmin „Jeziorak", przy wykorzystaniu funduszy norweskich, w najbardziej atrakcyjnych miejscach wybudowano bezpłatne pomosty ułatwiające cumowanie jachtów. Zadbano także o komfort żeglarzy i czystość otoczenia. Na jeziorze funkcjonuje statek asceni-zacyjny odbierający nieczystości z toalet i opróżniający śmietniki umieszczone na licznych wyspach. Jest to modelowe rozwiązanie, które powinno stanowić przykład dla samorządów stawiających na turystykę wodną.

Za wyborem szlaku Wielkich Jezior Mazurskich przemawia natomiast zróżnicowanie i wielkość akwenu, bogactwo oferty czarterowej oraz liczne atrakcje turystyczne. Należy jednak liczyć się z dużymi kosztami cumowania w portach i przystaniach.

Dla spragnionych przygody o „słonawym smaku" odpowiedni będzie Zalew Wiślany z jego odrestaurowanymi w ostatnich latach w ramach Pętli Żuławskiej portami. „Przedsionek morza" to jednak wyższy poziom trudności, uboga oferta firm czarterowych i mało urozmaicona linia brzegowa. Rekompensują to plaże Mierzei Wiślanej, atrakcje historyczne, takie jak Muzeum Mikołaja Kopernika we Fromborku, czy Muzeum Zalewu Wiślanego w Kątach Rybackich.

Kolejny krok stanowi wybór terminu rejsu. Sezon żeglarski w naszym kraju trwa od początku maja do końca października. Mając na uwadze to, że szkolna wycieczka turystyczno - krajoznawcza może być realizowana w okresie roku szkolnego, z wyłączeniem przerw świątecznych i wakacji, pozostają nam w praktyce tygodnie majowe, czerwcowe i wrześniowe. Pogoda w październiku zwykle nie rozpieszcza żeglarzy. Nie jest to więc najlepszy czas na organizację rejsu.

Kiedy już podejmiemy decyzję na temat wyboru akwenu i terminu rejsu, musimy dokonać analizy oferty czarterowej jachtów. Warto zdecydować się na sprawdzone firmy z dobrymi opiniami, oferujące łodzie spełniające warunki bezpieczeństwa, wysoki komfort i odpowiednie wyposażenie. Unikniemy w ten sposób przykrych niespodzianek w postaci awarii w trakcie rejsu i problemów z rozliczeniem kaucji.

Kolejny etap naszych przygotowań to rozsądne zaplanowanie trasy rejsu. Przydatne będą wszelkie pomoce nawigacyjne w postaci map, locji akwenu, poradników, przewodników i aplikacji elektronicznych dedykowanych dla żeglarzy. Trzeba zwrócić uwagę na optymalizację odległości do pokonania w ciągu dnia, miejsca noclegów, punkty zaopatrzenia i atrakcje

na trasie, z których chcemy skorzystać. Należy koniecznie zaplanować alternatywne rozwiązania dla naszego „planu A” na wypadek niekorzystnej pogody, awarii i innych zdarzeń losowych.

Etap przygotowań zamyka sporządzenie dokumentacji wycieczki, zgodnej z obowiązującymi przepisami prawa. Nasza lista obejmuje:

- zgodę rodziców na udział dziecka w wycieczce,
- regulamin wycieczki (podpisany przez uczestników, rodziców i opiekunów),
- preliminarz finansowy przewidujący koszty pełnej realizacji przyjętego programu,
- informację dla rodziców,
- kartę wycieczki,
- program wraz z harmonogramem,
- listę uczestników wycieczki.
- ewentualny dowód ubezpieczenia,
- rozliczenie finansowe po zakończeniu wycieczki.

Kiedy wszystko mamy dopięte na ostatni guzik, możemy w końcu przejść do realizacji naszego planu. Po przybyciu na miejsce startu rejsu mamy do wypełnienia kolejne formalności. Będzie to podpisanie umowy z firmą czarterową, jeśli nie zrobiliśmy tego wcześniej, opłacenie kaucji i przejęcie jachtów. Warto przy tym sporządzić protokół po zakończeniu czynności obejmujących sprawdzenie i przeliczenie środków ratunkowych, identyfikację i wskazanie ewentualnych uszkodzeń, kontrolę pracy silnika, stan takielunku, poziom paliwa, naładowania akumulatorów, szczelność i napełnienie instalacji gazowej.

Rozpoczynamy rejs

Po przejęciu jachtów przechodzimy do podziału uczestników na poszczególne załogi i zaokrętowania. Osoby, które po raz pierwszy wchodzą na burtę jachtu mogą być zaskoczone małą ilością miejsca na rzeczy osobiste i prowiant. Rolą sternika, będącego jednocześnie opiekunem załogi, jest pomoc w rozlokowaniu bagażu i poinstruowanie załogi w temacie obsługi urządzeń znajdujących się na jachcie. Obowiązkiem skipera jest również przeprowadzenie przed wypłynięciem odprawy bezpieczeństwa, polegającej na przymiarce kamizelek ratunkowych, omówieniu zasad bezpiecznego poruszania się po jachcie, obsługi toalety, kuchenki gazowej, pompy wody i lodówki. Jest to także dobry moment na zapoznanie załogi z przeznaczeniem lin rozmieszczonych na jachcie. Pozostaje jeszcze sprawdzenie prognozy pogody, w czym pomogą aplikacje dostępne na smartfony, takie jak „Windy” czy „Meteo.pl” i wreszcie płyniemy.

W ciągu dnia na wodzie będziemy spędzać około pięciu do sześciu godzin, dlatego warto wykorzystać ten czas na zaangażowanie załogi do prac pokładowych, obsługi żagli, sterowania i uczestniczenia w wykonywanych manewrach. Takie podstawowe szkolenie żeglarskie uzupełnione o zapoznanie z oznakowaniem nawigacyjnym i elementami kultury marynistycznej stanowić będzie wartość dodaną naszej wycieczki. W kolejnych dniach rejsu, wraz ze wzrostem umiejętności uczestników, dla uniknięcia znużenia, korzystne jest wprowadzenie elementów rywalizacji w postaci mini regat czy fabularyzowanych gier terenowych z zadaniami do wypełnienia przez załogi.

Czas spędzony pod żaglami to główny punkt naszego programu, ale co zaplanować na pozostałą część dnia? Jest to doskonały moment na zorganizowanie sportowych gier rekreacyjnych, rozgrywek w grach planszowych, odwiedzenia atrakcji turystycznych i wspólnego przyrządzania posiłków. Wieczory przy ognisku, z towarzyszeniem gitary i wspólne śpiewnie pieśni żeglarskich zintegrują grupę i pozostawią miłe wspomnienia na lata.

Skoro wspomnieliśmy o posiłkach, to trzeba starannie przemyśleć organizację wyżywienia podczas rejsu. Mamy tutaj kilka możliwości. W przypadku starszej młodzieży możemy postawić na samodzielnie sporządzane w ciągu dnia posiłki z produktów zabranych przez uczestników z domu, uzupełnione wieczornym grillem oferowanym przez organizatora. Takie

rozwiązanie zapewnia codzienną gorącą obiadokolację, uczy współpracy, zaradności i minimalizuje koszty. Możemy też korzystać z oferty lokali gastronomicznych, jako podstawy codziennego wyżywienia lub jako jego uzupełnienie, a także zamówić dostawę posiłków w formie cateringu do miejsc naszego postoju.

Pozostaje jeszcze kwestia warunków higienicznych podczas rejsu.

Współczesne duże jachty często wyposażone są w toalety chemiczne lub morskie ze zbiornikiem na fekalia. Jest to rozwiązanie dające duży komfort i zwiększające autonomię łodzi podczas przebywania na wodzie. We wszystkich marinach i przystaniach można skorzystać z pryszniców i węzłów sanitarnych lub co najmniej toy-toyów. Warto tak zaplanować trasę rejsu, aby umożliwić uczestnikom codzienny dostęp do „cywilizacji".

Ważnym punktem każdego rejsu jest podsumowanie dokonywane na jego zakończenie. To czas na docenienie każdego członka załogi i wręczenie mu pisemnej opinii z rejsu, która oprócz grupowego zdjęcia, stanie się jednocześnie cenną pamiątką.

Na koniec pozostaje już tylko przygotowanie jachtów do przekazania armatorowi, rozliczenie kaucji i można wracać do domu.

Morskie wyprawy

A co dla spragnionych egzotycznych morskich eskapad?

Kontynuacją śródlądowej przygody z żeglarstwem mogą być rejsy morskie realizowane we współpracy z armatorami naszych żaglowców.

Na „Fryderyku Chopinie" organizowane są „Niebieskie szkoły". Są to kilkumiesięczne, oceaniczne rejsy dla młodzieży, podczas których realizowany jest normalny program nauczania. Żaglowiec, oprócz przepłynięcia Atlantyku, przebywa wtedy na wodach Morza Karaibskiego i zawija do egzotycznych portów. Podróż podzielona jest na etapy, a wymiana załóg odbywa się drogą lotniczą.

Zainteresowani żeglowaniem po Morzu Śródziemnym mogą skorzystać z rejsów organizowanych we współpracy z armatorami „Pogorii" i „Kpt. Borchardta". Tygodniowe w tym przypadku wyprawy, znacznie obniżają koszty uczestnictwa i cieszą się przez to dużym zainteresowaniem ze strony szkół z całego kraju.

W okresie letnim nasze żaglowce biorą udział w regatach „Tall Ship" na Bałtyku i Morzu Północnym oraz w licznych zlotach organizowanych przez miasta portowe. Regulamin tych imprez zakłada udział załóg młodzieżowych, co skłania armatorów do szukania partnerów szkolnych.

Aktualna oferta dostępna jest na stronach internetowych właścicieli żaglowców.

Żeglarstwo rekreacyjne jest aktywnością coraz bardziej popularną w naszym kraju.

Z raportu „Polski rynek żeglarski" z 2019 roku wynika, że blisko 5 mln Polaków brało kiedyś udział w rejsie, a 3,4 mln uczestniczyło w nim aktywnie. Grupa osób uprawiających żeglarstwo stale się powiększa. Warto wykorzystać ten trend do realizacji zadań wychowawczych. Żeglarska działalność szkoły z pewnością stanie się też wizytówką podnoszącą jej prestiż i atrakcyjność, mając przez to wpływ na wybory dokonywane przez uczniów i rodziców.

II. Wspomaganie wychowawczej roli rodziny przez właściwą organizację i realizację zajęć edukacyjnych wychowanie do życia w rodzinie. Ochrona i wzmacnianie zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży.

Dr Ewa Leszczyńska
konsultant ds. języków obcych

Szkolna pigułka szczęścia, czyli o dobrostanie nie tylko na lekcji języka obcego.

Dobrostan – o czym mowa?

Nie istnieje jedna definicja dobrostanu – wspólnym mianownikiem wielu pozostaje **subiektywnie** postrzegane **szczęście, pomyślność oraz zadowolenie z życia**. Słowem kluczem wydaje się tutaj **subiektywnie** – istotę stanowi tak naprawdę bardzo indywidualna perspektywa. Pewnie prawie każdy z nas – patrząc na świat przez swój indywidualny filtr – inaczej określiłby swoje osobiste szczęście, poziom spełnienia czy życiowej satysfakcji. W zespole klasowym liczącym kilkudziesięciu uczniów może być tyle samo pomysłów na to, co znaczy być szczęśliwym i co sprawia, że czujemy zadowolenie z życia. Nauczyciel – wyglądając na piątkowej lekcji na chwilę przez okno – może pomyśleć: *Wreszcie weekend! Jutro spotkanie z przyjaciółmi!* Albo: *Trochę odsapnę i porozmawiam z dziećmi!* W tym samym czasie myśli siedzącej pod oknem kilkunastolatki krążą być może wokół wczorajszej trudnej rozmowy z przyjaciółką, porannej kłótni z rodzicem czy rodzeństwem (znowu!), a może wokół pracy klasowej na kolejnej lekcji. Z takiej perspektywy życie może wydać się zwyczajnie trudne – na pewno obfitujące w większe trudności niż życie nauczyciela, który właśnie – jak gdyby nigdy nic – rozprawia o zaimkach dzierżawczych, kolokacjach, Mieszku I czy geograficznym ukształtowaniu Europy. Subiektywne postrzeganie dobrostanu wydaje się nieco kłopotliwe, można jednak na nie wpływać. Dobrostan zależy w dużej mierze od bieżących pozytywnych doświadczeń. Jeśli lekcja, o wydawałoby się mało zajmującym temacie, stanie się jednym z nich, to z dużym prawdopodobieństwem stworzy pozytywną przeciwwagę dla niełatwej nastolatkowej codzienności.

Dlaczego warto zajmować się dobrostanem?

Przede wszystkim dlatego, że jest jednym z najcenniejszych ludzkich zasobów i ma ogromny wpływ na nasze życie praktycznie w każdym jego wymiarze. Jeśli czujemy się szczęśliwi – afirmujemy życie, myślimy (bez względu na to, czy mamy rzeczywiste powody) dobrze o sobie i innych, mamy napęd i energię do działania, cieszymy się dobrym zdrowiem, to potrafimy odczuwać autentyczną (nawet jeśli dla innych nieuzasadnioną) radość. Poczucie szczęścia uodparnia w sensie psychicznym i fizycznym, ma przy tym dobroczynny wpływ na to, co w naszym - nie tylko szkolnym czy zawodowym - życiu szczególnie istotne: relacje. Czując się dobrze ze sobą, chętniej wychodzimy do innych, wchodzimy z nimi w autentyczny kontakt, czujemy się i pozostajemy bliżej. Gromadząc wokół siebie ludzi, zapewniamy sobie jednocześnie grupę wsparcia, która zna nas i nasze potrzeby, wie jak i potrafi nas budować.

Dobrostan (n)a trudne czasy

Ostatnie miesiące, a nawet lata mogły poważnie naruszyć dobrostan niemal każdego z nas. Odbudowanie dobrego samopoczucia czy satysfakcji nie wydaje się w obliczu licznych trudności łatwe, mamy jednak naprawdę duże szanse na powodzenie.

Okazuje się bowiem, że jesteśmy genetycznie zaprogramowani na bycie bardziej szczęśliwymi niż nieszczęśliwymi. Fenomen ten tłumaczy cebulowa teoria szczęścia Janusza Czapińskiego (2017), która zakłada, że każdy z nas dysponuje poczuciem szczęścia o genetycznie spersonalizowanym poziomie, który przez znaczną część życia się nie zmienia. Niepowodzenia, trudności, kryzysy mogą oczywiście wpłynąć na nasz subiektywny dobrostan i nawet znacząco go nadwyrężyć. W tym samym czasie uruchamia się jednak w nas wola życia, która uparcie i konsekwentnie dąży do wyrównania tego deficytu i prędzej czy później pozwala nam go odzyskać i podnieść nawet po bardzo dotkliwych ciosach. Koncepcja Czapińskiego zakłada dalej, że świadomie postrzegany dobrostan to wynik kompromisu pomiędzy bardzo stabilnym, choć nieświadomym napędem do szczęścia (wolą życia) a satysfakcjami cząstkowymi, odpowiadającym chwilowym wzlotom i upadkom w codzienności (dobry dzień w pracy – scysja z szefem, piątka z matmy – kąśliwy komentarz na Facebooku czy Instagramie).

Według tego teoretycznego, a jednak bardzo budującego ujęcia subiektywne szczęście zależy nie od tego, co nam się przydarza, lecz od tego, jak tego doświadczamy i wartościujemy, czyli jak to widzimy i rozumiemy. Wiele wskazuje zatem na to, że sprzymierzeńcem w budowaniu dobrostanu jesteśmy my sami (konkretnie nasza wola życia), a dobrym antidotum na trudności mogą okazać się min. Zmiana perspektywy i pozytywne przewartościowanie. Nie mamy wpływu na to, co się zdarzyło, mamy jednak realny wpływ na nasz sposób myślenia. Nasze myśli wpływają na emocje, a te z kolei generują pobudzenie w układzie nerwowym, które daje impuls do określonych działań. Jeśli uda nam się w trudnościach odnaleźć sprawczość, tj. zobaczyć kryzys jako wyzwanie i sięgnąć po sensowne dla nas działania (poszukiwanie i dawanie wsparcia, przyjmowanie pocieszenia i robienie czegoś dla innych), mamy duże szanse na zachowanie równowagi, elementarnego zaufania do świata i ludzi oraz konstruktywne przystosowanie się.

Dobrostan ogólnie a dobrostan szkolny

Jak się ma dobrostan w ujęciu ogólnym do dobrostanu szkolnego? Czym jest ten ostatni? Poszukując odpowiedzi na to pytanie, można odwołać się do modelu opracowanego przez fińskich badaczy z uniwersytetu w Tampere (Konu, Rimpelä 2002) – dobrostan opiera się wg tego ujęcia na czterech filarach: dwa z nich są oczywiste, a mianowicie warunki w szkole i stan zdrowia ucznia, dwa kolejne to stosunki międzyludzkie oraz samorealizacja. Wskazują one jednoznacznie, że kluczowym dla szkolnego dobrostanu pozostają relacje (nauczyciel-uczniowie, uczniowie -uczniowie) oraz wsparcie ze strony nauczyciela i grupy rówieśniczej. Satysfakcjonujące relacje najskuteczniej budują osoby, które akceptują i szanują siebie oraz innych, znają swój potencjał i doceniają cudzy, rozumieją własne emocje oraz emocje innych, odnajdują sens i kierunek w wysiłkach, także wspólnych oraz mają poczucie więzi i przynależności do społeczności. Dobrą podpowiedzią dla tych, którzy chcieliby wspierać uczniowski dobrostan, wydaje się w tym kontekście budowanie bezpiecznego środowiska z klarownymi regułami i konstruktywną informacją zwrotną, tworzenie przestrzeni, w której uczniowie mogą czuć się bezpiecznie, doświadczać, wykazywać się aktywnością i kreatywnością, mają głos, możliwość wpływu oraz szansę bycia nie tyle ocenionym co docenionym. Czy troska o dobrostan wymaga od nas – pedagogów dodatkowych czy też szczególnych kompetencji? Sami uczniowie odpowiadają

na to pytanie wskazując w mini-badaniu przeprowadzonym przez Dorotę Kuleszę-Tałan (2021: 17) przede wszystkim na życzliwość (nauczyciel okazuje zainteresowanie i uważność), aktywność (lekcje prowadzone są w sposób ciekawy i z zaangażowaniem), konsekwencję (respektowanie wcześniej ustalonych klarownych reguł), tolerancyjność (także dla uczniowskiej odmienności), poczucie humoru, gotowość do rozmowy o tym, co naprawdę ważne i … uchylanie drzwi do własnego świata (np. poprzez dzielenie się własnymi doświadczeniami i inspiracjami). Troska o dobrostan innych wymaga – co należy podkreślić – czujnego i czułego pochylenia się nad dobrostanem własnym. Jeśli zechcemy dać naszym uczniom to, na czym - zdaje się - zależy im bardzo, a mianowicie: objąć uwagą i uczynić widocznymi, zainteresować się nimi jako ludźmi i zatroszczyć o to, by nasze wspólne relacje były autentyczne – zatroszczmy się najpierw o siebie, zadbajmy o to, co buduje naszą pozytywną codzienność, osobistą satysfakcję i zadowolenie. Dbanie o siebie to podstawa higieny psychicznej. Troszcząc się o nas samych, troszczymy się jednocześnie o innych.

Dobrostan w klasie – jak nad nim czuwać w praktyce?

Aktywności lekcyjne, na które chciałabym zwrócić uwagę, to raczej pomysły na to, jak poznać uczniów bliżej i pozwolić im poznać się wzajemnie. Część z nich zaczerpnęłam z dostępnej w sieci publikacji Doroty Kuleszy-Tałan *Jak wspierać dobrostan uczniów i uczennic w szkole* (2021) – wszystkie należy traktować jako zaledwie inspiracje. Można je wykorzystać jako wstęp do zajęć, stop klatkę, czyli przerwę w zajęciach wtedy, gdy zauważamy spadek energii grupy. Można po nie sięgnąć w ramach pracy domowej dla pary albo w ramach lekcji z wychowawcą. Nie są to aktywności czysto językowe – w sensie doskonalenia umiejętności z zakresu języka obcego. Język będzie tutaj jednak niezbędnym narzędziem i łatwo mi sobie wyobrazić, że w przypadku języka angielskiego można go będzie zastosować bardzo często. Wiele poniższych aktywności włączyłam do własnej praktyki dydaktycznej, testując je z młodymi dorosłymi – spotkały się z bardzo pozytywnym oddźwiękiem. Moi uczniowie mówili wprost o tym, iż czują się dobrze, mając świadomość, że ktoś obejmuje ich troskliwą uwagą, jest ciekawy tego, co przeżywają i co o tym sądzą, wspominali także o tym, że niezwykle ważnym jest móc się z kimś swoimi odczuciami podzielić i znaleźć na to bezpieczną przestrzeń w szkole.

Narysuj szczęście/alfabet szczęścia

Na początek można zorientować się w tym, jaką wizję dobrostanu mają nasi uczniowie. Zadanie dla najmłodszych mogłoby brzmieć po prostu: *Narysuj swoje szczęście* lub *narysuj, kiedy dobrze czujesz się w szkole*. Zadanie dla naszych starszych uczniów to alfabet szczęścia. Do każdej lub wybranych liter alfabetu uczniowie mogą dopisać (także w języku obcym), co kojarzy im się z dobrym samopoczuciem ogólnie, ale także w szkole, co sprawia, że czują się naprawdę dobrze. Wizje naszych uczniów mogą okazać się bardziej podobne lub zupełnie różne. W pierwszym przypadku warto rozmawiać o tym, że istnieją pewne uniwersalne wyznaczniki szczęścia, w drugim także o tym, że każdy ma prawo określać je po swojemu. Siła tkwi w różnorodności, chociażby dlatego, że pozwala nam ona patrzeć na życie z różnych perspektyw i dostrzegać coś, czego – bez udziału i inspiracji innych – nie bylibyśmy w stanie dostrzec, a może docenić.

Barometr nastroju albo jak się dzisiaj czujesz? czego dzisiaj potrzebujesz?

Po szczęściu spodziewamy się czegoś dużego i spektakularnego albo pomyślnego skinienia losu. Problem z określeniem, co sprawia, że dobrze się czuję, może wynikać z tego, że nie rozpoznajemy swoich potrzeb. Stąd kilka aktywności z tym związanych. Jedną z nich można widzieć jako drobny gest na powitanie i jednocześnie sygnał, że uczniowie są dla nas ważni: zanim wejdą do klasy wykładamy na pierwszej ławce kartki z hasłami, takimi jak np.: entuzjazm, uśmiech, cierpliwość, odwaga, wsparcie, spokój, siła. Wchodzące osoby proszone są o wybranie kartki, która jest im najbardziej potrzebna na dobry początek. To, czy będziemy komentować, jakie karteczki zostały zebrane zależy od nas – doświadczenie podpowiada regułę dobrowolności na zasadzie: czy chcecie o tym porozmawiać? Nawet jeśli nie wywiąże się rozmowa, to mamy szansę zauważyć, które z kartek zniknęły i w ten sposób uzyskać informację zwrotną.

Badając nastrój w klasie, możemy zrobić to bardziej otwarcie za pomocą skalowania. Na tablicy lub arkuszu papieru rysujemy skalę od 1 do 10 (1 oznacza nastrój bardzo kiepski, 10 oczywiście bardzo dobry). Każdy uczeń podchodzi do skali i stawia kółko w miejscu odpowiadającemu jego nastrojowi w dniu dzisiejszym. Nauczyciel także (uczniowie często deklarują, iż cenią nasze zaangażowanie i lubią się o nas czegoś dowiadywać) – następnie podsumowujemy wynik klasowy na zasadzie: większość deklaruje kiepski nastrój: co możemy zrobić, żeby go poprawić? większość określa nastrój jako dobry: co możemy zrobić, żeby go utrzymać?

Sentencja – motto klasowe

Czasami niełatwo wyrazić to, co chcielibyśmy przekazać. W takich przypadkach można posłużyć się słowami innych i poprosić uczniów o to, by podzielili się swoimi reakcjami i swoim indywidualnym rozumieniem.

Można wyszukać cytat, fragment wiersza czy tekstu niosącego pozytywne przesłanie. Należy go podzielić na taką liczbę części, ile jest osób w klasie lub w grupie. Jedną część koniecznie zostawiamy dla siebie. Na odwrocie wpisujemy numer zgodny z kolejnością danego fragmentu w sentencji (możemy też pozostawić uczniom złożenie tekstu w spójną całość). Kartki wkładamy do koperty, pudełka, woreczka – uczniowie po kolei losują słowo lub fragment i ustawiają się w kręgu (wg kolejnych numerów lub samodzielnie ustalonej wcześniej kolejności). Każdy odczytuje po kolei słowa, a jeden z uczniów (np. pierwszy) zapisuje je na tablicy (przykleja do kartki lub arkusza papieru). Możemy zaproponować, żeby było to motto klasy na nadchodzący tydzień, a jeśli grup było kilka zapytajmy uczniów, która sentencja przemawia do większości, co wg nich oznacza, czy ma coś wspólnego z klasą, z obecną sytuacją i dlaczego. Moglibyśmy także poprosić uczniów (np. w ramach pracy domowej) o wyszukanie sentencji, która współgra z nimi – stanowi dla nich samych wyznacznik działania, niesie przesłanie, które przemawia do nich w indywidualnej perspektywie.

Dzisiaj chcę wam opowiedzieć o…

W podobnym duchu – odkrywania siebie na własnych zasadach - pozostaje kolejne ćwiczenie: *Dzisiaj chcę wam opowiedzieć o ....* Niezbędne będą tutaj zdjęcia wycięte z gazet, wydrukowane z sieci, dobrze sprawdzą się w tej aktywności także karty DIXIT. Można je wyłożyć w jednym miejscu w klasie i w pewnym momencie lekcji poprosić uczniów, żeby podeszli, przyjrzeli się im dokładnie i wybrali taką, która w pewien sposób ich opisuje lub coś mówi o nich. No właśnie co? Dobrym wstępem do rozmowy byłaby aktywność nauczyciela, który także może wybrać coś dla siebie i o tym opowiedzieć. Grupa może zadawać dodatkowe pytania, a opowiadający ma prawo zadecydować, czy na nie odpowie czy też nie. Jeśli uczniowie poczują się w tej aktywności bezpiecznie

i zechcą dać innym dostęp do swojego świata, możemy pogłębić ten wgląd, proponując uczniom, by o wybranej karcie opowiedzieli coś więcej wybranym osobom albo podeszli do takich osób i dopytali je o to, co zaciekawiło ich szczególnie.

Wywiad z Bardzo Ważną Osobą

To znana na lekcji języka obcego formuła – przekazujemy uczniom formularz z pytaniami, które mają skierować do Bardzo Ważnej Osoby. Tym razem nie będzie nią idol czy celebryta, lecz osoba losowo (lub na podstawie wskazania ucznia) wybrana z klasy. Wartością tej aktywności pozostają celowo dobrane pytania (*Jaki jest Twój ukryty talent? Weekend marzeń dla Ciebie to…, O czym sama/sam chciałabyś/chciałbyś opowiedzieć?* etc.) oraz możliwość skojarzenia osób w klasie, które znają się raczej mniej. Po przeprowadzeniu wzajemnego wywiadu (uczniom można dać możliwość samodzielnego poszerzania katalogu pytań) każdy z jego uczestników może opowiedzieć o BWO (Bardzo Ważnej Osobie), można też stworzyć plakat czy prostą elektroniczną publikację prezentującą wszystkie klasowe BWO w jednej przestrzeni.

Ku pamięci

Pamiętniki, w których pojawiały się krótkie wierszyki, zabawne wpisy dedykowane komuś osobiście, krążyły kilkadziesiąt lat temu po szkolnych korytarzach i klasach w tajemnym drugim obiegu (czasami proszono o wpis także nauczyciela). Ich niesamowita wartość polegała na informacji zwrotnej od koleżanek i kolegów (najczęściej pozytywnej) oraz na możliwości sięgnięcia do niej w dowolnym momencie i upewnieniu się, że jesteśmy częścią grupy, ktoś nas lubi, potrafi traktować życzliwie, dobrze nam życzy. To wystarczające powody, by do takiej aktywności powrócić. Na zakończenie pewnego etapu, tj. semestru, roku szkolnego, można zaproponować uczniom, by udzielili sobie informacji zwrotnej odnośnie tego, co w sobie cenią, jakie pozytywne cechy widzą w sobie nawzajem, za co są sobie wdzięczni. Można też uruchomić cykliczną inicjatywę w formie choćby kopert przeznaczonych dla każdego ucznia indywidualnie, do których można wsuwać kartki z (wyłącznie pozytywnymi – powinniśmy to wyraźnie zastrzec) informacjami dla adresata. Także w tym przypadku warto przyłączyć się do inicjatywy i systematycznie „przesyłać" (w przyjęty przez grupę sposób) informacje swoim uczniom.

Drzewo (wspólnej) mocy

Klasowe drzewo mocy ma swoje korzenie, pień oraz gałęzie – każda z nich należy do jednego z uczniów klasy (lub mniejszej grupy). Drzewo może być dużym posterem, może zostać narysowane na tablicy. Na swojej gałęzi drzewa każdy z uczniów wpisuje własną cechę, umiejętność, ważną/wartościową z jego punktu widzenia dla zespołu, mogącą mu dobrze służyć. Cała klasa może następnie przyjrzeć się drzewu, przeanalizować wraz z nauczycielem indywidualne potencjały oraz to, z czego może czerpać jako grupa. Uczniowie mogliby w ten sposób doświadczyć, że wspólna moc jest sumą jednostkowych potencjałów, mogliby także dyskutować o tym, jak czerpać ze wspólnej mocy (kto, komu i co może dać – co możemy i od kogo otrzymać), co może dawać im siłę i moc na kolejny czas.

Bibliografia:

1. *Czapiński, J.(2017). Psychologia szczęścia. Kto, kiedy, dlaczego kocha życie i co z tego wynika, czyli nowa odsłona teorii cebulowej. Warszawa: Scholar.*
2. Konu A., Rimpelä M. (2002). Well-being in schools: a coceptual model. Health Promotion International nr 17 Oxford University Press, s. 79-87.
3. Kulesza-Tałan, D. (2021) . Jak wspierać dobrostan uczennic i uczniów w szkole. Przewodnik. Warszawa: Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Bożena Rokicka
konsultant ds. pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej, mediacji i awansu zawodowego nauczycieli
Krzysztof Błaszczak
konsultant ds. chemii i oceniania

Rozwiązywanie konfliktów w szkole - część II.

„Człowiek musi znaleźć taki sposób rozwiązywania konfliktów, który odrzuca wszelką zemstę, odwet i agresję”.

Martin Luther King

W poprzednim artykule ukazaliśmy konflikt jako zjawisko społeczne oraz przedstawiliśmy Państwu tradycyjne i współczesne podejście do konfliktu (https://wmodn.elblag.pl/rozwiazywanie-konfliktow-w-szkole/). Szczegółowo opisaliśmy również rodzaje konfliktów we współczesnym świecie. Nadal podkreślamy, że konflikt w grupie społecznej jest nieunikniony, ale można go kontrolować i rozwiązywać.

W tej części artykułu poznają państwo praktyczne metody rozwiązania konfliktów, wykorzystywane przez nas od wielu lat zarówno w pracy mediatora sądowego, jak i podczas szkoleń rad pedagogicznych i warsztatów dla zainteresowanych pedagogów. Podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej w roku szkolnym 2022/23 akcentują *Wychowanie zmierzające do osiągnięcia ludzkiej dojrzałości poprzez kształtowanie postaw ukierunkowanych na prawdę, dobro i piękno, uzdalniających do odpowiedzialnych decyzji*, więc mamy nadzieję, że artykuł pomoże w realizacji zadań w tym zakresie. Kontynuujemy zatem dzisiaj cykl artykułów dotyczących Rozwiązywania konfliktów z nadzieją, że będą państwu pomocne.

4. Metody rozwiązywania konfliktów

W sytuacjach konfliktowych często ma miejsce zniekształcone postrzeganie zachowań, motywacji i stanowisk obu stron, zatem mówi się o psychologicznych mechanizmach mających wpływ na przebieg konfliktu, do których zaliczamy najczęściej występujące (Hamer 2013):

Lustrzane odbicie - obie strony mają poczucie, że są ofiarami, które bronią prawdy i sprawiedliwości. Obie są święcie przekonane, że mają rację, a przeciwnik nie, że chcą „sprawiedliwego” rozwiązania, a przeciwnik się nie zgadza.

Mechanizm źdźbła i belki - każda ze stron dokładnie widzi wszystkie podstępne i fałszywe czyny tej drugiej strony, a jest całkowicie ślepa na takie same czyny dokonywane przez siebie.

Podwójne normy - nawet jeśli obie strony mają świadomość podejmowanych przez siebie identycznych działań, są skłonne sądzić, że mają prawo tak robić, a druga osoba nie ma tego prawa.

Biegunowe myślenie – obie strony mają uproszczony obraz konfliktu, uznając wszystko, co robią, za dobre, a wszystko, co robi druga osoba – za złe.

Wyróżnia się **5 stylów rozwiązywania konfliktów**. To, jaką tendencję do rzeczywistych zachowań, będąc w konflikcie, ma dana osoba, można sprawdzić za pomocą testu (Załącznik nr 1).

4.1 „Metoda bez porażek czyli metoda dwóch zwycięzców” (Gordon 1994: 225)

Metoda ta jest godna polecenia, ponieważ nie stosuje się w niej ani siły, ani walki. Niestety nie jest metodą popularną, gdyż wymaga współpracy, której często unikają zwaśnione strony. Jeżeli podejmą próbę jej zastosowania, zwyciężają w niej obie strony. Krótko mówiąc, jest to opanowanie konfliktu dzięki dwustronnej współpracy i poprzez takie rozwiązanie

problemu, które satysfakcjonuje obie strony.

„Proponowana przez Gordona metoda rozwiązywania konfliktów bez porażek składa się z sześciu faz:

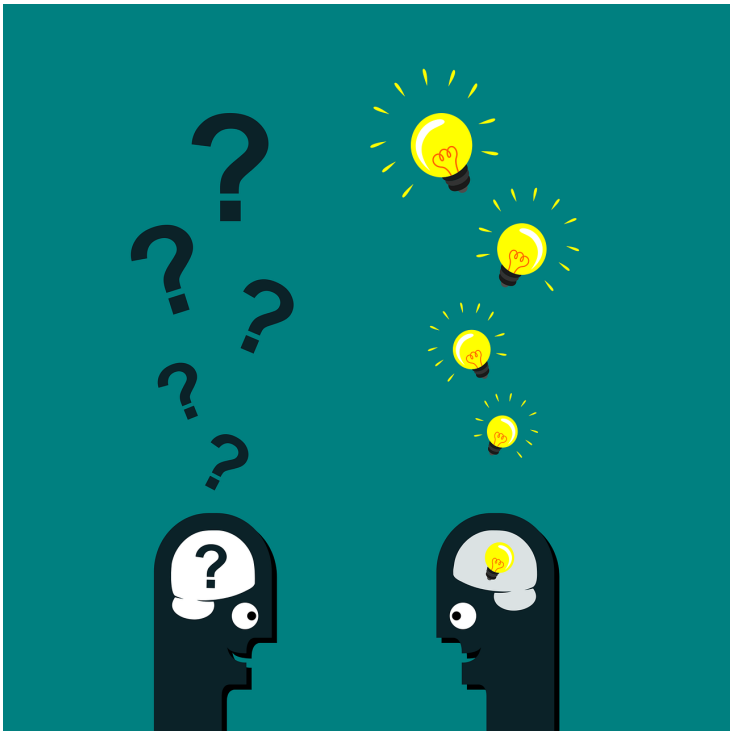
1. rozpoznanie i nazwanie konfliktu (polegające na poinformowaniu dziecka, że powstał konflikt, który należy rozwiązać, a także o tym, jakie uczucia lub potrzeby rodzica/wychowawcy nie mogą być zrealizowane poprzez zaistnienie sytuacji konfliktowej; otrzymujemy wtedy od dziecka informację zwrotną dotyczącą jego odczuć związanych z tą sytuacją);
2. poszukiwanie możliwych rozwiązań konfliktu (kluczem do tego etapu jest jak największa liczba możliwych rozwiązań; najważniejsze jest, aby nie oceniać żadnego z rozwiązań w momencie jego pojawienia się, należy zastosować metodę zwaną burzą mózgów);
3. krytyczna ocena projektów rozwiązań (wspólna analiza pomysłów pod kątem ich przydatności, odrzucanie nieprzydatnych pomysłów);
4. wybór najlepszego rozwiązania (rozwiązanie takie powinno być przyjęte przez obie strony, zrozumiałe, w przypadku kiedy składa się ono z kilku punktów, można zapisać je, by żaden nie został zapomniany);
5. opracowanie sposobów wprowadzenia w życie obranego rozwiązania (należy dokładnie przeanalizować wszystkie szczegóły związane z wykonaniem postanowienia, ponieważ niejasności w tym względzie mogą stać się przyczyną kolejnych konfliktów);
6. poddanie kontroli i ocena krytyczna (może się zdarzyć, że przyjęte rozwiązanie nie sprawdza się w życiu, możliwe, że któraś ze stron nie jest w stanie go przestrzegać. Wówczas należy renegocjować warunki umowy by nie dopuścić do narastania konfliktu" (tamże: 225).

Przykład 12. Ukazanie i rozwiązanie konfliktu „metodą bez porażek"

Ośmioro uczniów z klasy VIII szkoły podstawowej uciekło z trzech ostatnich lekcji (na jednej z nich była planowana praca klasowa). Wychowawca klasy wyraził swoje niezadowolenie, postanowił wyciągnąć wobec nich konsekwencje. Pierwszy pomysł, jaki chciał zrealizować to odwołanie trzydniowej wycieczki klasowej do Warszawy (która ma się odbyć za kilka dni). Następnie postanowił jednak, że rozwiązania tej sytuacji „poszuka" wspólnie z uczniami i rodzicami uczniów na specjalnym zebraniu klasowym.

Zastosowano metodę „burzy mózgów" wśród zebranych, mając na uwadze wyciągnięcie konsekwencji wobec wagarowiczów jak również przeanalizowanie zasadności odbycia wycieczki. Padły propozycje: odwołać wyjazd dla wszystkich uczniów, odwołać wyjazd dla wagarowiczów, obniżyć ocenę ze sprawowania i jechać, wagarowicze zostają w szkole, pozostali jadą z 8 uczniami z innej klasy, pojadą wszyscy, ale ukarani nie będą zwiedzali Warszawy, 10 godzin prac społecznych na rzecz pobliskiego przedszkola.....

Przeanalizowano propozycje. Odwołać wycieczki nie można, ponieważ wiąże się to z kosztami, dlaczego mają konsekwencje ponosić pozostali uczniowie, po co mają jechać, jeżeli nie będą zwiedzać, klasa jest zgrana, nie chcą uczniów z innej klasy, nie wiadomo, czy znajdą się w tak krótkim terminie chętni na wyjazd...

Dokonano drogą głosowania wyboru, że pojadą wszyscy uczniowie. Wagarowicze będą mieli obniżone sprawowanie i wykonają na rzecz szkoły (a nie przedszkola) 10 godzin prac społecznych (malowanie ogrodzenia boiska szkolnego) pod okiem rodziców.

Prace społeczne zostaną wykonane w terminie 1 - 3 czerwca, w godzinach 16.00-18.00 Opiekunami prac w poszczególnych dniach będą: 1.06. pan Kowalski, pan Nowak, 2.06. pan Kacperski i pan Jagodziń-

ski, 3.06. pani Kowalska, pan Kamiński. Odbioru prac dokona dyrektor szkoły. Nie ma możliwości niesienia pomocy przez innych uczniów w wyznaczonych karą pracach. Farby zostaną zakupione ze środków szkolnych. Na zakończenie roku obniżona zostanie ocena ze sprawowania. Uczniowie zobowiążą się do szczególnego przestrzegania regulaminu szkoły na piśmie.

Wszystkich ustaleń przestrzega i prace monitoruje wychowawca klasy.

Karta ćwiczeń to załącznik nr 2, który można wykorzystać w praktyce szkolnej.

4.2. Negocjacje

Termin negocjacje pochodzi od słowa **negotium** (łac.), co oznacza interes, zobowiązanie, trudną sprawę. To dwustronny proces komunikowania się, którego celem jest osiągnięcie porozumienia, gdy niektóre interesy zaangażowanych stron są konfliktowe (Fisher 2004).

Czynniki niezbędne do przeprowadzenia negocjacji: (Bargiel-Matusiewicz 2007)

- strony są zależne od siebie,
- interesy stron są częściowo wspólne,
- interesy stron są częściowo sprzeczne.

Negocjacje to proces porozumiewania się, podczas którego ważnym elementem jest słuchanie się nawzajem. Robert Bolton wyróżnia „narzędzia" słuchania pomocne w dojściu do porozumienia podczas prowadzenia negocjacji (Bolton 1986):

Umiejętność skupienia się, czyli wyrażanie zainteresowania poprzez zwrócenie się w stronę mówiącego, utrzymywanie kontaktu wzrokowego, zmiana wyrazu twarzy i inne sygnały świadczące o kontakcie i fizycznej obecności.

Umiejętność podążania za..., czyli nieprzeszkadzanie i nierozpraszanie mówcy. Delikatne zachęcanie mówiącego poprzez wyrażanie na bieżąco swoich odczuć. Zadawanie rzeczowych pytań, wymagających odpowiedzi dłuższych niż „tak" lub „nie". Unikanie tworzenia atmosfery przesłuchania przez ciągłe zadawanie pytań. Milczące skupienie.

Odzwierciedlanie: mówimy komuś, jakie – naszym zdaniem - są jego odczucia, np.: Oczywiście jesteś zadowolony z tych planów, Zdaje się, że jesteś wściekły, Wygląda na to, że cię rozzłościłem.

Parafrazowanie: ujmujemy w inne słowa to, co ktoś powiedział, sprawdzając, czy dobrze usłyszeliśmy, np.: O ile dobrze cię zrozumiałem..., A więc twierdzisz, że…, A więc sądzisz, że…, Chcesz powiedzieć, że… .

Klaryfikacja: dotyczy zwykle sytuacji, kiedy rozmówca mówi nam o wielu istotnych dla niego sprawach. Mówi szybko, chaotycznie, jest pełen dygresji.

Empatyczne zastopowanie potoku słów, np.: Stop, mówisz o wielu ważnych sprawach…, Chwileczkę, usłyszałam, wiele ważnych rzeczy… .

Uporządkowanie wymienionych przez mówiącego ważnych dla niego spraw, np.: Wymieniłeś to, to i to, Usłyszałam, że mówisz o tym i o tym.

Skupienie się na najważniejszym, np.: …co dla ciebie jest najważniejsze?

Negocjować można na różne sposoby (Hamer 1998):

Twardy - negocjator chce wygrać, trwając uparcie przy swoim stanowisku, ale może się spotkać z równie twardą odpowiedzią i nieprzyjemną relacją z drugą stroną. Ten sposób negocjowania stosuje się wtedy, gdy chcemy zwyciężyć za wszelką cenę.

Miękki - negocjator łatwo ustępuje, godzi się na polubowne rozwiązania, aby uniknąć osobistego konfliktu. Stosowany jest, gdy do porozumienia musi dojść za wszelką cenę.

Metoda **twarda** wobec problemu i **miękka** wobec ludzi - sposób polegający na podejmowaniu decyzji w poszczególnych kwestiach, opierając się na meritum, a nie przetargu wokół tego, co każda ze stron mówi, że zrobi lub nie zrobi. Polega na uczciwych zasadach, wskazywaniu, jak uzyskać to, co się należy i jednocześnie być porządnym człowiekiem.

Podczas strategii negocjacyjnej można prowadzić rozmowę w taki sposób, by osiągnąć to, czego chcemy poprzez stosowanie odpowiedzi przeczących. Zamiast mówić NIE, powiedz TAK, *pod warunkiem, że...* (załącznik nr 3). W negocjacjach nie zawsze mówimy NIE, częściej pragniemy rozszerzyć horyzont myślenia drugiej osoby po to, aby otworzyć dla siebie możliwości otrzymania tego, na czym nam zależy. Jedną z możliwości rozszerzania horyzontu myślenia jest pytanie o to, pod jakim warunkiem druga osoba umożliwi nam zrealizowanie naszego celu.

Przykład 13.

Ola i Ala mieszkają obok siebie, toteż chodzą razem do szkoły i z niej razem wracają. Dziś Ola opowiada o czymś koleżankom. Żeby zabłysnąć przed koleżankami, Ala wypowiedziała złośliwy komentarz, co zawstydza Olę. Ola jest wściekła na Alę za to zachowanie. Po skończonych lekcjach Ola sama wychodzi ze szkoły, ale za nią biegnie Ala i woła prosząco, by koleżanka na nią zaczekała i razem wrócą do domu.

Zamiast NIE, Ala powiedziała: TAK, zaczekam na Ciebie i wrócimy razem do domu, pod warunkiem, że jutro przeprosisz mnie w obecności tych dziewczyn, przy których zakpiłaś ze mnie. Ola przeprosiła Alę od razu i zobowiązała się do przeprosin, tak jak zażyczyła sobie Ala.

4.3. Mediacje

Mediacja jako alternatywna metoda rozwiązywania sporów nie jest zjawiskiem nowym. Jej początków upatruje się już w czasach antycznych, kiedy uważano, że porozumienie jest więcej warte niż proces (Sójka-Zielińska 1996). Jednakże docenienie mediacji pod względem prawnym jest, bez wątpienia, zasługą minionej epoki. Procedura mediacyjna wywodzi się z USA - z ojczyzny współczesnej mediacji. W ustawodawstwie polskim jest to dość młoda instytucja, gdyż pierwszy raz wprowadzono ją do Kodeksu postępowania karnego w 1997 roku.

Mediacja (*z łac. - mediare – być w środku; od greckiego słowa medos, czyli pośredniczący, neutralny, nie przynależny do żadnej ze stron;* (Fedrowska 2010) to nowoczesne i skuteczne postępowanie, w którym strony dobrowolnie i aktywnie uczestniczą w rozwiązywaniu sporu przy pomocy osoby trzeciej – bezstronnego mediatora (Jagła). Mediacja to rozmowa stron, w trakcie której dąży się do rozwiązania konfliktu i znalezienia porozumienia pomiędzy stronami sporu. Mówi się również, że mediacja to sztuka zadawania pytań.

Celem mediacji jest wypracowanie rozwiązania, które satysfakcjonuje wszystkie strony, a polega to na indywidualnym spojrzeniu na konkretny spór, konkretne osoby. Zamierzeniem mediacji jest naprawienie wszystkiego, co tylko da się naprawić, tzw. sprawiedliwość naprawcza. Rola mediatora polega na tym, że:

- pilnuje przestrzegania ustalonych reguł gry, kieruje kwestiami proceduralnymi,
- zbiera i porządkuje informacje,
- dokładnie definiuje problem,
- pokazuje obopólne korzyści z rozwiązania konfliktu,
- pomaga w analizie problemu, uwzględnia różne perspektywy,
- ułatwia komunikację,
- w razie potrzeby - z każdą ze stron prowadzi rozmowy „na boku”,
- wycisza emocje, poprawia atmosferę,
- pomaga w szukaniu różnych rozwiązań konfliktu.

W czasie procesu mediacyjnego wyróżnia się kilka etapów: wystąpienie otwierające mediatora, prezentacja przez stronę pozywającą i pozwanego, wenty-

lacja, wyjaśnienie zagadnień i danych, spotkania (rozmowy) na osobności (o ile istnieje taka konieczność, np. w trakcie impasu), podsumowanie i prezentacja propozycji, sprawdzanie realistyczności propozycji oraz zamknięcie dla osiągnięcia ugody. Istotnym elementem mediacji jest wentylacja, która pozwala dyskutującym na otwarte przedstawienie (przewietrzenie) swoich uczuć, frustracji, gniewu i emocji. Może to być najważniejsza część procesu mediacji, ponieważ daje ona stronom możliwość „wywnętrzania się" i bycia wysłuchanym, jeśli nawet nie przez drugą stronę, to przynajmniej przez mediatora. Może to dać osobie wywnętrzającej się dużą satysfakcję psychologiczną. Wentylacja daje również mediatorowi obraz prawdziwych interesów każdej ze stron. Instytucja mediacji opiera się na zasadach gwarantujących stronom osiągnięcie porozumienia w sposób dobrowolny i obustronnie satysfakcjonujący. Zaliczamy do nich m. in.: zasadę poufności, neutralności mediatora, bezstronności, dobrowolności, bezinteresowności.

W szkole, wśród młodzieży, codziennie dochodzi do różnych konfliktów, które to można rozwiązywać z zastosowaniem tzw. mediacji rówieśniczych/ szkolnych. Polega ona na szukaniu satysfakcjonującego rozwiązania konfliktu między uczniami przy pomocy mediatora - ucznia. Mediatorem szkolnym może zostać uczeń cieszący się zaufaniem wśród rówieśników, niezaangażowany bezpośrednio w spór, bezstronny, posiadający umiejętności rozwiązywania konfliktu w oparciu o współpracę. Zadaniem mediatora rówieśniczego jest pomoc kolegom w takiej wzajemnej komunikacji, która pozwoli na wyrażanie trudnych uczuć bez przemocy, docieranie do potrzeb i wspólne szukanie satysfakcjonujących rozwiązań.

Czynniki utrudniające stosowanie mediacji w szkole:

- Przyzwyczajenie nauczycieli do rozwiązywania problemów wychowawczych przez pedagogów i rodziców.
- Przeciążenie nauczycieli pracą.
- Niska motywacja do postępowania mediacyjnego.
- Zła współpraca z rodzicami.
- Nadmierna koncentracja na karaniu zamiast przyjrzenia się przyczynom konfliktu i próbie jego rozwiązania.
- Niska efektywność przy poważnych konfliktach.

Zasady prowadzenia mediacji – standardy. Mediator:

1. Dba o dobrowolność uczestniczenia w mediacji i zawierania porozumienia.
2. Jest neutralny wobec przedmiotu sporu.
3. Jest bezstronny wobec uczestników mediacji.
4. Dba o poufność mediacji.
5. Jest bezinteresowny.
6. Rzetelnie informuje strony o istocie i przebiegu mediacji oraz ocenia zdolność stron do uczestniczenia w postępowaniu mediacyjnym.
7. Dba o wysoki poziom swoich kwalifikacji zawodowych.
8. Efektywnie współpracuje z innymi specjalistami w celu jak najlepszego zabezpieczenia interesów stron.
9. Zapewnia stronom bezpieczne i gwarantujące poufność miejsce prowadzenia postępowania mediacyjnego.
10. Kończy postępowanie mediacyjne i sporządza sprawozdanie, które przesyła do organu procesowego. (Kodeks Etyki Mediatora 2006)

Opisany poniżej przykład może świadczyć o tym, że umiejętności mediacyjne w szkole są bardzo przydatne.

Przykład 14.

Jako czynni mediatorzy sądowi zaproponowaliśmy w ofercie form doskonalenia ośrodka, w którym pracujemy, prowadzenie mediacji w szkołach. Mediacje dotyczą rozwiązywania konfliktów zaistniałych na terenie szkoły. Dyrektor jednej ze szkół ościennego województwa złożył zapotrzebowanie na przeprowadzenie mediacji w gimnazjum. Stronami konfliktu byli: nauczyciel i rodzice uczennicy gimnazjum. Konflikt dotyczył bezpośrednio nauczyciela i uczennicy oraz pośrednio nauczyciela i ojca uczennicy.

Nauczyciel był opiekunem projektu edukacyjnego grupy uczniów gimnazjum, do której należała też opisywana uczennica. Nie wywiązywała się ona terminowo z zadań wcześniej ustalonych, co zostało skomentowane przez nauczyciela w obecności grupy uczniów. Nauczyciel użył też określeń-epitetów skierowanych do dziewczyny, uznanych przez nią za obraźliwe. Po powrocie do domu opowiedziała o tym fakcie rodzicom, po czym rodzice interweniowali w szkole. Dyrektor doprowadził do konfrontacji nauczyciela, uczennicy i rodziców jednocześnie, podczas której doszło do „przepychanek słownych" między ojcem uczennicy a nauczycielem. Sytuacja stała się napięta, nieprzyjemna, a rodzice byli zdeterminowani, by nauczyciela pozwać do sądu. Jednak dyrektor szkoły zaproponował rozwiązanie tego konfliktu z zastosowaniem mediacji. Obie strony wyraziły na to zgodę.

Spotkanie mediacyjne zorganizował dyrektor szkoły, który chciał polubownie rozwiązać problem. Obie zainteresowane strony wyraziły chęć mediowania (co jest niezbędnym warunkiem mediacji). W szkole stworzono nam dobre warunki do spotkania mediacyjnego (po zajęciach szkolnych). W mediacji uczestniczyły zainteresowane strony oraz my, niezależni mediatorzy (spoza województwa). W spotkaniu nie uczestniczył dyrektor szkoły, pomimo dużego zainteresowania sprawą. Mediacja trwała nietypowo, ponieważ około 4 godzin, co jest bardzo długim i niepraktykowanym czasem. Zdecydowały o tym wola mediowania dwóch stron, chęć zawarcia ugody oraz długi dojazd mediatorów na spotkanie. Mądrość tej mediacji polegała na tym, że obie strony nie unosiły się honorem, tylko poszukiwały obopólnego, dobrego rozwiązania, które zadowoli wszystkich. Przystąpiliśmy do spisania ugody, a że „diabeł tkwi w szczegółach", trwało to tak długo. Wypracowane rozwiązanie uwzględniło:

- *sposób przeprosin uczennicy przez nauczyciela (nauczyciel zobowiązał się do przeproszenia na forum klasy, rodzice zobowiązali się do tego, że po uzyskaniu tej informacji od córki podkreślą w rozmowie wartość zachowania nauczyciela jako jego bardzo mocną stronę, wykażą, że wymagało to od niego wielkiej odwagi)*
- *ojciec uczennicy zobowiązał się do przeprosin nauczyciela za swoje zbyt emocjonalne zachowanie i miał się tym doświadczeniem podzielić z córką, przyznając się do złego zachowania.*

Od początku postępowania mediacyjnego obie strony były pozytywnie nastawione, dążąc do porozumienia i zawarcia ugody, co świadczyło o mądrości i dojrzałości obu stron.

Bibliografia:

1. *Bargiel-Matusiewicz, K. (2007). Negocjacje i mediacje, Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne*
2. *Bolton, R. (1986). People Skills [Ludzie umiejętności: jak dochodzić samemu, słuchać innych i rozwiązywać konflikty], New York: Published by Simon & Schuster*
3. *Fedrowska, D. (2010). Korzenie współczesnej mediacji. Dostępny w:* https://www.infor.pl/prawo/rozwody/mediacja/265453,Korzenie-wspolczesnej-mediacji.html *,Korzenie-wspolczesnej-mediacji.html [Dostęp: 12.09.2022]*
4. *Fisher, R., Ury, W., Patton, B. (2004). Dochodząc do TAK. Negocjowanie bez poddawania się, Warszawa: PWE*
5. *Gordon, T. (1994). Wychowanie bez porażek, Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX*
6. *Hamer, H. (1998). Rozwój przez wprowadzanie zmian, Warszawa: Centrum Edukacji Medycznej*
7. *Hamer, H. (2021). Test - Styl rozwiązywania konfliktów, Dostępny w: https://rf.gov.pl/wp-content/uploads/2021/03/MATERI1.pdf [Dostęp: 12.09.2022]*
8. *Jagła, J. Mediacja. Dostępny w:* http://jacekjagla.pl/1104.htm *[Dostęp: 12.09.2022]*
9. *Kodeks Etyki Mediatora (2006). Polskie Centrum Mediacji, Fundacja im. Stefana Batorego. Dostępny w:* https://mediator.org.pl/baza-wiedzy/kodeks-etyki-mediatora/ *[Dostęp: 12.09.2022]*
10. *K. Sójka-Zielińska, K. (1995). Historia prawa, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN*

Załącznik nr 1. Test - Skłonność do wyboru określonego stylu rozwiązywania konfliktów (Hamer 2021)

W tym teście nie chodzi o to, jak uważasz, że należy postępować, ale o tendencje do rzeczywistych zachowań i o rzeczywiste zachowania.

Instrukcja: Ustosunkuj się do każdego stwierdzenia, pisząc przy jego numerze:
TAK – jeśli tak właśnie postępujesz lub jest w Tobie gotowość do zachowania się w dany sposób;
NIE – jeśli nie postępujesz tak i nie jest to Twoja postawa (skłonność do zachowania się w opisany sposób).

1. W sytuacji konfliktu zwykle czuję się osobą odpowiedzialną za jego rozwiązanie.
2. W większości konfliktów dochodzę z ludźmi do porozumienia.
3. Gdy ktoś się ze mną nie zgadza, proszę, by wyraźnie powiedział, co ma na myśli.
4. Wykazuję stanowczość w przeprowadzaniu spraw, które uważam za słuszne.
5. W sytuacji konfliktu dbam o zredukowanie napięcia drugiej strony do minimum.
6. Próbuję zwykle odłożyć rozmowę ze wzburzoną osobą.
7. W sytuacji konfliktu zwykle otwarcie mówię o własnych emocjach negatywnych.
8. Staram się ustępować, gdy widzę, że inni też to robią.
9. W konflikcie liczy się dla mnie przede wszystkim cel, który chcę osiągnąć.
10. Emocje stron w konflikcie są dla mnie ważniejsze niż problemy do rozwiązania.
11. Uciekam przed pełnymi napięcia, trudnymi sytuacjami.
12. Staram się, by moje racje zwyciężały.
13. Zwykle próbuję osiągnąć kompromis.
14. Zazwyczaj staram się coś zyskać i pogodzić z pewnymi stratami.
15. Unikam sprzeciwiania się ludziom, bo to tylko rodzi dodatkowe problemy.
16. Pytam innych ludzi o ich propozycje rozwiązania konfliktu.
17. Staram się, by w rozwiązanie konfliktu byli włączeni wszyscy, których on dotyczy.
18. Zachęcam ludzi, by trzymali się mniej konfliktowych tematów.
19. Umiem forsować swoje zdanie także wtedy, gdy brak mi powszechnego poparcia.
20. Staram się ignorować różnice zdań, bo nie lubię się denerwować.
21. Czasem zgadzam się z innymi tylko dlatego, żeby dobrze się ze mną czuli.
22. Staram się postępować tak, aby ludzie czuli, że liczę się z ich zdaniem.
23. Próbuję zwykle przekonywać ludzi do swojego punktu widzenia.
24. Z cudzą agresją radzę sobie przez znalezienie wspólnej płaszczyzny porozumienia.
25. Pomagam innym zachować spokój, nawet kosztem słabszej prezentacji własnego zdania.

KLUCZ DO TESTU „STYLE ROZWIĄZYWANIA KONFLIKTÓW”

Diagnostyczne są tylko odpowiedzi TAK.
Podkreśl poniżej przy wszystkich punktach własne odpowiedzi TAK.

UNIKANIE: 1, 6, 11, 18, 20.
KOMPROMIS: 2, 8, 13, 14, 24.
WSPÓŁPRACA: 3, 7, 16, 17, 22.
RYWALIZACJA: 4, 9, 12, 19, 23.
PODPORZĄDKOWANIE SIĘ: 5, 10, 15, 21, 25.

Policz swoje odpowiedzi TAK przy poszczególnych stylach rozwiązywania konfliktów. Charakterystyczne dla Ciebie są te, gdzie TAK wystąpiło 4 –5 razy.

Pamiętaj, że:

UNIKANIE to kombinacja bierności i koncentracji uwagi na obronie własnego ja. Napięcie emocjonalne i frustracja spowodowane konfliktem są na tyle silne, że osoba woli wycofać się z konfliktu niż w sposób konstruktywny rozwiązywać go.

KOMPROMIS to próba znalezienia równowagi między aktywnością i biernością oraz między zaangażowaniem we własne i cudze sprawy. Ludzie powinni chętniej rezygnować z pewnych swoich celów i wyka-

zywać więcej zrozumienia dla interesów innych ludzi. Każda ze stron konfliktu może coś zdobyć, ale też każda może coś stracić.

WSPÓŁPRACA to zestawienie aktywności z otwartością na problemy innych ludzi. Założenie, że zawsze można znaleźć rozwiązanie, które usatysfakcjonuje obie strony konfliktu. Jeśli rozwiązanie satysfakcjonujące obie strony jest niemożliwe, kooperatorzy będą uważali, że warto próbować takie znaleźć.

RYWALIZACJA to aktywność i koncentracja uwagi głównie na sobie. Żądanie dla siebie określonych dóbr, przejawianie niechęci do współdziałania. Sposób patrzenia na konflikt jako na grę do wygrania. Wygrana oznacza sukces i dobry wynik, przegrana porażkę, słabość i utratę prestiżu. Skłonni jesteśmy siebie widzieć w roli zwycięscy. Żeby osiągnąć ten cel, używa się wielu środków, nie zawsze uczciwych.

PODPORZĄDKOWANIE SIĘ to zestawienie bierności i koncentracji uwagi na problemach innych ludzi. Całkowity brak apodyktycznej pewności siebie. Postępowanie zgodne z interesem strony przeciwnej. Nastawienie na utrzymanie dobrych kontaktów z innymi bez uwzględniania własnych interesów z obawy przed osamotnieniem i utratą dobrych relacji z innymi.

Załącznik nr 2. Karta ćwiczeń „Metoda bez porażek czyli dwóch zwycięzców”.
Sytuacja konfliktowa

FAZA I **Rozpoznanie konfliktu**	
FAZA II **Propozycje rozwiązań „burza mózgów”**	
FAZA III **Krytyczna ocena**	
FAZA IV **Wybór rozwiązania**	
FAZA V **Plan wprowadzenia w życie**	
FAZA VI **Poddanie kontroli rezultatów**	

Załącznik nr 3. Karta ćwiczeń dla ucznia „Ćwiczenie umiejętności budowania horyzontu porozumienia" (Pióro 2011)

Ćwiczenie można wykorzystać w czasie godzin wychowawczych lub innych zajęć poświęconych umiejętności rozwiązywania konfliktów.

Ćwiczenie polega na tym, abyś zamiast przeczenia wyraził zgodę i podał warunek, który uważasz za adekwatny do sytuacji. Zamiast mówić NIE - powiedz - TAK, pod warunkiem, że...

1. Uczeń był nieobecny w szkole. Prosi Cię o pożyczenie zeszytu z chemii, by uzupełnić zaległości. Niechętnie chcesz mu pożyczyć, ponieważ ostatnio, gdy był w podobnej sytuacji, oddał Ci zeszyt z opóźnieniem i poplamiony.

Zamiast NIE – powiedz - TAK, pożyczę Ci zeszyt, pod warunkiem, że … .

2. Uczniowie mają sami dobrać się w grupy do wykonania jakiegoś zadania. Jeden z uczniów, Kuba, który bardzo często nie angażuje się w wykonywanie zadania, podchodzi do jednej z grup uczniów i pyta lidera, czy może z nimi pracować. Lider z wielką niechęcią chce przyjąć kolegę, ponieważ niejednokrotnie zdarzało się tak, że Kuba odmawiał wykonywania polecenia i grupa później musiała za niego wykonywać pracę.

Zamiast NIE – powiedz - TAK, możesz pracować w naszej grupie, pod warunkiem, że …

3. Na lekcji wychowania fizycznego podczas gry w piłkę ręczną Kasia i Ania były w jednej grupie. Ania dwukrotnie popełniła znaczący błąd podczas gry, co wpłynęło na to, że ich grupa przegrała. Po grze w szatni Kasia w obecności innych koleżanek z grupy wyzwała Anię, używając określeń „ciamajda, nieudacznik". Następnego dnia Kasia podchodzi do Ani z zapytaniem, czy na lekcji chemii będą mogły razem wykonywać doświadczenie. Ania jest „szóstkowa" uczennicą z chemii i chętnie dzieli się swoimi umiejętnościami i wiedzą z kolegami, ale jednak po incydencie na wychowaniu fizycznym z Kasią bardzo niechętnie chce z nią współpracować.

Zamiast NIE – powiedz - TAK, możesz na chemii wykonywać doświadczenie ze mną w parze, pod warunkiem, że … .

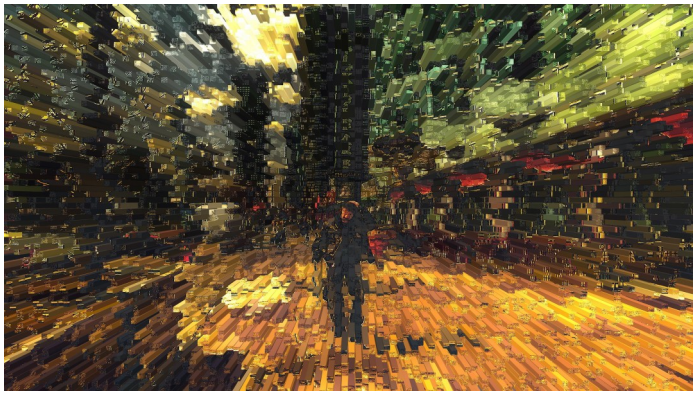
III. Działanie na rzecz szerszego udostępnienia kanonu i założeń edukacji klasycznej oraz sięgania do dziedzictwa cywilizacyjnego Europy, m.in. przez umożliwienie uczenia się języka łacińskiego już od szkoły podstawowej.

Beata Gadomska
konsultant ds. kadry kierowniczej i języka polskiego

Edukacja klasyczna jako odpowiedź

Świat edukacji należy niewątpliwie do najczęściej reformowanych dziedzin. Wychowanie i nauczanie młodzieży leży na sercu wielu osobom już od czasów starożytnych, przy czym powszechne jest narzekanie starszego pokolenia na młodsze. W obecnej dobie również słyszymy pełne troski głosy na temat dzieci i nastolatków: że brak im motywacji, że tylko by siedzieli przy komputerach, że nie nawiązują realnych kontaktów, że mylą im się światy – wirtualny i rzeczywisty, że się nie ruszają… Nauczyciele borykają się z brakiem dyscypliny i zaangażowania na lekcjach, mimo że próbują oddziaływać na uczniów przy pomocy różnych metod. W obliczu takich problemów powstaje zatem pytanie, czy edukacja w polskiej szkole nadąża za zmianami obyczajowymi, technologicznymi i czy jest skuteczną odpowiedzią na potrzeby młodzieży i dzieci?

Prawda o czasie współczesnym jest przecież bardziej skomplikowana. Młodych ludzi (dorosłych także) otacza świat pełen hałasu, emocjonalnego chaosu, różne media zamykają ich w bańkach informacyjnych dających pozorne poczucie wolności i rzetelności. Zatem wydaje się, że przebodźcowany świat współczesny nie sprzyja edukacji, która potrzebuje stabilności, dystansu i czasu na obserwację rozwoju dziecka czy młodego człowieka. Oczywiście tych potrzeb jest wiele i ich listę można by rozwijać…

W obliczu naszkicowanych tu problemów powstaje pytanie: skoro występują one w wysokim nasileniu, to może zamiast ciągle tworzyć nowe rozwiązania, lepiej sięgnąć po starsze i nieco je zmodyfikować, dostosowując do świata współczesnego, wykorzystując nowe dostępne narzędzia?

Jedną z tych dostępnych dawniej idei dydaktyczno-wychowawczych jest edukacja klasyczna. Często zagadnienia niekojarzące się ze współczesnością są natychmiast odrzucane jako archaiczne, średniowieczne nawet, a zatem i niedorzeczne. Krytykowanie świata klasycznego wywodzi się z liberalnego (w dzisiejszym rozumieniu) systemu poglądów, a tymczasem paradoksalnie edukację klasyczną można nazwać działaniem zgodnym z nauczaniem sztuk wyzwolonych, czyli liberalnych właśnie (artes liberales), bo przecież chodzi o wychowanie człowieka do wolności. Tę wolność proponuje się jednak rozumieć inaczej, niż zwykliśmy na nią patrzeć: chodzi o zdolność człowieka do działania zgodnego z klasycznym systemem wartości, a nie o pomijanie tych zasad w imię dowolności.

Czymże jest więc edukacja klasyczna? Należy ją rozumieć jako zbiór określonych metod nauczania i wychowania wynikających ze specyficznej filozofii kształcenia (Zalewski 2019) dążącej do ukształtowania pełnego człowieka, działającego zgodnie z koncepcją ukazaną przez wielkich starożytnych filozofów i z założeniami chrześcijańskimi.

Podstawową edukacji w ujęciu klasycznym jest dążenie do solidnego wykształcenia młodego człowieka, zapewnienie mu zdobycia rozległej wiedzy merytorycznej oraz znajomości języków klasycznych: greki i łaciny. Jednocześnie zakłada ona konieczność łączenia edukacji z wychowaniem i kształtowaniem natury człowieka w taki sposób, aby młodzi ludzie panowali nad sobą i formowali swoje charaktery, rozumiejąc, że życie ma głęboki sens i wiedzie ku wieczności, a więc powinno być ono odpowiedzialne. I choć nauczanie języków klasycznych może niektórym wydawać się anachroniczne, to potrzeba zapełnienia odczuwanej pustki i bezsensu w obliczu depresji i prób samobójczych wśród młodzieży już taka nie jest. Wszyscy potrzebujemy przyjrzeć się emocjom i poszukać odpowiedzi na trapiące nas pytania egzystencjalne.

Ideałem greckiego wychowania (tradycyjnej paidei) jest kształtowanie człowieka pięknego i dobrego (kalokagatia). Antyczny ideał człowieka moralnie pięknego ujmuje go jako istotę wszechstronnie wykształconą i doskonalącą się poprzez zdobywanie cnót i sprawności umysłu.

Współczesność spłyca rozumienie cnót, chwilami nawet drwiąc z tego pojęcia, a tymczasem ze względu na ich wartość nie powinny podlegać kpinie. W ujęciu klasycznym dzielone są one na dwie grupy: obyczajowe i teologiczne. Nadrzędna wobec tych cnót jest roztropność rozumiana jako umiejętność działania i kierowania własnym życiem. Wyznacza ona cel cnotom obyczajowym. Towarzyszą jej takie wartości jak rozwaga, rozsądek i roztropność umysłu, które ułatwiają człowiekowi dokonanie właściwego wyboru i prawidłowego wykorzystania wiedzy (cnoty wspomagające). Inne cnoty, takie jak np. pamięć, gotowość przyjęcia pouczenia, domyślność czy zmysł rzeczywistości, wspomagają roztropność w działaniu (tamże).

W obliczu tych szczytnych haseł współczesna szkoła i myślenie o wychowaniu nie wyglądają dobrze. Wyręczanie młodzieży i nadopiekuńczość (lub skrajne zaniedbania na drugim biegunie) nie pozwalają im mądrze i pięknie wzrastać. Nie rozmawia się z młodymi ludźmi na temat doskonalenia technik pamięciowych, nie buduje się również brania odpowiedzialności za swoje czyny… coraz bardziej pogrążona w wirtualnym świecie młodzież jest też głęboko odrealniona. Edukacja klasyczna może temu zaradzić, np. poprzez powrót do myślenia filozoficznego, stawianie pytań o sprawy zasadnicze (czym jest poznanie?), ćwiczenie różnych sprawności umysłu itd.

Według jej założeń różne są sprawności umysłu, ale należy je podzielić na:

1. formalne, czyli takie, które pomagają człowiekowi w poszukiwaniu prawdy, a należą do nich np. czytanie, pisanie, wnioskowanie, pamięć, liczenie, sprawne posługiwanie się mową i inne;
2. celowe, do których zalicza się sprawności:

teoretyczne (np. mądrość, odpowiadająca na najważniejsze pytania o człowieka, byt, Boga, i wiedza, czyli teoretyczne wiadomości z konkretnego przedmiotu czy z wybranej dziedziny. Tradycja tomistyczna - św. Tomasza z Akwinu - dodaje jeszcze jedną spraw-

ność teoretyczną – tzw. pojemność, rozumianą jako pewną błyskotliwość w myśleniu i pojmowaniu, którą niektórzy nazywają inteligencją, a która jest częściowo wrodzona, jednak do pewnego stopnia można ją kształtować);

praktyczne (tworzenie rzeczy pięknych i użytecznych przy pomocy ciała, np. rąk, czyli sztuki piękne, rzemiosło i technika).

W myśleniu klasycznym widać więc także dbałość o kształcenie branżowe w dzisiejszym rozumieniu, jednak z założeniem, że wśród praktycznych sprawności umysłu wyróżnia się dwie główne grupy: sztuki artystyczne, np. rzeźbiarstwo i techniczne, np. produkowanie biżuterii, budowa samochodów, naprawianie butów itp. Współczesna edukacja podporządkowuje się celom gospodarczym, ideologicznym czy nawet politycznym, a powinna skupiać się na zdobyciu wiedzy ogólnej i zdobywaniu mądrości. Najpierw trzeba wykształcić człowieka w ramach sztuk wyzwolonych (artes liberales – formalnych, takich jak np. pisanie, liczenie, wnioskowanie, rysowanie, gra na instrumentach muzycznych i in., a także teoretycznych, czyli mądrości i wiedzy), uwalniając talenty i możliwości, a dopiero potem w ramach sztuk użytecznych, czyli właśnie branżowych. Współczesne szkolnictwo próbuje zmienić kolejność postępowania, licząc, że uczniowie w okresie dojrzewania nabędą samoistnie pewne postawy, w efekcie takiego podejścia mamy często niesłownych i nieterminowych fachowców, mających trudności w komunikowaniu się z klientem i np. niepotrafiących współpracować. Wprowadzenie przez Unię Europejską myślenia kategoriami kompetencji kluczowych, rozumianymi jako nabywanie wiedzy, kształtowanie umiejętności i postaw podczas uczenia się przez całe życie, ma temu przeciwdziałać, jednak potrzeba czasu i szkoleń dla nauczycieli w tym zakresie, a nade wszystko świadomego myślenia na temat kształtowania charakterów i wychowania w mądrości (w rozumieniu klasycznym: kalos kagathos).

Jakie działania szkoły mogą wzmacniać myślenie kategoriami edukacji klasycznej? Sugerują je na przykład kierunki realizacji polityki oświatowej państwa. Już w poprzednim roku szkolnym ministerstwo wskazało, że ważne są *działania na rzecz szerszego udostępnienia kanonu edukacji klasycznej,*

wprowadzenia w dziedzictwo cywilizacyjne Europy, edukacji patriotycznej, nauczania historii oraz poznawania polskiej kultury, w tym osiągnięć duchowych i materialnych. Wyróżniono przy tym szersze i przemyślane wykorzystanie w tym względzie m.in. wycieczek edukacyjnych (Kierunki polityki oświatowej państwa na rok szkolny 2021/22).

W kierunkach na bieżący roku szkolny podkreśla się *działania na rzecz szerszego udostępnienia kanonu i założeń edukacji klasycznej oraz sięgania do dziedzictwa cywilizacyjnego Europy, m.in. przez umożliwienie uczenia się języka łacińskiego już od szkoły podstawowej.* Wprawdzie nie wiem, jak w praktyce może wyglądać wprowadzanie nauki języka łacińskiego w szkole podstawowej (Czy będą na to przeznaczone dodatkowe godziny lekcyjne? Czy znajdą się chętni do uczestniczenia w nich?), jednak warto w tym miejscu podkreślić, że edukacja w tym zakresie, rozumiana jako nabycie wiedzy o antyku, odbywa się na II i III etapie edukacyjnym już od lat (m.in. lekcje historii, języka polskiego i religii). Wiadomo jednak, iż to nie jest wystarczające do ukształtowania człowieka dobrego i mądrego, gdyż do osiągnięcia tego celu jest potrzebnych wiele działań na różnym poziomie, a sprzyjać będą te szczególne przedsięwzięcia, które poruszają dusze i pobudzają empatię, a więc tak naprawdę powinniśmy zajrzeć do naszych programów profilaktyczno-wychowawczych. Jakie działania zaplanowane w nich kształtują charaktery w rozumieniu klasycznym? Szczególnie należy podkreślić w tym miejscu wszystkie przedsięwzięcia sięgające do wolontariatu, akcje poruszające emocje, gdy uczniowie mają możliwość zrobienia czegoś na rzecz potrzebujących, realnie patrząc im w oczy (mam tu na myśli

działania nie tylko na rzecz ludzi, ale i zwierząt). Podstawa programowa dla szkoły podstawowej podkreśla w preambule rolę wolontariatu w szkołach, ale czyni to w szerokim kontekście:

„Kształcenie i wychowanie w szkole podstawowej sprzyja rozwijaniu postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych uczniów. Zadaniem szkoły jest wzmacnianie poczucia tożsamości narodowej, przywiązania do historii i tradycji narodowych, przygotowanie i zachęcanie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego, w tym do angażowania się w wolontariat. Szkoła dba o wychowanie dzieci i młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka, kształtuje postawę szacunku dla środowiska przyrodniczego, w tym upowszechnia wiedzę o zasadach zrównoważonego rozwoju, motywuje do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwija zainteresowanie ekologią" (Dz.U. 2017 poz. 356 ze zm.).

Podobnie sformułowane są te zadania szkoły w preambule do podstawy programowej dla liceum, technikum i szkoły branżowej (Dz. U. 2018 poz. 467 ze zm.). Świat wartości, do którego ten fragment przenosi szkołę, jest bardzo szeroki, bo sięga do wychowania obywatela, dobrego zaangażowanego człowieka, szanującego środowisko, w którym żyje, świadomego ekologicznie. Inny fragment preambuły przenosi nauczycieli w świat piękna rozumianego również w duchu antycznym:

„Ważną rolę w kształceniu i wychowaniu uczniów w szkole podstawowej odgrywa edukacja zdrowotna. Zadaniem szkoły jest kształtowanie postaw prozdrowotnych uczniów, w tym wdrożenie ich o zachowań higienicznych, bezpiecznych dla zdrowia własnego i innych osób, a ponadto ugruntowanie wiedzy z zakresu prawidłowego odżywiania się, korzyści płynących z aktywności fizycznej, a także stosowania profilaktyki".

Kształtowanie zdrowych nawyków, dbanie o higienę cielesną i psychiczną również są zgodne z ideą kalokagatii, tak więc podkreślona jest tu rola m.in. wychowania fizycznego, przyrody i biologii. W tym miejscu należy dodać, że z powodu umieszczenia tych zapisów w preambule nauczyciele wszystkich przedmiotów są zobowiązani do ich realizowania.

Czym zatem jest edukacja klasyczna i jak można ją zaadoptować do wymogów współczesnego świata? Jest ona myśleniem o człowieku jako o istocie funkcjonującej w świecie najwyższych wartości, umieszczonej nie tylko w sferze materii, ale i ducha, istoty myślącej i rozumnej, pięknej (duchowo i fizycznie), połączonej ze światem duchowym w rozumieniu chrześcijańskim, a zatem moralnie ukształtowanej przez zasady objawione w Biblii. Edukacja klasyczna w rozumieniu współczesnym zobowiązuje nas do kierowania się tymi zasadami w wychowaniu młodzieży i zachęca do korzystania z wypracowanych u zarania naszej cywilizacji metod oddziaływania i nauczania umożliwiających osiągnięcie celów wychowawczych. Sprzyjać temu mogą takie działania dydaktyczno-wychowawcze jak mentoring, tutoring, coaching, wolontariat, myślenie krytyczne, kreatywność, retoryka (argumentowanie, wnioskowanie), oczytanie (erudycja) i korzystanie z zasobów świata jako jednej wielkiej szkoły.

Bibliografia:

1. Powszechna encyklopedia filozofii, internetowa wersja encyklopedii - literka p. Dostępny w: http://ptta.pl/pef/index.php?id=hasla_p&lang=pl (Dostęp: 15.09.22)
2. Kongres Edukacji klasycznej pod patronatem honorowym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy (2022). Warszawa: ORE. Dostępny w: https://www.ore.edu.pl/2022/05/kongres-edukacji-klasycznej-publikacja-2/ (Dostęp: 15.09.22)
3. Zalewski, D. (2019). Klasyczny ideał kształcenia. Dostępne w: https://www.youtube.com/watch?v=biTkzLmz-vM (Dostęp: 15-.09.22)
4. Zalewski, D. (2021). Czy cnoty mają podstawę naukową? Dostępny w: https://www.edukacja-klasyczna.pl/czy-cnoty-moralne-maja-podstawe-naukowa (Dostęp: 15.09.22)

Anna Kamińska
konsultant ds. religii rzymskokatolickiej

Korelacja nauczania religii z edukacją szkolną na etapie szkoły podstawowej

Edukacja religijna we współczesnej szkole trwa nieprzerwanie od 30 lat. Według nowej Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce, zatwierdzonej 8 czerwca 2018 r. podczas 379 Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski, jest to proces polegający na różnorodności oddziaływań skierowanych na wychowanka służących formowaniu jego zdolności życiowych w wymiarze religijnym. Zmierza on do tego, by człowiek stawał się istotą bardziej dojrzałą i świadomie się realizującą, zakorzenioną w danej kulturze, zdolną do twórczej krytyki i refleksyjnej afirmacji otaczającej go rzeczywistości. Edukacja religijna ma w konsekwencji doprowadzić osobę do samodzielnego i rozumnego interpretowania ludzkiej egzystencji oraz udzielać jej pomocy w zrozumieniu siebie i świata w kontekście treści wyznawanej religii. Wynika z tego, iż religia różni się swoją treścią od innych przedmiotów nauczanych w szkole. Nie jest tylko i wyłącznie teorią, w której zdobywa się pewne wiadomości i umiejętności do zastosowania w życiu, ale przede wszystkim dobrowolnym osobistym stosunkiem człowieka do Boga, wyrażanym w czynach, w ciągłym doskonaleniu się ukazującym piękny i moralny charakter człowieka, jego szlachetność. Rolą każdego nauczyciela uczącego jest troska o wszechstronny rozwój ucznia. Zatem cały proces edukacji, aby był skuteczny, powinien uwzględniać swoistą i zarazem harmonijną realizację przez nauczycieli zadań związanych z nauczaniem, kształceniem umiejętności i wychowaniem w oparciu o korelację między przedmiotami. Czym zatem jest korelacja?

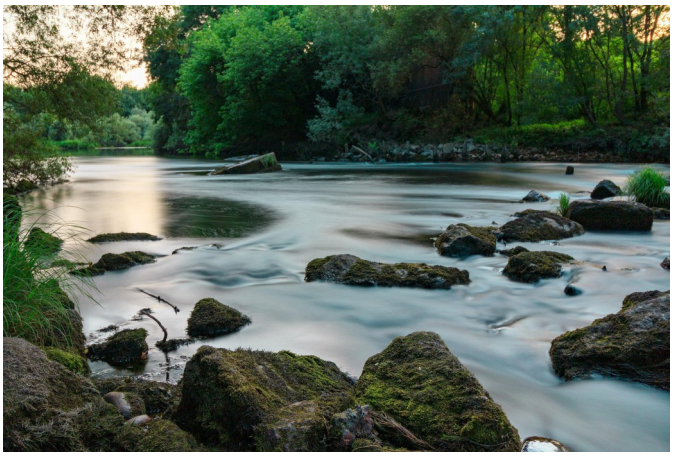
Korelacją nazywa się zespół zamierzonych działań zmierzających do wskazania wspólnych celów, zadań, treści i osiągnięć w ramach różnych przedmiotów nauczania oraz różnych środowisk wychowawczych (Tomasik 2000: 90). Zdaniem Wincentego Okonia „korelacja […] sprzyja transferowi wiedzy z jednego przedmiotu nauczania do innych, rozbudza i rozwija myślenie naukowe oraz pozwala zrozumieć, na czym polega wielorakie, teoretyczne i praktyczne stosowanie wiedzy” (Okoń1995: 133)

Stosowanie korelacji nauczania religii z edukacją szkolną jest pożądane z kilku względów. Przede wszystkim są to względy katechetyczne. W tym aspekcie najważniejsze jest łączenie doświadczenia życia z wiarą chrześcijańską. Polega ono na wychodzeniu, kiedy tylko jest to możliwe, od doświadczeń życiowych katechizowanych i wracaniu do nich po naświetleniu i zinterpretowaniu ich w oparciu o Pismo Święte. Nie mniej ważna jest kwestia dydaktyczna. Te same treści i zagadnienia omawiane są na różnych przedmiotach, przez co uczeń łatwiej przyswaja wiedzę, rozszerza jej zakres i w konsekwencji ją utrwala. Te dwa zagadnienia spina w całość kwestia wychowawcza, która z założenia ma na celu ukazanie uczniom jedności prawdy i szacunku do niej.

W podstawie programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce znajdują się szczegółowe wskazania dotyczące korelacji nauki religii z innymi przedmiotami. Zgodnie ze wskazaniami zawartymi w Dyrektorium ogólnym o katechizacji szczególną uwagą powinno się objąć zagadnienia związane z początkiem świata i sensem historii, wartościami etycznymi, a zwłaszcza ich fundamentem, funkcją religii w kulturze, przeznaczeniem człowieka oraz relacją ze środowiskiem naturalnym (DOK 73).

Korelacja w nauczaniu religii na etapie szkoły podstawowej rozumiana jest jako merytoryczne wiązanie ze sobą tych samych lub zbliżonych do siebie treści prezentowanych na religii z treściami omawianymi na innych przedmiotach kształcenia ogólnego. Ponadto

służy wspieraniu uczniów w ich wszechstronnym rozwoju i kształtowaniu tożsamości chrześcijańskiej, a tym samym wpływa na jakość kształcenia ogólnego.

Najbardziej w edukacji katechetycznej da się zauważyć korelację religii z językiem polskim. Najważniejszym jej celem jest wspomaganie rozwoju umysłowego w zakresie wypowiadania się zarówno w formie ustnej, jak i pisemnej, a także troska o kulturę języka ojczystego. Na lekcjach religii odbywa się między innymi ćwiczenie pisania. Uczniowie w edukacji wczesnoszkolnej uczą się kaligrafii. Katecheta powinien zatem zwracać uwagę w czasie swoich zajęć na właściwą kaligrafię podczas pisania w zeszycie, zeszycie ćwiczeń, na kartach pracy, tablicy itp., ale nie powinien oceniać pod tym względem pracy swoich uczniów.

Na tym etapie uczeń ćwiczy pisanie krótkich i prostych zdań. Najczęściej przepisuje je, pisze z pamięci, uzupełnia teksty z lukami czy niedokończone zdania. Zadaniem każdego nauczyciela, w tym również katechety, jest troska o estetykę i poprawność graficzną pisma uczących się dzieci. Od uczniów w klasie czwartej możemy wymagać już sześcio-ośmiozdaniowej wypowiedzi, konkretnych zdań na zadany temat.

Formy wypowiedzi, które warto ćwiczyć również na religii, by wspierać uczniów w klasie czwartej, to przede wszystkim:

- opowiadanie (np. krótka historia życia wybranego bohatera biblijnego),
- opis (np. wyglądu Matki Bożej podczas objawienia w Fatimie lub własnego zachowania bezpośrednio przed i po przyjęciu Komunii św.)
- list (np. do św. Mikołaja),
- dialog (np. Ewy z Panem Bogiem w raju po popełnieniu grzechu).

Katechizując uczniów z klas V-VIII, musimy mieć świadomość, iż na tym etapie edukacyjnym uczeń tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych:

- dialog (np. marnotrawnego syna z miłosiernym Ojcem),
- opowiadanie (odtwórcze bądź twórcze - tworzy opowiadania związane z treścią utworu, np. dalsze losy bohatera biblijnego, komponowanie początku i zakończenia na podstawie fragmentu tekstu lub na podstawie ilustracji),
- opis (np. figury Chrystusa Zmartwychwstałego),
- list (np. do Ojca Świętego),
- zaproszenie (np. na przedstawienie jasełkowe organizowane w szkole),
- podziękowanie (np. Mamie za dar życia),
- ogłoszenie (np. o planowanej akcji charytatywnej na terenie szkoły bądź parafii),
- życzenia (np. z okazji zbliżających się świąt),
- opis przeżyć wewnętrznych (opis przeżycia wewnętrznego wymaga od autora umiejętności wczucia się w czyjąś sytuację i wnioskowania o przeżyciach na podstawie ich zewnętrznych przejawów – np. przeżycia św. Pawła związane z jego nawróceniem),
- charakterystyka (np. Kaina i Abla),
- plan odtwórczy i twórczy tekstu (np. do przypowieści o miłosiernym Samarytaninie),
- notatka (np. ze spotkania z misjonarzem),
- sprawozdanie (np. z obejrzanego filmu, spektaklu, wydarzenia),
- tekst o charakterze argumentacyjnym (np. uzasadnienie mocy sakramentu namaszczania chorych),

- współczesne formy komunikatów (np. e-mail, SMS) i odpowiednie posługiwanie się nimi, zachowując zasady etykiety językowej;
- scenariusz filmowy na podstawie fragmentów książki oraz własnych pomysłów.

Oprócz tego na każdej lekcji wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych przez siebie wypowiedziach. Zaleca się również nawiązywanie, odwoływanie się, a nawet wykorzystywanie całych treści bądź fragmentów lektur szkolnych, np.:

- C. S. Lewis „Opowieści z Narnii. Lew, czarownica i stara szafa",
- J. R. Tolkien „Hobbit, czyli tam i z powrotem",
- Biblia: stworzenie świata i człowieka oraz wybrane przypowieści ewangeliczne, w tym o siewcy, talentach, o pannach roztropnych, o miłosiernym Samarytaninie,
- Ch. Dickens „Opowieść wigilijna",
- H. Sienkiewicz „Quo vadis",
- J. Paweł II „Przekroczyć próg nadziei" (fragmenty)

Interpretując poszczególne dzieła literackie, zwracamy uwagę na wątek religijny, który bardzo często jest widoczny w danym utworze. Świadczy on o odniesieniu i stosunku twórcy danego dzieła do Boga, do życia ziemskiego oraz nadprzyrodzonego, jak również do poruszanych zagadnień moralnych.

Podążając dalej i poszukując tego, co łączy oba przedmioty, możemy stwierdzić, że zarówno religia, jak i język polski wpływają na pogłębianie życia religijnego i moralnego dzieci oraz młodzieży. Oba przedmioty oddziałują na duchowe bogactwo wychowanka, a także na rozwój jego ogólnej kultury, od słowa po czyn.

Przekazywane na religii treści powinny być korelowane również z innymi przedmiotami, ponieważ przekaz staje się wówczas wszechstronny i ukazuje jednolitość wiedzy. Taka korelacja jest jak najbardziej możliwa. Dowodem na to może być omawiana na lekcjach religii np. osoba św. Pawła Apostoła pochodzącego z Tarsu. Nauczając o niej, mamy możliwość dotykać wielu aspektów. Oto główne z nich:

- Osoba, życie, działalność – postać historyczna żyjąca w określonej epoce, miejscu i czasie – cywilizacja starożytnej Grecji i Rzymu, miasto Tars, Damaszek itp. (korelacja z historią, geografią);
- Tereny zamieszkiwania i działalności– konkretne miejsce na świecie, w którym się urodził, żył, uczęszczał do szkoły, miejsce nawrócenia, rejony trzech podróży misyjnych, miejsce osadzenia w więzieniu, szacunek dla panujących kultur, poczucie wartości dla dziedzictwa kulturowego własnego kraju (korelacja z historią, geografią i biologią);
- Dzieje Apostolskie – np. przebieg i plan wydarzeń związanych z nawróceniem św. Pawła (korelacja z językiem polskim);
- Listy Apostolskie – analiza, forma wypowiedzi (korelacja z językiem polskim), przykłady trudnych

społecznie sytuacji, sposoby rozwiązywania konfliktów (korelacja z wiedzą o społeczeństwie, a także z elementami przedsiębiorczości);

- Obrazy z życia świętego – analiza i opis (korelacja z językiem polskim), twórczość własna uczniów (korelacja z plastyką, techniką, muzyką), tworzenie artystycznych projektów edukacyjnych przy wykorzystaniu technologii informacyjno – komunikacyjnych (korelacja z informatyką);

- Podróże misyjne – trasa – obliczanie liczby przemierzonych kilometrów (korelacja z matematyką i geografią).

Jak widać na powyższych przykładach, korelacja religii z innymi przedmiotami jest jak najbardziej możliwa i wskazana. Wszystko zależy od chęci, pomysłowości i kreatywności nauczyciela, który potrafi uatrakcyjnić lekcje, przenieść uczniów w inne miejsce i w inny czas, a także sprawić, że będą w stanie skojarzyć i skonfrontować podane informacje z uzyskanymi na innych przedmiotach. Wszystkie informacje przekazywane na lekcjach powinny się wzajemnie uzupełniać, czasem nawet potwierdzać tak, aby było to zauważalne dla ucznia i przynosiło wymierne korzyści edukacyjne: niezmąconą wiedzę, w tym także religijną, obiektywne spojrzenie na otaczającą rzeczywistość i wielorakie umiejętności, które wykorzysta w dorosłym życiu opartym na właściwej relacji z Bogiem.

Bibliografia:

1. Dyrektorium ogólne o katechizacji, DOK 73
2. Okoń, Wincenty (1995). Nowy słownik pedagogiczny, Warszawa, Wydawnictwo Akademickie ŻAK
3. Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce (2018)
4. Tomasik, Piotr (2000). Korelacja nauki religii z programem szkolnym i duszpasterstwem parafialnym. Zeszyty Katechetyczne, nr 5 (17), s. 90.

Magdalena Jankun
konsultant ds. geografii przyrody, egzaminowania; trener przedsiębiorczości
Irena Poździech
konsultant ds. edukacji historycznej i obywatelskiej

Warsztaty terenowe jako obowiązkowa forma realizacji podstawy programowej w edukacji przyrodniczej, geograficznej i historycznej

A czy znasz ty, bracie młody,
Te pokrewne twoje rody?
Tych Górali i Litwinów,
I Żmudź świętą, i Rusinów?
A czy znasz ty, bracie młody,
Twoje ziemie, twoje wody?
Z czego słyną, kędy giną,
W jakim kraju i dunaju?
A czy znasz ty, bracie młody,
Twojej ziemi bujne płody?
Twe kurhany i mogiły,
I twe dzieje, co się ścmiły?
A czy wiesz ty, co w nich leży?
O, nie zawsze, o, nie wszędzie,
Młody orle, tak ci będzie,
Jako dzisiaj przy macierzy!

Wincenty Pol „Pieśń o Ziemi Naszej"
(fragmenty wybrane)

W jednym z kierunków polityki oświatowej państwa na rok szkolny 2021/22 zaakcentowano konieczność szerszego i bardziej przemyślanego wykorzystania wycieczek szkolnych w edukacji patriotycznej, nauczaniu historii, wprowadzeniu w dziedzictwo cywilizacyjne Europy i poznawaniu kultury polskiej. We wrześniu ubiegłego roku ruszył pilotaż przedsięwzięcia Ministerstwa Edukacji i Nauki pod nazwą „Poznaj Polskę" ukierunkowanego na formę poznawania naszego dziedzictwa narodowego i kulturowego oraz popularyzację osiągnięć polskiej nauki. Dzięki projektowi dofinansowano 80 % kosztów organizacji wycieczek szkolnych (wyjazdów do znajdujących się w naszym kraju muzeów, miejsc pamięci, obiektów kultury, instytucji popularyzujących osiągnięcia nauki). Przedsięwzięcie było zaplanowane w oparciu o realizację wymagań z podstawy programowej na wszystkich etapach edukacyjnych. Dzięki takim ogólnopolskim działaniom istnieje realna szansa, że nauczyciele będą coraz częściej stosowali w swojej pracy dydaktycznej zajęcia w terenie. Poprzez zdobywanie większej praktyki na takich lekcjach będą czuli się pewniej i dostrzegą większe szanse edukacyjne dla zieci i młodzieży. Istotne jest również, by nauczyciel, organizując lekcje w terenie, potrafił odwołać się do właściwego rozporządzenia dotyczącego omawianego obszaru.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 maja 2018 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (Dz. U. z 2018 r. poz. 1055) szczegółowo określa zasady organizacji wycieczek i wyjść szkolnych, wskazując w § 3., że „Krajoznawstwo i turystyka są organizowane w trakcie roku szkolnego, w szczególności w ramach odpowiednio zajęć dydaktyczno-wychowawczych lub opiekuńczych (…)". Pamiętać należy, że do najważniejszych celów towarzyszących organizacji wyjazdów uczniów poza szkołę, jakie wymienia rozporządzenie w § 2., należą m.in.:

1. poznanie kraju i jego środowiska przyrodniczego, tradycji, zabytków kultury i historii;
2. poszerzenie wiedzy z różnych dziedzin życia społecznego, gospodarczego i kulturalnego.

Wycieczki można zaliczyć do najbardziej wszechstronnych form organizacyjnych pracy dydaktyczno-wychowawczej i działalności turystyczno-wychowawczej w szkole. Służą przede wszystkim wzbogacaniu wiadomości, zdobywaniu umiejętności i nawyków kulturalnego spędzania czasu, pomagają w kształtowaniu poglądu na świat, w wychowaniu estetycznym i zdrowotnym uczniów. Wyjazdy pozwalają odszukiwać w terenie odniesienia z literatury i sztuki, rozbudzają u wychowanków zainteresowanie historią, innym, ciekawszym stylem życia oraz kształtują wszystkie kompetencje kluczowe określone w podstawie programowej.

Przedsięwzięcia organizowane przez MEiN mają zachęcać nauczycieli do różnorodnych form pracy, m.in. organizowania działalności turystycznej w szkole w obszarze dydaktyczno- wychowawczym. W podstawie programowej na wszystkich etapach edukacyjnych można odczytać w warunkach i sposobie realizacji o konieczności prowadzenia wycieczek edukacyjnych. Przykładowo w podstawie programowej z przyrody w klasie czwartej zaakcentowano konieczność realizacji takich zajęć: „Nauczyciel, biorąc pod uwagę etap rozwoju poznawczego ucznia, powinien tworzyć warunki do doskonalenia jego umiejętności obserwacji. Powinny to być zarówno klasyczne metody, jak obserwacja w terenie czy obserwacja pośrednia w sali lekcyjnej przy wykorzystaniu obrazów realistycznych i symbolicznych… Zajęcia terenowe można przeprowadzić w oparciu o obiekty edukacyjne (izby/ sale edukacyjne lub ośrodki edukacji leśnej) Lasów Państwowych. Mogą to być także zajęcia terenowe na leśnej ścieżce dydaktycznej lub zajęcia terenowe w lesie z leśnikiem. Podczas wycieczek do ogrodu zoologicznego lub ogrodu botanicznego uczeń może poznać zwierzęta niebezpieczne, rośliny i grzyby trujące. Wycieczki nad rzekę, jezioro, do parku krajobrazowego, ewentualnie narodowego lub pomników przyrody, przybliżą uczniowi różnorodność form ochrony przyrody. Dodatkowo ważne jest przeprowadzenie w miarę możliwości wirtualnych zajęć terenowych z wykorzystaniem różnych aplikacji, np. wycieczka wirtualna po muzeum. Natomiast wycieczki do muzeum, miejsc wydarzeń historycznych w okolicy, a także obserwacje obiektów architektury współczesnej lub dawnej, pozwolą na utożsamianie się z własnym regionem. Większość proponowanych aktywności ucznia wymaga wyjścia z budynku szkolnego, lecz nie muszą to być dalekie wycieczki, wystarczy np. wyjście na boisko szkolne, drogę przed szkołą lub do parku. Aby osiągnąć zamierzone cele, w wyposażeniu pracowni przyrodniczej ważne jest, aby znalazły się albumy do rozpoznawania pospolitych roślin, grzybów i zwierząt, lupy, kompasy, przenośny gnomon, termometr, mapy topograficzne lub szczegółowe mapy turystyczne własnego terenu w skali 1:25 000, 1:10 000 oraz plany miasta”.

Również w podstawie programowej z geografii w szkole podstawowej zawarta jest informacja dotycząca realizacji jej treści w terenie: „Ważnymi metodami i formami kształcenia są realizacja projektu edukacyjnego oraz zajęcia w terenie. Szkoła powinna zapewnić warunki do bezpiecznego prowadzenia przez uczniów prac badawczych oraz obserwacji terenowych, koniecznych do realizacji niektórych wymagań, co zostało oznaczone w ich treści. Podczas tych zajęć nauczyciel winien otrzymać wsparcie ze strony dyrekcji szkoły, władz samorządowych i społeczności lokalnej, a sam aktywnie uczestniczyć w tworzeniu odpowiednich warunków organizacyjnych do ich prowadzenia”.

Także w zaleceniach i sposobie realizacji podstawy programowej z geografii w szkole ponadpodstawowej szeroko zostały opisane sugestie realizacji zajęć terenowych: *„Podstawowymi metodami badawczymi umożliwiającym uczniowi poznawanie środowiska geograficznego są obserwacje bezpośrednie i pomiary. Szczególną rolę pełnią zajęcia w terenie, które zostały zaproponowane zarówno do wymagań zakresu podstawowego, jak i w większym znacznie wymiarze do zakresu rozszerzonego. Ich obecność służy konstruowaniu wiedzy ucznia w procesie bezpośredniego poznawania rzeczywistości. Dlatego też szkoła powinna zapewnić warunki do bezpiecznego prowadzenia przez uczniów prac badawczych oraz obserwacji terenowych. Główną ideą prowadzenia obserwacji i badań terenowych jest kształtowanie u uczniów nawyku obserwowania środowiska geograficznego, ukazywanie ogromnych możliwości wykorzystania wyników tych obserwacji w rozumieniu zjawisk i procesów zachodzących w środowisku, w którym uczeń żyje. Prowadzić to powinno również do zmiany myślenia o geografii – traktowania jej nie jako wiedzy teoretyczno-abstrakcyjnej, ale dotyczącej bezpośrednio obserwowanych zjawisk, jako wiedzy przydatnej w życiu codziennym. Zarówno z dydaktycznego punktu widzenia, jak również użyteczności wiedzy geograficznej jest zatem bardzo wskazane jak najczęstsze odwoływanie się do doświadczeń i obserwacji bezpośrednich uczniów. To porównywanie i odwoływanie się do wiedzy geograficznej o miejscu zamieszkania ma szczególne znaczenie przy poznawaniu zagadnień dotyczących całego świata lub odległych regionów i jest możliwe przy poznawaniu takich zagadnień, jak: klimat (lokalny, mikroklimat), zasoby wodne, ustrój rzeki, użytkowanie zasobów przyrody, procesy erozji, denudacji, akumulacji, proces glebotwórczy, procesy osadnicze, demograficzne, zmiany społeczne, kulturowe. Podczas zajęć terenowych w zakresie rozszerzonym przygotowuje się ucznia do stosowania takich metod badawczych, jak: wywiady, badania ankietowe, analiza kartograficzna oraz wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych i geoinformacyjnych do pozyskiwania, a także tworzenia zbiorów danych przestrzennych, ich analizy i prezentacji. Dotyczy to szczególnie badań terenowych prowadzonych przez uczniów w klasie trzeciej. Obejmują one prowadzenie obserwacji, dokumentowanie ich wyników, prowadzenie wywiadów i badań z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety, gromadzenie materiałów źródłowych, wizyty studyjne w wybranym przedsiębiorstwie przemysłowym lub usługowym. Zajęcia te mają na celu odkrywanie przez uczniów relacji zachodzących między elementami najbliższej przestrzeni geograficznej a następnie określanie znaczenia i wpływu tych relacji na najbliższe otoczenie. Zadaniem nauczyciela jest przygotowanie uczniów do posługiwania się prostymi metodami i narzędziami badań w terenie oraz wspomaganie ich w samodzielnej lub grupowej pracy. Aktywność ta pozwoli uczniom dostrzec na przykładzie najbliższego otoczenia, nie tylko powiązania zachodzące w środowisku geograficznym, ale również rozpoznać problemy związane z racjonalnym jego zagospodarowaniem i użytkowaniem oraz przygotować się do świadomego udziału w ich rozwiązywaniu. W zajęciach tych bardzo istotna jest końcowa faza badań polegająca na graficznej, opisowej lub werbalnej prezentacji wyników dokonanych obserwacji, ich interpretacji, rzetelnej ocenie ich jakości i możliwości wykorzystania."*

W podstawie programowej historii dla szkół podstawowych w warunkach i sposobie realizacji podkreśla się, że w procesie nauczania należy wykorzystywać takie formy, jak wycieczki do muzeów i miejsc pamięci.

Warunki i sposób realizacji podstawy programowej historii w szkole ponadpodstawowej określają, że ważne jest, aby w procesie nauczania wykorzystywać, w miarę możliwości, takie formy upamiętniania kluczowych wydarzeń historycznych, jak wycieczki do miejsc pamięci i muzeów, w tym znajdujących się w danym regionie.

W ramach nowego przedmiotu realizowanego w szkołach ponadpodstawowych, jakim jest historia i teraźniejszość, uczniowie będą nabywać wiedzę o najważniejszych przemianach kulturowych, politycznych, społecznych i gospodarczych w Polsce i na świecie po 1945 roku. W warunkach i sposobie realizacji podkreślono, że warto zapewnić uczniom spotkania z uczestnikami i świadkami omawianych wydarzeń (np. z działaczami ruchu społecznego „Solidarność"). Warto również odwiedzić lokalne miejsca pamięci związane z omawianymi wydarzeniami, np. mogiły żołnierzy wyklętych, miejsca martyrologii (np. budynki dawnych katowni Urzędu Bezpieczeństwa), mogiły ofiar aparatu komunistycznego (np. grób bł. ks. Jerzego Popiełuszki), miejsca strajków i protestów społecznych, oraz korzystać z oferty muzeów.

Przy planowaniu wycieczek szkolnych warto zadbać o to, aby w ich programie uwzględniać miejsca związane z najnowszą historią Polski. Odwiedzanie takich miejsc jak: siedziba władz państwowych w Warszawie (Sejm i Senat Rzeczypospolitej Polskiej), plac Marszałka Józefa Piłsudskiego z Grobem Nieznanego Żołnierza, brama Stoczni Gdańskiej, Kopalnia Węgla Kamiennego „Wujek" lub Poznańskie Krzyże pozwoli uczniom na zaznajomienie się z historią w miejscach wydarzeń.

Na przedmiocie wiedza o społeczeństwie również zaleca się organizowanie wycieczek edukacyjnych, np. do instytucji, organizacji i stowarzyszeń związanych z funkcjonowaniem państwa polskiego (m.in. Sejm i Senat Rzeczypospolitej Polskiej) oraz społeczeństwa obywatelskiego (np. wizyta w wybranej organizacji pozarządowej). Nauczyciel może również organizować spotkania uczniów z osobami zaangażowanymi w działalność wspomnianych instytucji, organizacji i stowarzyszeń.

Zajęcia terenowe zajmują istotne miejsce w dydaktyce geografii i przyrody. Są źródłem wiedzy o środowisku, które otacza ucznia. Dzięki lekcjom w terenie uczniowie w sposób aktywny zdobywają nowe informacje o otaczającej ich rzeczywistości oraz rozwijają swoje zainteresowania i różnego rodzaju uzdolnienia. Wycieczki edukacyjne łączą teorię z praktyką, rozwijając u uczniów umiejętność analizowania, wnioskowania, dokonywania pomiaru, prowadzenia obserwacji, posługiwania się różnorodnym sprzętem. Kształtują pozytywne postawy wobec środowiska, wyzwalają potrzebę działań proekologicznych. Zajęcia terenowe są również formą aktywności fizycznej, która odgrywa duże znaczenie w dobie nowoczesnych systemów pracy (praca przy komputerze). Badania, które wielokrotnie były prowadzone w różnych placówkach, jednoznacznie wskazują, że zajęcia terenowe są atrakcyjnym dla uczniów sposobem nabywania wiedzy i stosowania jej w praktyce.

Zajęcia terenowe, by mogły być właściwie przeprowadzone, muszą być dobrze przygotowane w obszarze metodyki i merytoryki, ale również organizacyjnie. Należy mieć na uwadze fakt, że właściwa, sprawna organizacja wpłynie na motywację i na zaangażowanie uczniów w rożnego rodzaju działania.

W programach nauczania Magdaleny Jankun *Geografia kluczem do funkcjonowania w nowoczesnym świecie oraz w programie Z geografią przez świat. Program nauczania geografii dla III etapu edukacyjnego* opisane są propozycje zajęć terenowych, z którymi warto się zapoznać i zastosować w swojej praktyce. W programie znajdują się również odwołania do znanych dydaktyków geografii, m.in. do Jana Winklewskiego, który twierdził, że „szkoła, która ogranicza nauczanie podstaw geografii wyłącznie do podręcznika, odbiera uczniom wiele okazji do głębokich przeżyć zarówno intelektualnych, jak i emocjo-

nalnych, którym towarzyszy zapał i radość odkrywania faktów oraz praw …" (Winklewski, 1988: 13). Winklewski był promotorem rysunków ułatwiających uczenie się geografii, wskazywał zalety wykonywanych przez ucznia rycin w trakcie bezpośrednich obserwacji: „...może je wykonać uczeń samodzielnie, odpowiednio kierowany tekstem zaprogramowanym lub przy pomocy poleceń nauczyciela odwołujących się często do bezpośrednich obserwacji i życiowych doświadczeń ucznia. (…) Plan obserwacji opracowuje nauczyciel i realizuje na lekcjach i na wycieczkach. W nauczaniu geografii wyszczególnia się następujące rodzaje obserwacji (bezpośrednich – prowadzonych w terenie): obserwacje astronomiczne, meteorologiczne, hydrologiczne, geomorfologiczne, geologiczne oraz obserwacje gospodarczej działalności człowieka" (Winklewski 1969, s. 28–30). Winklewski wskazał wiele propozycji realizacji tematów w terenie np.: obserwację różnych form ukształtowania powierzchni, pomiar wysokości wzgórz, wyznaczanie kierunków Ziemi, analizę odkrywki glebowej, interpretację skał, ocenę gleb najbliżej okolicy; klasyfikowanie dróg komunikacyjnych na dany terenie, przeprowadzanie pomiarów rzeki, jeziora itp. Uzasadniając konieczność prowadzenia lekcji terenowych, pisał: „W terenie uczniowie gromadzą materiał obserwacyjny, który następnie opracowują na lekcjach w klasie; uczą się spostrzegania, uogólniania, wnioskowania indukcyjnego oraz klasyfikowania (Winklewski 1977, s. 222). Podkreślając odpowiedzialność nauczyciela za właściwe przygotowanie i przebieg zajęć w terenie, uwzględniał kształcenie poszukujące oraz niezbędność stawiania uczniom pytań.

Nauczyciel, który organizuje w swojej pracy dydaktycznej zajęcia terenowe dla uczniów, ma świadomość, że poszerzają one horyzonty myślenia, sprzyjają zdobywaniu wiedzy, kształtowaniu umiejętności i budowaniu właściwych postaw. Lekcje w terenie są jedną z najciekawszych form kontaktu z otaczającym człowieka środowiskiem. Są ważną metodą, stosowaną w dydaktyce szkolnej, w której wykorzystywana jest jedna z ważniejszych funkcji turystyki: funkcja poznawcza.

Inne niż zajęcia terenowe, jednak odnoszące się do tego samego celu są wycieczki szkolne organizowane metodą WebQuestu, które można realizować w przestrzeni wirtualnej. Metoda ta jest inspirowana konstruktywistycznym podejściem do kształcenia, zakładającym, że to sam uczeń buduje swoją wiedzę, a nauczyciel jedynie go prowadzi i stwarza możliwość działań poznawczych. Uczeń pozyskuje informacje z różnych źródeł cyfrowych, np.: https://mapa-turystyczna.pl/, wirtualnykraj.pl, https://www.google.com/streetview/, https://earth.google.com/web/. Dzięki nim uczeń ma możliwość przeglądania, zwiedzania różnych miejsc nie tylko w Polsce, ale na całym świecie. Pozwala to na odkrywanie najsłynniejszych zabytków, obejrzenie wystaw w muzeach, czy obserwacje obiektów geograficznych lub historycznych.

Dokumenty prawne:

1. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356)
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 8 marca 2022 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz.U. 2018 poz. 467 ze zm.)

Bibliografia:

1. Angiel, J., Hibszer, A., Szkurłat, E. (2020). Zajęcia terenowe w kształceniu geograficznym. Od teorii i idei dydaktycznych do praktyki szkolnej. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe
2. Jankun, M. (2019). Geografia kluczem do funkcjonowania w nowoczesnym świecie. Program nauczania geografii dla szkoły podstawowej, Warszawa: ORE
3. Jankun, M. (2019). Z geografią przez świat. Program nauczania geografii dla III etapu edukacyjnego, Warszawa: ORE
4. Winklewski, J. (1988). Nauczanie podstaw geografii, Warszawa: WSiP
5. Winklewski, J. (1969). Nauczanie podstaw geografii, Warszawa: WSiP,
6. Winklewski, J. (1977). Ocalić geografię szkolną, Geografia w Szkole, nr 3.

IV. Doskonalenie kompetencji nauczycieli do pracy z uczniami przybyłymi z zagranicy, w szczególności z Ukrainy, adekwatnie do zaistniałych potrzeb oraz kompetencji nauczycieli nowych przedmiotów wprowadzonych do podstawy programowej.

Beata Gadomska
konsultant ds. kadry kierowniczej i języka polskiego

Jak rozpocząć pracę z uczniem cudzoziemskim? Kształcenie od podstaw.

Świat współczesny bywa bardzo niestały, co jakiś czas zachodzą takie sytuacje, które powodują ruch ludności. My, Polacy, rozumiemy to jak nikt inny, doświadczaliśmy na przestrzeni dziejów emigracji z powodów ekonomicznych, politycznych i społecznych, sami poszukując ratunku lub lepszego miejsca do życia w innych krajach. Teraz Polsce przyszło gościć tych, którzy potrzebują pomocy. Do tej pory cudzoziemcy w naszym kraju osiedlali się głównie w większych ośrodkach, takich jak np. Warszawa czy Gdańsk, jednak obecna sytuacja spowodowała masowy napływ uchodźców, w tym dzieci i młodzieży, również do mniejszych miejscowości.

Polska szkoła jest prawnie przygotowana na przyjęcie cudzoziemców, od lat mamy regulacje w prawie umożliwiające uczenie się dzieci i młodzieży z zagranicy w naszych szkołach i placówkach.

Najważniejsze regulacje dotyczące osób przybywających z zagranicy (cudzoziemcy i obywatele polscy) można znaleźć w Ustawie z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo Oświatowe (tekst jednolity: Dz.U. z 2021 r. poz. 1082: Rozdział 7 Kształcenie osób przybywających z zagranicy - art.165 i 166; w dniu 8 czerwca zmieniono brzmienie art. 166 na mocy art. 7 ustawy z dnia 8 czerwca 2022 r. o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw - Dz. U. 2022 poz. 1383) i w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 sierpnia 2017 r. w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw (tekst jednolity: Dz.U. z 2020 r. poz. 1283 ze zmianą ogłoszoną 10 marca 2022 r. w Dz.U. z 2022 r. poz. 573),

Uczniom przybywającym z zagranicy przysługuje:

- prawo do korzystania z dodatkowej nauki języka polskiego oraz prawo do pomocy udzielanej przez osobę władającą językiem kraju pochodzenia – art. 165 ust. 7-9 ustawy Prawo oświatowe,
- możliwość korzystania z dodatkowych zajęć wyrównawczych w zakresie przedmiotów nauczania organizowanych przez organ prowadzący szkołę – art. 165 ust. 10 ustawy Prawo oświatowe,
- możliwość zorganizowania oddziału przygotowawczego dla osób, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw, nieznających języka polskiego albo posługujących się nim na poziomie niewystarczającym do korzystania z nauki, mających trudności w komunikacji i adaptacyjne, co wymaga dostosowania procesu i organizacji kształcenia do ich potrzeb i możliwości edukacyjnych – art. 165 ust. 11 ustawy Prawo oświatowe.

Dodatkowe zajęcia lekcyjne z języka polskiego

Dodatkowe zajęcia lekcyjne z języka polskiego (przyznawane na podstawie art. 165 ust. 7 i 9 ustawy Prawo oświatowe oraz §17 rozporządzenia MEN z 23.08.2017 r.) są prowadzone indywidualnie lub w grupach w wymiarze pozwalającym na opanowanie języka polskiego w stopniu umożliwiającym udział w obowiązkowych zajęciach edukacyjnych, w wymiarze nie niższym niż 2 godziny lekcyjne tygodniowo.

Tygodniowy rozkład oraz wymiar godzin dodatkowych zajęć lekcyjnych z języka polskiego ustala, w porozumieniu z organem prowadzącym szkołę, dyrektor szkoły, w której są organizowane te zajęcia.

Uprawnienie to przysługuje osobom niebędącym obywatelem polskim przez 24 miesiące, osobom posiadającym polskie obywatelstwo również przez 24 miesiące (zmiana wprowadzona ustawą z dnia 8 czerwca 2022 r. o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw - Dz. U. 2022 poz. 1383).

Art. 55b ust 1. Tej ustawy mówi, że w roku szkolnym 2022/2023 dodatkowa nauka języka polskiego, o której mowa w art. 165 ust. 7 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, może być prowadzona w grupie międzyszkolnej.

Pomoc osoby władającej językiem kraju pochodzenia

Osoby niebędące obywatelami polskimi mają prawo do pomocy udzielanej przez osobę władającą językiem kraju pochodzenia (art. 165 ust. 8 ustawy Prawo oświatowe), zatrudnionej w charakterze pomocy nauczyciela przez dyrektora szkoły. Takiego wsparcia udziela się nie dłużej niż przez okres 12 miesięcy.

Dodatkowe zajęcia wyrównawcze

Dodatkowe zajęcia wyrównawcze z danego przedmiotu są prowadzone indywidualnie lub w grupach, w formie dodatkowych zajęć lekcyjnych z tego przedmiotu, w wymiarze 1 godziny lekcyjnej tygodniowo (§18 rozporządzenia). W praktyce oznacza to, że uczniów z doświadczeniem migracji można włączyć do już istniejących w szkole grup korzystających z takiego wsparcia (wraz z dziećmi polskimi).

Uczniowie przybywający z zagranicy mogą korzystać z dodatkowych zajęć wyrównawczych z danego przedmiotu nauczania przez okres 12 miesięcy (art. 165 ust. 10 ustawy Prawo oświatowe).

Jeśli nauczyciel prowadzący zajęcia edukacyjne z danego przedmiotu stwierdzi konieczność uzupełnienia różnic programowych z tego przedmiotu, organ prowadzący szkołę organizuje w szkole dodatkowe zajęcia wyrównawcze z tego przedmiotu (§18 rozporządzenia). Dotyczy to każdego przedmiotu, nie tylko egzaminacyjnego.

Łączny wymiar dodatkowych zajęć z języka polskiego i zajęć wyrównawczych nie może przekroczyć 5 godzin tygodniowo w odniesieniu do jednego ucznia (§18 rozporządzenia).

Oddziały przygotowawcze

Aby umożliwić szybkie i efektywne włączenie uczniów przybywających z zagranicy do polskiego systemu oświaty od 1 września 2017 r. umożliwiono tworzenie w szkołach oddziałów przygotowawczych (art. 165 ust. 11 ustawy Prawo oświatowe oraz §16 rozporządzenia MEN).

Do takiego oddziału uczeń może zostać zakwalifikowany przez zespół powołany przez dyrektora (2 nauczycieli, pedagog lub psycholog), jeśli:

- nie zna lub słabo zna język polski (niewystarczająco, by kontynuować bez przeszkód naukę w polskiej szkole),
- ma zaburzenia w komunikacji oraz trudności adaptacyjne związane z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego spowodowane

na przykład wcześniejszym kształceniem za granicą.

Mówi o tym art. 4 ust. 13 i art. 165 ust. 11 ustawy Prawo Oświatowe.

Okres nauki ucznia w oddziale przygotowawczym trwa do zakończenia zajęć dydaktyczno-wychowawczych w roku szkolnym, w którym uczeń został do niego zakwalifikowany, z tym że czas ten może zostać skrócony albo przedłużony, w zależności od postępów w nauce ucznia i jego potrzeb edukacyjnych, nie dłużej niż o jeden rok szkolny (art. 165 ust. 11 ustawy Prawo oświatowe). Decyduje o tym rada pedagogiczna na wniosek uczących ucznia nauczycieli, pedagoga lub psychologa (§16 rozporządzenia MEN).

Liczba uczniów w oddziale przygotowawczym nie może przekraczać 25 (§16 ust. 2 rozporządzenia MEN).

Jeśli chodzi o dzieci i młodzież, które przybyły do naszego kraju wskutek działań wojennych na Ukrainie, państwo polskie zapewniło ułatwienia prawne umożliwiające szybkie ich przyjęcie do szkół. Wprowadzono tzw. Specustawę, czyli Ustawę z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz.U. 2022 poz. 583).

Zajęcia edukacyjne w oddziale przygotowawczym prowadzą nauczyciele poszczególnych zajęć edukacyjnych, którzy mogą być wspomagani przez osobę władającą językiem kraju pochodzenia ucznia, jednocześnie uczeń realizuje podstawę programową w sposób dostosowany do jego możliwości oraz znajomości języka polskiego (§16 ust. 4 rozporządzenia MEN).

Naukę języka polskiego jako obcego prowadzi się w takim oddziale według programu nauczania opracowanego na podstawie ramowego programu kursów nauki języka polskiego dla cudzoziemców, o którym mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 92 ust. 2 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1507, 1622, 1690, 1818 i 2473), w wymiarze nie niższym niż 6 godziny tygodniowo (ust. 9).

Realizacja obowiązkowych zajęć edukacyjnych w oddziale przygotowawczym (§16 ust. 5 i 6 rozporządzenia)

Realizacja obowiązkowych zajęć edukacyjnych (tygodniowo) w szkole podstawowej:
1) dla klas I-III – nie mniej niż 20 godz.
2) dla klas IV-VI – nie mniej niż 23 godz.
3) dla klas VII-VIII – nie mniej niż 25 godz.

Istnieje możliwość łączenia klas w szkole podstawowej według wskazanych wyżej zasad, tzn. można uczyć razem dzieci klas I-III, IV-VI, VII-VIII.

Szkoły ponadpodstawowe – nie mniej niż 26 godz.:
1) I i II liceum ogólnokształcącego,
2) klasy I-III technikum i branżowej szkoły I stopnia,
3) klasy III i IV liceum ogólnokształcącego i klas III – V technikum.

Tu również istnieje możliwość łączenia klas w sposób wypływający z powyższego zapisu.

Co jest najważniejsze, gdy rozpoczyna się pracę w roli nauczyciela języka polskiego jako obcego?

Rozpoczynając pracę z uczniem z doświadczeniem migracji, należy przede wszystkim pamiętać, że jest on w traumatycznej sytuacji. Często nagle znajduje się w zupełnie nowym środowisku, nie znając języka ani nie mając pojęcia o jego kulturze, dlatego bardzo ważna jest akceptacja, którą powinien otrzymać ze strony całego środowiska szkolnego: nauczycieli, uczniów, obsługi i administracji szkoły. Życzliwe działania są także potrzebne rodzicom/opiekunom tych uczniów. Należy zadbać o to, by nie ulegać ste-

reotypom, które mamy utrwalone w naszym rozumieniu innych kultur, mogącym powodować niepotrzebne uprzedzenia. W tym czasie uczniowie szczególnie potrzebują wsparcia, nie tyle słownego (bo takiego nie rozumieją), ale po prostu bycia przy nich, uśmiechu i spokoju.

Należy też podjąć działania poprawiające poczucie bezpieczeństwa uczniów, np. poprzez zapewnienie im w ich języku ulotki dotyczącej szkoły.

Ważne jest także pozyskanie informacji o uczniu na temat tego, jak wygląda jego życie w nowym miejscu, gdzie się zatrzymał, w jakich warunkach mieszka, czy ma tam stanowisko do nauki i czy czegoś mu nie brakuje.

Wsparcie udzielone uczniom na początku ich drogi w nowym miejscu powinno mieć 3 wymiary: psychologiczny, społeczny i językowo-kulturowy. Podstawa programowa nie jest na tym etapie najważniejsza… Najpierw musimy zadbać o niego jak o człowieka, a dopiero potem ucznia.

Język polski jako obcy

Rozpoczęcie pracy z uczniem cudzoziemskim na lekcjach języka polskiego jako obcego wymaga uświadomienia sobie kilku zasad. Warto wspomnieć w tym miejscu, że tym nauczycielem nie musi być nauczyciel polonista. Czasami nawet to, że podejmuje się tego zadania filolog polski może być, ale oczywiście nie musi, przeszkodą w skutecznym nauczeniu cudzoziemca posługiwania się naszym językiem. Konieczne jest przede wszystkim zrozumienie, że nauczyciel uczy języka, a nie literatury. Zatem należy tu podejść do zagadnienie z punktu widzenia glottodydaktyki.

Rozwijamy kompetencje: mówienia, słuchania, czytania, pisania. Nieustająco dbamy o poszerzanie słownictwa ucznia, wymawianie naszych trudnych fonetycznie głosek, a gramatyki uczymy funkcjonalnie, tzn. w różnych życiowych sytuacjach. Wychodząc od nich, wprowadzamy zagadnienie gramatyczne, np. zakupy i zwrot kierowany do sprzedawcy: „Proszę chleb, rzodkiewkę i masło", staje się pretekstem do wprowadzenia uczniowi biernika rzeczowników we wszystkich rodzajach w liczbie pojedynczej.

Kiedy uczyć języka polskiego jako obcego?

Warto podkreślić w tym miejscu, że uczeń cudzoziemski włączony do klasy z uczniami polskimi znajduje się ciągle w sytuacji dla niego trudnej, bowiem na początku swej drogi naprawdę niewiele rozumie. Wszyscy nauczyciele w szkole stają się tym samym nauczycielami języka polskiego jako obcego, co wymaga od nich szczególnej wrażliwości na potrzeby ucznia z doświadczeniem migracji, zwłaszcza w zakresie formułowania poleceń kierowanych do niego. Uczeń ma styczność z językiem polskim nie tylko na dodatkowych zajęciach i lekcjach języka polskiego, ale na wszystkich zajęciach z innych przedmiotów.

Zasady ogólne, których należy przestrzegać, gdy w klasie jest uczeń z doświadczeniem migracji:

- Mów po polsku, ale wolniej.
- Powtarzaj. Żeby uczeń cudzoziemski trwale zapamiętał jakiś wyraz, musi go usłyszeć i użyć około 20 razy w różnych kontekstach.
- Najpierw zachęcaj do mówienia, potem poprawiaj.
- Stosuj różnorodne metody (kierowane do różnych sensorów, tj. wzroku, słuchu, ruchu i czucia).
- Wykorzystuj pomoce wizualne, zwłaszcza przy wprowadzaniu nowego słownictwa.

Od czego zaczynamy?

1. Poznaj ucznia.
2. Zbuduj poczucie bezpieczeństwa.
3. Ucz w pierwszej kolejności słuchania i mówienia.
4. Potem ucz czytania i pisania.
5. Pierwsze obszary tematyczne: powitania, formy grzecznościowe, dom, szkoła, sklep, okolica.
6. Alfabet! Ćwiczenia fonetyczne.
7. Gramatyka pedagogiczna, nie akademicka: zaczynamy od mianownika, koniugacji w czasie teraźniej-

szym, przechodzimy do narzędnika, a potem omawiamy biernik, dopełniacz, czas przeszły i przyszły itd.

Kilka słów na koniec – nauczycielu, pamiętaj, że:

- Brak zrozumienia będzie się zdarzać.
- Korzystaj na początku z gotowych materiałów.
- Nie musisz wszystkiego od razu wiedzieć.
- Proś polskich uczniów o wsparcie dla nowych kolegów, zaangażuj ich w tworzenie materiałów dla nich.
- Błędy są ok. Pozwól na nie sobie i uczniom. Z czasem wszystko będzie szło coraz lepiej.

Przydatne strony z darmowymi materiałami

Fundacja im. Mikołaja Reja http://fundacjareja.eu/ Są tu do pobrania materiały online: *Polak potrafi! O wielkich Polakach w Polsce i na świecie* - od poziomu A2 do C1

http://fundacjareja.eu/polak-potrafi-spis-tresci/

W polskiej szkole – materiały dla I, II i III klasy: http://fundacjareja.eu/w-polskiej-szkole/
Program nauczania języka polskiego jako drugiego dla oddziałów przygotowawczych w szkole podstawowej Małgorzata Pamuła-Behrens Marta Szymańska http://fundacjareja.eu/wp-content/uploads/2015/11/Program-nauczania-je%CC%A8zyka-polskiego-jako-drugiego-dla-oddzia%C5%82o%CC%81w-przygotowawczych-w-szkole-podstawowej.pdf

Stowarzyszenie Wspólnota Polska https://odnswp.pl/jezyk-polski-bez-granic/ Seria podręczników *Język polski bez granic. Podręczniki do nauki języka polskiego jako obcego dla szkół ukraińskich*. Są tu do pobrania także nagrania.

Kl. V – A1 cz.1
Kl. VI – A1 cz.2
Kl. VII – A2 cz.1
Kl. VIII – A2 cz.2
Kl. IX – B1 cz.1
Kl. X – B1 cz.2

Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za granicą https://www.orpeg.pl/wsparcie-nauczycieli/materialy-dydaktyczne/

- *Emi i Maks w polskiej szkole oraz Emi i Maks w podróży po Polsce* Podręczniki do nauki czytania dla dzieci polonijnych z Irlandii. (+ćwiczenia)
- *Polskie Niezapominajki*. Podręcznik do nauki języka polskiego jako odziedziczonego w klasach 1-3. Część 1 i 2 (+ ćwiczenia, nagrania)
- *Z innej bajki*. Podręcznik do nauczania języka polskiego dla dzieci w Niemczech (+materiały uzupełniające, nagrania)
- Miniporadnik gramatyczny dla nauczycieli języka polskiego na Wschodzie
- *Od dzwonka do dzwonka*. Podręcznik do nauki języka polskiego dla nastolatków w Wielkiej Brytanii (+materiały dydaktyczne, ćwiczenia)
- *Zanim zadzwoni dzwonek*. Podręcznik dla klas V-VI w Wielkiej Brytanii (+materiały dydaktyczne, ćwiczenia)
- *A to polski właśnie.* Podręcznik dla młodzieży polskiej na Wschodzie (+poradnik metodyczny)
- *Biało-Czerwoni, Gramy razem.* Język polski dla dzieci z Ameryki Południowej. (+ćwiczenia, nagrania)
- *W sercu Biało-Czerwoni*, Podręcznik, zeszyt ćwiczeń, książka dla nauczyciela.

V. Wspomaganie kształcenia w szkołach ponadpodstawowych w związku z nową formułą egzaminu maturalnego od roku 2023.

Beata Gadomska
konsultant ds. kadry kierowniczej i języka polskiego

Wyzwania matury od 2023 roku ze szczególnym uwzględnieniem języka polskiego

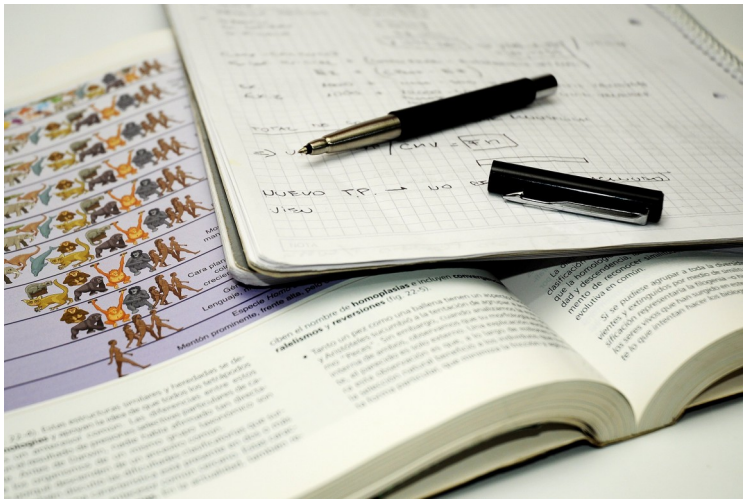
Egzamin maturalny w nowej formule od 2023 roku dotyczący uczniów nabywających wiedzę zgodnie z podstawą programową dla 4-letniego liceum (uczniowie techników będą zdawać maturę w nowej formule w 2024 roku) będzie przeprowadzony po raz pierwszy w maju przyszłego roku, dlatego budzi on niepokój wśród nauczycieli (Czy właściwie uczniów przygotowałem/przygotowałam?), uczniów (Jak będzie wyglądał? Czy będzie trudniejszy niż dotychczas?) i rodziców (Czy moje dziecko sobie poradzi? Czy szkoła je dobrze przygotowała?). Dodatkowo trzeba podkreślić, że czas wyjątkowo nie sprzyjał wprowadzaniu zmiany w podstawie programowej, a nauczanie zdalne nie przez wszystkich uczniów zostało właściwie wykorzystane. Gdy pandemia znalazła się w odwrocie, pojawiły się nowe pesymistyczne wieści, które nie ułatwiają młodym ludziom płynnego przejścia do dorosłego życia (działania wojenne na terenie państwa ościennego, obecny kryzys gospodarczy i energetyczny). Nikt z dorosłych nie jest w stanie określić, jak bardzo wpływa to na naukę i stan psychiczny młodych ludzi.

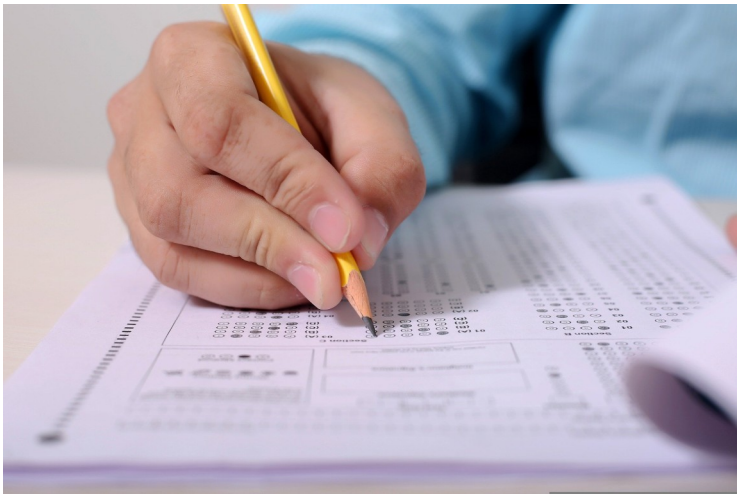
Jednak mimo tych wszystkich problemów egzamin maturalny w nowej formule staje się faktem. Jak zatem będzie przebiegała Matura w 2023 roku?

Jeśli chodzi o zakres merytoryczny egzaminu dojrzałości, wynika on z treści, które zostały zaplanowane do realizacji w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla czteroletniego liceum i pięcioletniego technikum do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. (Dz.U 2018 poz. 467 ze zm.; Załącznik nr 1). W zeszłym roku zostały opublikowane Informatory do przedmiotów egzaminacyjnych, w których można znaleźć szczegółowe informacje dla każdego z tych przedmiotów maturalnych. Dla języka polskiego, języków nowożytnych i dla matematyki są opublikowane informatory na poziomie podstawowym (te egzaminy zdają bowiem wszyscy uczniowie) i na poziomie rozszerzonym (lub dwujęzycznym w przypadku języka obcego nowożytnego) dla uczniów, którzy wybiorą ten poziom na swojej maturze. Opublikowano także przykładowe arkusze egzaminacyjne.

Ze względu na utrudniony w okresie pandemii dostęp do edukacji Centralna Komisja Egzaminacyjna opublikowała Aneksy do Informatorów, w których wskazano pewne ułatwienia dla absolwentów zdających maturę w 2023 i 2024 roku, wynikające z rozporządzenia Ministerstwa Edukacji Narodowej i Nauki z dnia 10 czerwca 2022 roku w sprawie wymagań egzaminacyjnych dla egzaminu maturalnego przeprowadzanego w roku szkolnym 2022/2023 i 2023/2024 (Dz. U. 2022 poz. 1246).

Matura w nowej formule składa się, jak to było dotychczas, z dwóch części: ustnej i pisemnej.

Egzaminy obowiązkowe w formule 2023:

1. Część ustna: język polski i język obcy nowożytny (w obu obowiązuje próg zaliczeniowy: 30%)
2. Część pisemna:

a. Poziom podstawowy: język polski, matematyka, język obcy nowożytny (tu także obowiązuje próg zaliczeniowy: 30%)

b. Poziom rozszerzony: wybrany przez ucznia przedmiot dodatkowy (bez określenia progu zaliczenia – w roku 2023 i 2024 (od 2025 r. będzie obowiązywał próg zaliczeniowy 30%), którego nie muszą (ale mogą) zdawać absolwenci posiadający dyplom zawodowy lub dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe.

Egzaminy dodatkowe w formule 2023:

Absolwent może także zdawać od 1 do 5 wskazanych przez siebie egzaminów dodatkowych na poziomie rozszerzonym, a ci, którzy uczyli się w klasach dwujęzycznych, muszą obowiązkowo podejść do egzaminu z języka obcego na poziomie dwujęzycznym (jako przedmiotu dodatkowego).

Przebieg egzaminu ustnego z j. polskiego:

Czas przeznaczony na egzamin w części ustnej dla języka polskiego wynosi 30 minut, z czego 15 przeznacza się na przygotowanie ucznia do wypowiedzi po wylosowaniu zestawu zadań, a pozostałe 15 minut wykorzystuje się na wypowiedź monologową ucznia i na rozmowę z komisją na temat poruszonych przez ucznia zagadnień. Uczeń może uzyskać maksymalnie 30 punktów za wypowiedź. Kryteria oceniania wypowiedzi omówione są w Informatorze dla języka polskiego.

Nowością jest tu budowa zestawów egzaminacyjnych, bowiem składają się one z dwóch zadań, z czego jedno jest uczniowi znane, gdyż pochodzi z listy zadań jawnych opublikowanych w Komunikacie dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z 1 września 2021 r. w sprawie listy jawnych zadań w części ustnej egzaminu maturalnego z języka polskiego w roku, które należy czytać wraz z Aneksem do Komunikatu, bo i na egzaminie ustnym w 2023 i 24 roku obowiązują ograniczone wymagania. Zadania te dotyczą zagadnień sprawdzających znajomość treści i problematyki lektury obowiązkowej (z listy lektur znajdującej się w podstawie programowej; tu warto podkreślić, że była ona zmieniana w Rozporządzeniu Ministra Edukacji i Nauki z dnia 13 sierpnia 2021 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia).

Drugie zadnie dotyczy zagadnień związanych z literaturą lub innymi dziełami sztuki albo językiem, które zdający ma omówić w oparciu o dołączony do polecenia materiał, a może nim być tekst literacki albo nieliteracki lub tekst ikoniczny. Warto zaznaczyć, że przykładowe zadania niejawne zostały niedawno opublikowane na stronie internetowej CKE *(Zadanie 2. w części ustnej egzaminu maturalnego. Literatura. Sztuka. Język)*. Są tu także opublikowane *Przykładowe zestawy zadań do części ustnej egzaminu maturalnego*.

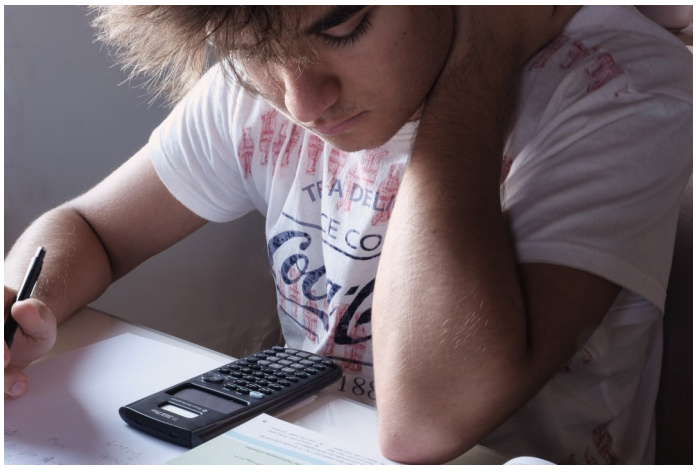
Egzamin pisemny z języka polskiego w 2023 r. (poziom podstawowy)

W 2023 r. egzamin pisemny z języka polskiego będzie przeprowadzany na podstawie wymagań egzaminacyjnych, zawierających ograniczony zakres treści podstawy programowej, ale czas jego trwania nie został ograniczony i wynosi 240 minut. Składa się z trzech części: dwóch testów i wypracowania. Za rozwiązanie zadań można uzyskać maksymalnie 60 punktów (nie jak zakładano: 70), w tym: za część 1.: Język polski w użyciu (czytanie ze zrozumieniem, argumen-

towanie, znajomość zasad i posługiwanie się poprawną polszczyzną, pisanie notatki syntetyzującej) – 10 pkt (ok. 5–7 zadań – głównie otwartych – opartych na dwóch tekstach), za część 2.: Test historycznoliteracki (znajomość problematyki lektur obowiązkowych) – 15 pkt (ok. 6–15 zadań – głównie otwartych, w większości opartych na zawartych w arkuszu krótkich tekstach), a za część 3.: Wypracowanie – 35 pkt. Zdający może wybrać jeden z dwóch tematów wypracowania, ale musi napisać tekst argumentacyjny. Oba tematy nie będą wskazywać konkretnej lektury obowiązkowej, jednak uczeń musi się odnieść do lektury spośród wszystkich lektur obowiązkowych (lista zostanie mu przypomniana na stronach 2 i 3 arkusza egzaminacyjnego). Wypracowanie ma zawierać minimum 300 wyrazów (nie, jak określono w Informatorze - 400).

Egzamin pisemny z matematyki w 2023 r. (poziom podstawowy)

Tak samo jak język polski egzamin z matematyki przeprowadzany będzie na podstawie wymagań egzaminacyjnych, zawierających ograniczony zakres treści podstawy programowej (np. ograniczenie liczby zadań na dowodzenie w arkuszu (do jednego), brak zadania na dowód geometryczny, usunięcie wzorów skróconego mnożenia dla potęg trzecich, ograniczenie wymagań dotyczących wielomianów, ograniczenie wymagań ze stereometrii, m.in. całkowite usunięcie zagadnień dotyczących brył obrotowych). Jego czas trwania wynosi: 180 minut, a więc nie został ograniczony mimo zmniejszonych wymagań. Za rozwiązanie wszystkich zadań można uzyskać maksymalnie 46 punktów, w tym: 29 pkt za zadania zamknięte; 17 pkt za zadania otwarte. Liczba zadań otwartych może wynieść od 7 do 13.

Egzamin pisemny z języka obcego nowożytnego w 2023 r. (poziom podstawowy)

Ta część również przeprowadzana będzie na podstawie wymagań egzaminacyjnych, obniżających średni oczekiwany poziom biegłości językowej oraz zawierających ograniczony zakres środków gramatycznych i leksykalnych. Jego czas trwania to zgodnie z założeniami nowej formuły 120 minut. Za rozwiązanie zadań uczeń może uzyskać maksymalnie 60 punktów, w tym: 32–38 pkt za zadania zamknięte; 28–22 pkt za zadania otwarte. Oczekiwany średni poziom biegłości językowej, w tym zakresu środków językowych w wypowiedziach pisemnych (w skali ESOKJ) to B1 (B1+ w zakresie rozumienia ze słuchu i rozumienia tekstów pisanych). Jak wspomniano wyżej, część ustna (bez określania poziomu) jest obowiązkowa, a zdający musi uzyskać minimum 30% punktów, aby zdać egzamin. Dla absolwentów 4-letniego liceum (od 2023 r.) i 5-letniego technikum (od 2024 r.) (Formuła 2023) długość wypowiedzi w zadaniu sprawdzającym tworzenie wypowiedzi pisemnej (e-mail, wpis na forum, wpis na blogu) wynosi 80–130 wyrazów, a nie 100–150 wyrazów, jak to określono w *Informatorze* dla języka obcego.

Przedmioty dodatkowe na poziomie rozszerzonym

Tak jak na poziomie podstawowym tu również obowiązują wymagania egzaminacyjne, a więc ograniczony zakres zagadnień z podstawy programowej. Absolwenci mają obowiązek przystąpienia do egzaminu z jednego przedmiotu na poziomie rozszerzonym, ale w 2023 i 2024 roku nie ma progu zaliczenia. Uzyskanie co najmniej 30% punktów z jednego z wybranych przedmiotów dodatkowych będzie obowiązywało od 2025 r. Zdający, którzy posiadają dyplom zawodowy albo dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe, mogą do tej części nie przystępować.

Język polski na poziomie rozszerzonym

Na poziomie rozszerzonym obowiązuje ograniczenie listy lektur ORAZ zmiana formatu arkusza, gdyż absolwenci 4-letniego liceum (od 2023 r.) i 5-letniego technikum (od 2024 r.) nie będą musieli pisać

testu, tylko samo wypracowanie, jednak zachowują prawo skorzystania z czasu w nowym wymiarze 210 minut (Formuła 2023). Za wypracowanie mogą mieć maksymalnie 35 pkt.

Język obcy nowożytny na poziomie rozszerzonym

W przypadku języków obcych nowożytnych absolwenci, na podstawie wymagań egzaminacyjnych, muszą się wykazać ograniczonym zakresem środków gramatycznych oraz został dla tych roczników (matura w 2023 i 2024 roku) obniżony ogólny średni poziom biegłości językowej, w tym zakres środków językowych w wypowiedziach pisemnych (w skali ESOKJ). Na poziomie rozszerzonym ma to być poziom B2 (B2+ w zakresie rozumienia ze słuchu i rozumienia tekstów pisanych), a na poziomie dwujęzycznym - B2+ (C1 w zakresie rozumienia ze słuchu i rozumienia tekstów pisanych). Pamiętajmy również o tym, że absolwenci szkół lub oddziałów dwujęzycznych obowiązkowo przystępują do egzaminu z języka obcego na poziomie dwujęzycznym (jako przedmiotu dodatkowego).

Inne zmiany dla roczników piszących maturę w 2023 i 2024:

Na historii na poziomie rozszerzonym absolwent ma napisać pracę liczącą 300 słów, a nie 500, natomiast na filozofii na poziomie rozszerzonym – 300 słów zamiast 400.

Na zakończenie warto dodać, że dla absolwentów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi przewiduje się dostosowanie formy lub/i warunków przeprowadzania egzaminów maturalnych w nowej formule. Szczegółowe dostosowania są omówione w *Komunikacie dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z 19 sierpnia 2022 r. w sprawie szczegółowych sposobów dostosowania warunków i form przeprowadzania egzaminu maturalnego w roku szkolnym 2022/2023*, do którego odsyłam zainteresowanych. Można go oczywiście znaleźć na stronie internetowej CKE.

Bibliografia:

1. *Informatory i Aneksy* do Informatorów. Dostępny w: https://cke.gov.pl/egzamin-maturalny/egzamin-maturalny-w-formule-2023/informatory/ [Dostęp: 20.09.2022]
2. Komunikat dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z 19 sierpnia 2022 r. w sprawie szczegółowych sposobów dostosowania warunków i form przeprowadzania egzaminu maturalnego w roku szkolnym 2022/2023. Dostępny w: https://cke.gov.pl/images/_KOMUNIKATY/20220819%20EM%202023%20Komunikat%20o%20dostosowaniach.pdf [Dostęp: 20.09.2022]
3. Komunikat dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z 1 września 2021 r. w sprawie listy jawnych zadań w części ustnej egzaminu maturalnego z języka polskiego w roku 2023. Dostępny w: https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/komunikaty/EM%20Komunikat%20o%20egzaminie%20ustnym%20z%20j%C4%99zyka%20polskiego_Formu%C5%82a%202023.pdf [Dostęp: 20.09.2022]
4. Aneks do Komunikatu dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z 1 września 2021 r. w sprawie listy jawnych zadań w części ustnej egzaminu maturalnego z języka polskiego w roku 2023. Dostępny w: https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/komunikaty/Aneks_EM_Komunikat_o_egzaminie_ustnym_z_j%C4%99zyka_polskiego_Formu%C5%82a%202023.pdf [Dostęp: 20.09.2022]
5. Przykładowe zestawy zadań do części ustnej egzaminu maturalnego. Dostępny w: https://cke.gov.pl/egzamin-maturalny/egzamin-maturalny-w-formule-2023/materialy-dodatkowe/materialy-informacyjno-szkoleniowe/ [Dostęp: 20.09.2022]
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz.U. 2018 poz. 467 ze zm.). Dostępny w: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180000467/O/D20180467.pdf [Dostęp: 20.09.2022]
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 13 sierpnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz.U. 2021 poz. 1537). Dostępny w: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20210001537/O/D20211537.pdf [Dostęp: 20.09.2022]
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Nauki z dnia 10 czerwca 2022 roku w sprawie wymagań egzaminacyjnych dla egzaminu maturalnego przeprowadzanego w roku szkolnym 2022/2023 i 2023/2024 (Dz. U. 2022 poz. 1246). Dostępny w: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20220001246/O/D20221246.pdf [Dostęp: 20.09.2022]
9. Zadanie 2. w części ustnej egzaminu maturalnego. Literatura. Sztuka. Język. Dostępny w: https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/materialy_dodatkowe/pokazowe/Polski_PP/Materia%C5%82y%20dodatkowe_zbi%C3%B3r%20zada%C5%84%20do%20ustnej%20matury.pdf [Dostęp: 20.09.2022)

VI. Doskonalenie systemu kształcenia zawodowego we współpracy z pracodawcami - wdrożenie Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030.

dr Danuta Oleksiak
nauczyciel - konsultant ds. przedmiotów zawodowych

Współpraca szkół branżowych z pracodawcami a Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030

„Pamiętajcie, by patrzeć w gwiazdy, a nie pod swoje nogi”

Stephen Howking

„Edukacja to dziś wielkie wyzwanie. Jeśli jej nie zmienimy, za trzydzieści lat popadniemy w kłopoty, ponieważ sposób, w jaki uczymy jest taki sam, jak 200 lat temu: bazuje na wiedzy. Nie możemy uczyć naszych dzieci konkurować z maszynami. One będą mądrzejsze niż ludzie. Musimy uczyć dzieci rzeczy wyjątkowych, których maszyny nigdy nie doścignią. Tylko w ten sposób nasze dzieci za trzydzieści lat będą miały szansę”.

Niech słowa Jacka Ma, założyciela platformy Alibaba.com, wygłoszone podczas Światowego Forum Ekonomicznego w Davos (2018), będą wstępem do refleksji nad rolą szkół branżowych w przygotowaniu młodzieży do życia w świecie, którego nie sposób dziś jednoznacznie zdefiniować. Od kilkunastu lat przeżywamy "rewolucję technologiczną". W dużym stopniu zmienia sposób naszego życia, myślenia, porozumiewania się, stawiając jednocześnie przed nami nowe, coraz większe wymagania. Cyfryzacja, globalizacja, zmiana środowiska, czy starzejące się społeczeństwo wpływają na funkcjonowanie przedsiębiorstw i instytucji publicznych, tym samym zmieniając uwarunkowania rozwoju gospodarczego i społecznego kraju, jak i całego świata. Mimo licznych raportów poświęconych szczegółowej charakterystyce zachodzących przemian, a także dających wytyczne do projektowania zmian w podejściu do edukacji młodych ludzi, dość trudno dokonać nam – nauczycielom – redefinicji procesu nauczania-uczenia się oraz przeformułować dotychczas utrwalone formy organizacyjne naszej pracy. Dlaczego? Powodów jest wiele. W mojej ocenie jednym z ważniejszych jest ten, że nauczyciele reprezentują zupełnie inne pokolenia (głównie X i Y) – pokolenia wychowane w diametralnie innej przestrzeni społeczno-gospodarczej od tej, w której wychowywani są i kształceni dzisiejsi uczniowie. Aby zrozumieć naszych uczniów oraz organizacyjnie i metodycznie dostosować funkcjonowanie szkół branżowych do ich potrzeb (warunkowanych życiem w dynamicznie zmieniającym się „świecie rynku pracy”), trzeba wprowadzić do praktyki szkolnej „działania nieszablonowe”. Ważne, aby nie poddać się wizji szkoły, w której „nauczyciel naucza tak, jak sam był nauczany” a „dobra szkoła to dawna szkoła”. Należy poszukiwać nowych metod i sposobów kształcenia oraz wychowania. Obserwować i uczyć się, być otwartym na „nowe”. To nie jest łatwe zadanie, ponieważ siła oddziaływania zastanej (ustalonej, utrwalonej) praktyki pedagogicznej jest poważna i nieraz potrafi zniweczyć przedsięwzięcia osób otwartych na zmiany. Trzeba być odważnym, zdeterminowanym i konsekwentnym, aby wprowadzić działania, które z jednej strony są dobre naszych uczniów, a z drugiej ukazujące szkołę jako jednostkę nowoczesną i rozwojową. Temu zadaniu służy m.in. realizacja założeń Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 (ZSU 2030). Strategia ma status polityki publicznej, co oznacza, że określa

najważniejsze uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju Polski w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym w danej dziedzinie. To dokument wynikający bezpośrednio ze średniookresowej strategii rozwoju kraju, czyli Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (z perspektywą do 2030 roku). Stanowi ona główne ramy polityki na rzecz rozwoju umiejętności, które są niezbędne do: wzmocnienia kapitału społecznego, włączenia społecznego, wzrostu gospodarczego i osiągnięcia wysokiej jakości życia. „Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030. Polityka na rzecz rozwijania umiejętności zgodnie z ideą uczenia się przez całe życie", bo taką pełną nazwę nosi ów dokument – przyjęta została przez Radę Ministrów 28 grudnia 2020 r. Opisana w niej koncepcja edukacji całożyciowej obejmuje cały system edukacji i szkoleń, w tym edukację ogólną, zawodową, szkolnictwo wyższe, edukację pozaformalną i uczenie się nieformalne. Uwzględnia zapotrzebowanie na określone umiejętności (tj. zdolność do prawidłowego i sprawnego wykonywania określonego rodzaju czynności, zadań lub funkcji), ich dostępność, a także metody przewidywania zapotrzebowania na umiejętności, ich kształtowanie i rozwój, dostosowywanie do potrzeb rynku pracy i gospodarki, skuteczne zastosowanie oraz system zarządzania i koordynacji. Nie dziwi więc fakt, że problematyka ujęta w Strategii stała się szczególnym przedmiotem zainteresowania Ministerstwa Edukacji i Nauki, które odpowiada za prowadzenie polityki państwa w obszarze oświaty i wychowania oraz szkolnictwa wyższego. Wyrazem wprowadzania w życie założeń ZSU 2030 jest m.in. szeroko zakrojona kampania informacyjna o jej idei, w tym także wprowadzenie zapisów odnoszących się bezpośrednio do Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 w ramach podstawo-

wych kierunków polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2022/2023. Jest to: „Doskonalenie systemu kształcenia zawodowego we współpracy z pracodawcami – wdrażanie Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030".

Nie ulega wątpliwości fakt, że szkolnictwo branżowe (branżowe szkoły I stopnia, branżowe szkoły II stopnia, technika i szkoły policealne) bazuje na współpracy z pracodawcami. Organizatorzy kształcenia zawodowego dbają o to, by zaangażowanie pracodawców w proces przygotowania przyszłych kadr zawodowych odbywało się na każdym etapie kształcenia zawodowego, począwszy od określania potrzeb w zakresie nowych zawodów i kwalifikacji, poprzez projektowanie i realizację kształcenia zawodowego przy ścisłym udziale pracodawców, wyposażanie lub doposażanie pracowni kształcenia zawodowego, aż po weryfikację efektów uczenia się i zatrudnianie absolwentów szkół. Nie jest możliwe przygotowanie dobrego pracownika bez kontaktu z rzeczywistymi warunkami pracy. Co więcej - współpraca pracodawców ze szkołami i placówkami kształcenia zawodowego ma kluczowe znaczenie dla jakości tego kształcenia, dalszych wyborów edukacyjnych młodzieży, przejścia ze środowiska edukacji do środowiska pracy oraz późniejszego funkcjonowania na rynku pracy. Warto zaznaczyć, że współpraca ta jest zadaniem obowiązkowym. Ustawa Prawo oświatowe zobowiązuje dyrektora szkoły, aby przed wprowadzeniem nowego zawodu do kształcenia w szkole, nawiązał współpracę z pracodawcą właściwym dla zawodu lub branży, do której przyporządkowany jest dany zawód lub z osobą prowadzącą indywidualne gospodarstwo rolne. Akt ten może przybrać formę umowy, porozumienia lub listu intencyjnego. Oczekuje się, że zakres nawiązanej współpracy obejmować będzie również:

- tworzeniu klas patronackich,
- realizację kształcenia zawodowego, w tym praktycznej nauki zawodu, we współpracy z pracodawcą,
- wyposażenie/doposażenie warsztatów lub pracowni szkolnych przez pracodawców,
- organizację egzaminów zawodowych we współpracy z pracodawcą np. na terenie zakładu pracy,
- doskonalenie nauczycieli kształcenia zawodowego, w tym szczególnie organizowanie szkoleń branżowych dla nauczycieli przedmiotów zawodowych,
- realizację doradztwa zawodowego i promocję kształcenia zawodowego.

Taki wymiar współpracy jest niezwykle mocno akcentowany w ZSU 2030. W dokumencie zwraca się też uwagę na wzmocnienie tego procesu poprzez m.in. organizację branżowych konkursów umiejętności zawodowych, promocję staży uczniowskich realizowanych w zakładach pracy, wykorzystanie platform edukacyjnych uwzględniających wymianę informacji pomiędzy pracodawcami a szkołami. Ważne jest też wspieranie pracodawców przez szkoły, w tym szczególnie instruktorów i opiekunów praktyk w zakresie przygotowania do pracy z uczniami realizującymi kształcenie praktyczne w zakładzie pracy. Dla pragmatyków kształcenia zawodowego widocznym efektem dobrej współpracy między szkołami branżowymi a pracodawcami jest włączanie do programu nauczania zawodu - uzgodnionych z pracodawcą – treści, których nauczanie jest przydatne do wykonywania nauczanego zawodu.

W procesie doskonalenia systemu kształcenia zawodowego we współpracy z pracodawcami realizowane jest również doradztwo zawodowe we wszystkich typach szkół i na wszystkich etapach edukacyjnych. W tym aspekcie zachęca się szkoły do realizacji wizyt uczniów w zakładach pracy, organizacji spotkań z pracodawcami, włączania pracodawców do organizacji konkursów o tematyce zawodowej, itp

Dla środowiska edukacyjnego ważne jest, aby przytoczony wyżej kierunek polityki oświatowej państwa uznać za rekomendowaną wytyczną do zmiany organizacji kształcenia, planowania dydaktycznego, opracowywania planów nadzoru pedagogicznego, planów pracy oraz innych działań kadry pedagogicznej, a zwłaszcza dyrektorów szkół i placówek kształcenia zawodowego w ramach sprawowanej funkcji kierowniczej.

Co może pomóc szkołom w zacieśnieniu współpracy z pracodawcami w kontekście założeń Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030? Pomóc mogą różne formy wsparcia, w tym finansowe i edukacyjne, pochodzące m.in. ze środków samorządów lokalnych, budżetu państwa czy funduszy unijnych. Dlatego rozwój tej współpracy traktować należy jako proces, który wzmacniany będzie przez wiele lat.

VII. Rozwijanie umiejętności metodycznych nauczycieli w zakresie prawidłowego i skutecznego wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesach edukacyjnych. Wsparcie edukacji informatycznej i medialnej, w szczególności kształtowanie krytycznego podejścia do treści publikowanych w Internecie i mediach społecznościowych

Jerzy Dorożko
konsultant ds. informatyki i wykorzystania technologii informacyjnych i komunikacyjnych w edukacji

Algorytm prawdę Ci powie.

Jednym z elementów bezpiecznego korzystania z zasobów globalnej sieci internetowej jest podstawowa wiedza na temat narzędzi, z których na co dzień, podczas naszej bytności w Internecie, korzystamy. Dzięki niej my nauczyciele będziemy mogli lepiej zrozumieć cyfrowy świat, który tak bardzo pochłania naszych uczniów.

Poniżej dzielę się wiedzą, która może stać się istotną częścią fundamentu kształtowania krytycznego podejścia do treści publikowanych w Internecie i mediach społecznościowych u naszych uczniów.

Każdy z nas ma swoje ulubione kolory, smaki, gatunki muzyki, ale również takie, których nie darzy sympatią. Zazwyczaj osoby z naszego bliskiego otoczenia wiedzą przynajmniej o niektórych z nich. Przyjaciele czasami wykorzystują tę wiedzę, aby zrobić nam miłą niespodziankę. Może się też zdarzyć, że ktoś, z różnych powodów, będzie próbował wykorzystać ją przeciwko nam. W czasach sprzed ery Internetu takie informacje były zazwyczaj zastrzeżone właśnie dla najbliższego kręgu znajomych. Jednak wykorzystywane m.in. przez serwisy społecznościowe czy wyszukiwarki internetowe technologie pozwalające na śledzenie zachowań internautów zmieniły ten stan rzeczy w sposób do tej pory niewyobrażalny. Różnią się zasięgiem, ilością, szczegółowością oraz dostępnością informacji na nasz temat.

Myślę, że George Orwell, autor książki „Rok 1984”, byłby zaskoczony tym, jak chętnie dzielimy się szczegółami naszego prywatnego życia i jak bardzo jego wizja Wielkiego Brata bliska jest współczesnej rzeczywistości.

Bezpłatne czy darmowe?

Dane – nowe paliwo XXI wieku, które zostawiamy w sieci w postaci cyfrowych śladów, pozwalają na bardzo szczegółową analizę naszych osobowości. Na jej podstawie algorytmy przyporządkowują nas do przeróżnych kategorii, np. ze względu na wiek, płeć, orientację seksualną, sympatię do przeróżnych organizacji (w tym politycznych) i wiele innych, zależnie od przyjętych kryteriów. W rezultacie takiej analizy są nam dostarczane mocno spersonalizowane informacje, które szczelnie otaczają nasz skrawek wirtualnego świata niczym kokon. Zjawisko to nazywane jest zamknięciem w bańce informacyjnej – otrzymujemy głównie informacje zgodne z naszymi poglądami, a wyszukiwarki czy serwisy społecznościowe nie prezentują treści niezgodnych z naszym punktem widzenia.

Za taki stan rzeczy odpowiadają między innymi narzędzia, których tak chętnie używamy (o kilku z nich poniżej), udostępniane nam przez informatycznych gigantów. Powinniśmy być świadomi tego, iż korzystamy z nich w większości przypadków bezpłatnie, ale nie za darmo. Dla wielu z nas słowa te są synonimami, jednak w omawianym kontekście różnica jest zasadnicza. Korzystając z bezpłatnych przeglądarek, wyszukiwarek internetowych czy serwisów społecznościowych, płacimy za nie informacjami na nasz temat – danymi, które wspomniani giganci potrafią monetyzować. Stajemy się towarem oferowanym komuś, o kim nie mamy najmniejszego pojęcia.

Wyszukiwarki – narzędzia wyszukiwania informacji

Wyszukiwarka internetowa – program komputerowy lub strona internetowa odnajdująca w internecie informacje według podanych przez użytkownika słów kluczowych lub wyrażeń sformułowanych w języku naturalnym.[1]

W Europie i Ameryce Północnej synonimem wyszukiwania informacji w Internecie stało się „googlowanie" (od wyszukiwarki Google). Na tych rynkach wyszukiwarka kalifornijskiej firmy ma ponad 90% udziału (w Polsce 97%). Inaczej wygląda to np. w Rosji czy Chinach, gdzie prym wiodą lokalne, narodowe wyszukiwarki, odpowiednio Yandex (60% rynku) i Baidu (94%).

Zebrane przez wymienione firmy dane są udostępniane użytkownikom, m.in. przez interfejs przeglądarek internetowych, które wysyłają zapytania do wyszukiwarki, po czym wyświetlają przesłane wyniki zapytania. Jednak myli się ten, kto uważa, że wyniki tego samego zapytania będą takie same u wszystkich użytkowników. Wyszukiwarki serwują nam odpowiedzi, które są zależne od naszej aktywności w ogólnoświatowej sieci.

Jak to się dzieje? Między innymi za sprawą wszechobecnych ciasteczek, które pozwalają odwiedzanym przez nas stronom na przechowywanie informacji o naszych zachowaniach w Internecie i udostępnianie ich zaprzyjaźnionym serwisom. Resztą zajmują się wyspecjalizowane algorytmy, tworząc nasz profil użytkownika. To dzięki niemu wiadomo m.in. skąd się łączymy z ogólnoświatową siecią, z jakiego urządzenia i oprogramowania korzystamy, do jakiej kategorii wiekowej można nas zakwalifikować czy jakie serwisy wcześniej odwiedziliśmy.

Nasz profil będzie miał wpływ na treści wyświetlane w wynikach zapytania wyszukiwarki internetowej, a także na wyświetlaną nam zawartość stron wielu popularnych serwisów internetowych. Nasz cyfrowy ślad jak cień podąża za nami w Internecie, oferując dzielenie się wiedzą na nasz temat. Nie za darmo.

Przeglądarki internetowe

Przeglądarka internetowa (ang. web browser) – program komputerowy służący do pobierania i wyświetlania stron internetowych udostępnianych przez serwery WWW, a także odtwarzania plików multimedialnych, często przy użyciu dodatków zwanych wtyczkami.[2]

Spośród kilkudziesięciu przeglądarek internetowych najczęściej wybieraną przez internautów jest Google Chrome. Przypomnę, że najbardziej popularną w naszym regionie świata wyszukiwarką internetową jest narzędzie pochodzące od tego samego dostawcy – firmy Google. Jest to kolejne narzędzie, z którego ko-

[1] *Wyszukiwarka internetowa*, w: Wikipedia, dostępny w: https://pl.wikipedia.org/wiki/Wyszukiwarka_internetowa, dostęp 05.08.2022.
[2] *Przeglądarka internetowa*, w: Wikipedia, dostępny w: https://pl.wikipedia.org/wiki/Przegl%C4%85darka_internetowa, dostęp 05.08.2022

rzystamy bezpłatnie na przeróżnych urządzeniach, od komputerów stacjonarnych aż do smartwatchów. Kolejne, które dzieli się informacjami na temat naszych zachowań w Internecie z Wielkim Bratem. Pozyskane informacje są oczywiście anonimizowane, ale wspaniale uzupełniają te, które zostawiamy, korzystając z wyszukiwarki internetowej.

Porównanie informacji z kilku źródeł – klucz do sukcesu

Powyżej opisałem tylko dwa narzędzia żywiące się informacjami na temat naszych zachowań w cyberprzestrzeni, będące jedynie czubkiem góry lodowej problemu krytycznego podejścia do treści publikowanych w Internecie i mediach społecznościowych. Jego szersze omówienie wykracza poza ramy artykułu, warto jednak zadać sobie po przeczytaniu tych kilku akapitów pytanie: czy możemy mieć wpływ na podsuwane nam przez algorytmy treści?

Tak, możemy, wymaga to jednak zmiany przyzwyczajeń i korzystania z alternatyw zastępujących wyżej wspomniane narzędzia takimi, dla których zyski nie są priorytetem. Można tu wymienić chociażby przeglądarkę Mozilla Firefox[3] czy też wyszukiwarkę DuckDuckGo[4], które od początków istnienia na pierwszym miejscu stawiały prywatność użytkowników. Są to tylko przykłady, alternatyw jest więcej, a można ich szukać dzięki wspomnianym narzędziom, do czego gorąco namawiam. Warto przy okazji wspomnieć o nich naszym uczniom, zaznaczając, że dzięki nim mogą poszerzyć swoje horyzonty myślowe, które nie będą ograniczane przez algorytmy. Algorytmy, które lepiej wiedzą co jest dla nas dobre…

Technologia nie jest dobra ani zła

Kevin Mitnick, jeden z najbardziej znanych komputerowych włamywaczy, w jednej ze swoich książek[5] udowadnia, że najsłabszym punktem kosztujących miliony dolarów systemów bezpieczeństwa jest zawsze człowiek. To my ostatecznie (jeszcze) decydujemy o tym, jak i z jakich technologii korzystamy. Korzystajmy więc, ale świadomie.

[3] Przeglądarka dostępna do pobrania ze strony https://www.mozilla.org/pl/firefox/products/, dostęp 05.08.2022 r.
[4] Wyszukiwarka internetowa dostępna pod adresem https://duckduckgo.com/, dostęp 05.08.2022 r.
[5] K.D. Mitnick, Sztuka podstępu, Warszawa 2003

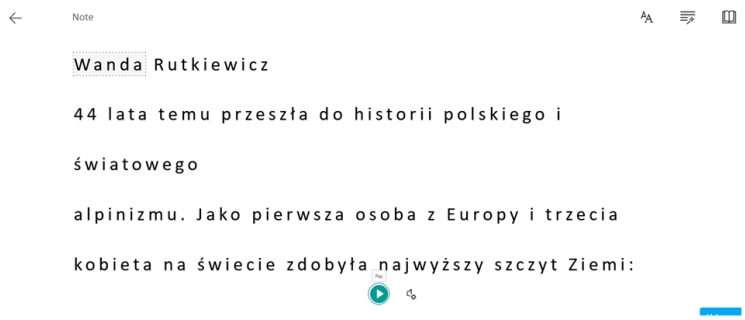
Anna Szeląg
doradca metodyczny w zakresie nauczyciela bibliotekarza
i technologii informacyjno-komunikacyjnej

TIKowe przydaSie w edukacji – czytnik immersyjny (7)

Wśród wielu dostępnych dziś na rynku TIKowych „przydasiów" znaleźć można niezwykle przydatne narzędzie jakim jest czytnik immersyjny. Jego uniwersalność sprawia, że mogą się nim posłużyć osoby pracujące z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (dysleksja, dysgrafia, a nawet ADHD), aby ułatwić im proces uczenia się. Sprawdzi się też na I etapie edukacyjnym, wspierając dzieci w kształtowaniu umiejętności czytania. Również na języku polskim, czytnik immersyjny, może okazać się pomocny zarówno w kształtowaniu umiejętności rozumienia tekstu, jak i w procesie rozróżniania części mowy. Narzędzie to wspiera także naukę języków obcych. Mogą się nim posiłkować również nauczyciele, którzy w prowadzonych klasach pracują z uczniami – obcokrajowcami, gdy pojawia się bariera językowa w kontaktach nauczyciel – uczeń.

Czym jest czytnik immersyjny?

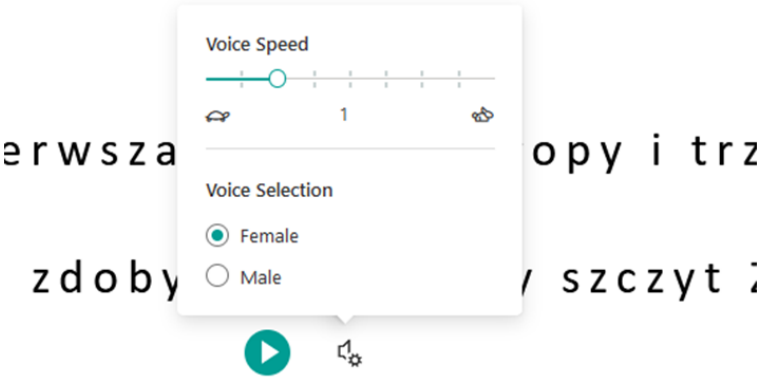
To bezpłatne narzędzie wchodzące w skład tzw. narzędzi edukacyjnych firmy Microsoft (Microsoft Learning Tools). Umożliwia m.in. czytanie na głos przez narratora, dzielenie tekstu na sylaby, czy zwiększanie odstępów między wierszami i literami. Czytnik współpracuje z Microsoft Edge i aplikacjami Office na kilku różnych platformach. Można go również „spotkać" w MS Teams, Wakelet i Nearpod.

Rysunek 1

Czytanie na głos przez narratora

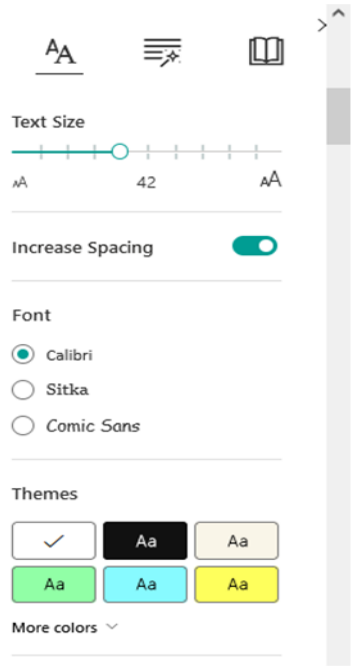
Aby włączyć opcję czytania na głos przez narratora, po uruchomieniu czytnika immersyjnego, należy kliknąć w przycisk znajdujący się na dole ekranu (rys. 1). Obok znajdziemy ikonę (rys. 1), po której użyciu na dole ekranu (rys. 2) wyświetlone zostaną opcje umożliwiające dostosowanie do naszych potrzeb szybkości odczytywanego tekstu (Voice Speed), jak też dokonanie wyboru, czy głos narratora ma być męski, czy damski (Voice Selection).

Rysunek 2

Ustawienia tekstu

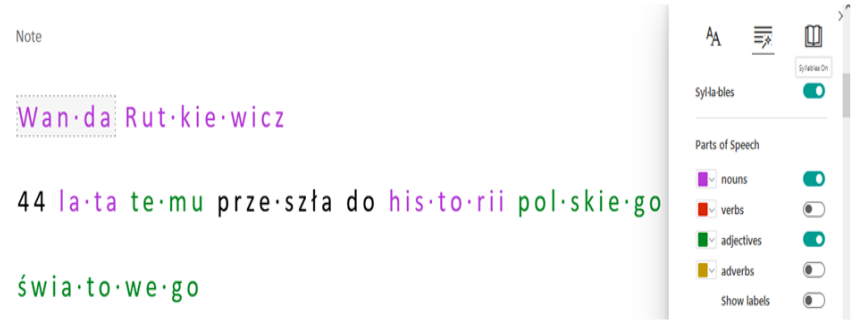
Czytnik immersyjny został zaopatrzony w opcje, będące ważnym udogodnieniem z perspektywy osób z wadami wzroku. Po użyciu ikony (rys. 1) uzyskamy dostęp do narzędzi pozwalających edytować rodzaj i rozmiar czcionki, ustawić odstępy między literami i wyrazami, jak też zmienić motyw i tło wyświetlanego tekstu (rys. 3).

Rysunek 3

Opcje gramatyczne

Ciekawą funkcjonalnością znajdującą się w czytniku immersyjnym jest m.in. możliwość kolorowania różnych części mowy. Po użyciu ikony rozwinięte zostanie menu (rys. 4) z opcjami umożliwiającymi wskazanie części mowy, które mają być wyróżnione w tekście, jak też przypisanie im kolorów, jakimi mają być wyróżnione. Ta prosta funkcjonalność nabiera szczególnego znaczenia w przypadku osób z zaburzeniem rozpoznawania barw. W omawianym menu znajdziemy również opcję dzielenia wyrazów na sylaby.

Rysunek 4

Linia skupienia

To opcja, która będzie przydatnym rozwiązaniem dla uczniów z dysfunkcjami w zakresie koncentracji i skupiania uwagi. Linia skupienia pozwala zawęzić czytany tekst do jednego, trzech lub pięciu wierszy (rys. 5). Wyróżnienie jedynie fragmentu tekstu sprawia, że czytanie i rozumienie treści jest łatwiejsze.

Rysunek 5

Słownik obrazkowy

W menu preferencji czytania znajdziemy również słownik obrazkowy, dzięki któremu czytelnik jednocześnie widzi i słyszy słowa (rys. 6). Użytkownik może kliknąć wybrane słowo, obejrzeć jego reprezentację graficzną i skorzystać, wielokrotnie, z opcji przeczytania słowa na głos.

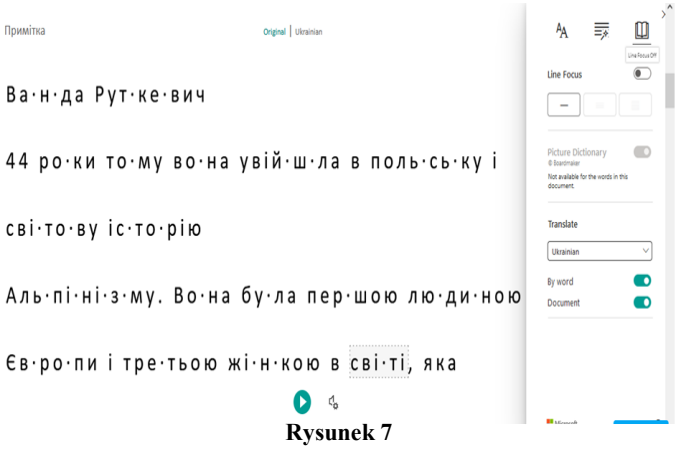

Rysunek 6

Tłumaczenie tekstu

Na lekcjach języka obcego, jak też w kontaktach z uczniami słabo władającymi językiem polskim, przydatną funkcjonalnością może okazać się możliwość tłumaczenia tekstu (rys. 7). Znajdziemy ją w preferencjach czytania.

Niezależnie od wieku i umiejętności użytkowników czytnik immersyjny ułatwia czytanie i rozumienie tekstu. To świetny przykład efektywnego wykorzystania technologii w procesie uczenia się, dzięki ktorym nauka staje się nie tylko łatwiejsza, ale też przystępniejsza dla osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Rysunek 7

Halina Uźluk
konsultant ds. awansu zawodowego nadzoru pedagogicznego
Dr Beata Pabian
konsultant ds. przedsiębiorczości i logopedii

Jakie są prawa nauczycieli i gdzie ich szukać

Znajomość prawa daje każdemu z nas poczucie bezpieczeństwa. Jednym ze sposobów zapewnienia profesjonalnej wiedzy z prawa oświatowego i nie tylko jest umiejętność wyszukiwania oraz korzystania z przepisów prawa w określonych sytuacjach zawodowych i osobistych. Do tego celu można wykorzystać technologie informacyjno-komunikacyjne.

Technologie te są niezbędne do życia i pracy w społeczeństwie informacyjnym. Warto zatem znać strony, do których można sięgnąć w każdej chwili. Należą do nich m.in. Internetowy System Aktów Prawnych, czyli system informacji prawnej redagowany przez zespół specjalistów w Ośrodku Informatyki Kancelarii Sejmu.

Czym jest ISAP?

Przede wszystkim jest częścią Systemu Informacyjnego Sejmu redagowanego przez zespół specjalistów w Ośrodku Informatyki Kancelarii Sejmu.

Baza ISAP zawiera nie tylko opisy bibliograficzne ale także teksty aktów prawnych, które opublikowane zostały na podstawie ustawy z dnia 20 lipca 2000 r. o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych (Dz.U. 2019 poz. 1461), w wydawnictwach urzędowych: Dzienniku Ustaw i Monitorze Polskim, wydawanych przez Rządowe Centrum Legislacji. Informacje w bazie ISAP zamieszczane są po ich opublikowaniu w sposób kompetentny w postaci elektronicznej.

Należy pamiętać, że ISAP jest systemem bezpłatnym, nie jest natomiast źródłem prawa, jest materiałem informacyjnym i pomocniczym. Materiały z bazy ISAP można wykorzystywać i kopiować, zaznaczając źródło ich pochodzenia.

Warto zaznaczyć, że Rządowe Centrum Legislacji prowadzi serwis umożliwiający wyszukiwanie aktów prawnych w urzędowych publikatorach: Dzienniku Ustaw i Monitorze Polskim. W trzech częściach serwisu znajdują się:

- obowiązujące akty prawne,
- orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego,
- upoważnienia ustawowe.

Zapisy regulujące prawa i obowiązki nauczycieli znajdziemy w ustawie z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela, ustawie z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty i ustawie z dnia 26 czerwca1974 r. Kodeks pracy oraz w aktach wykonawczych do tych ustaw, tj. wydanych rozporządzeniach.

Należy pamiętać o tym, iż zadaniem i obowiązkiem nauczyciela jest przestrzeganie prawa:

- ustanowionego przez organy władzy państwowej,
- ustanowionego przez organy władzy samorządowej,
- wewnątrzszkolnego – obowiązującego w danej szkole/placówce.

Prawa i obowiązki nauczyciela wynikają z ustawy Karta Nauczyciela.

Obowiązki nauczyciela

Pełny katalog ustawowych obowiązków znajdujemy w art. 6 przywołanej ustawy. Zgodnie z tym art.

nauczyciel obowiązany jest:

1. rzetelnie realizować zadania związane z powierzonym mu stanowiskiem oraz podstawowymi funkcjami szkoły: dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą, w tym zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę,
2. wspierać każdego ucznia w jego rozwoju,
3. dążyć do pełni własnego rozwoju zawodowego,
4. doskonalić się zawodowo zgodnie z potrzebami szkoły,
5. kształcić i wychowywać młodzież w umiłowaniu Ojczyzny, w poszanowaniu Konstytucji RP, w atmosferze wolności sumienia i szacunku dla każdego człowieka,
6. dbać o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich zgodnie z ideą demokracji, pokoju i przyjaźni między ludźmi różnych narodów, ras i światopoglądów.

Obowiązkiem nauczyciela jest przestrzeganie i realizowanie w codziennej pracy z uczniami wskazań wynikających z powyższych uregulowań poprzez:

- zapewnianie bezpieczeństwa uczniom,
- indywidualizację procesu nauczania i wychowania zgodnie z potrzebami i możliwościami rozwojowymi uczniów, w tym uczniów z niepełnosprawnościami,
- udzielanie pomocy psychologiczno- pedagogicznej,
- dostosowanie wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia: posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, posiadającego opinię poradni psychologiczno - pedagogicznej, objętego pomocą psychologiczno - pedagogiczną na podstawie rozpoznania indywidualnych potrzeb i możliwości ucznia,
- dostosowanie metod i form pracy z uczniem do jego możliwości.

Obowiązki te obejmują również ucznia szczególnie uzdolnionego.

Opieka nad tym uczniem dotyczy m.in. umożliwienia realizowania indywidualnych programów nauki lub indywidualnego toku nauki, który umożliwia ukończenie szkoły każdego typu w skróconym czasie.

Musimy pamiętać, że uchybienie godności zawodu nauczyciela i obowiązkom wynikającym z art. 6 ustawy Karta Nauczyciela może skutkować odpowiedzialnością dyscyplinarną nauczyciela. Natomiast przekroczenie przepisów art. 108 Kodeksu pracy dotyczącego uchybień przeciwko porządkowi pracy skutkuje odpowiedzialnością porządkową.

Prawa nauczyciela

W przepisach prawa znajdujemy bardzo dużo zapisów mówiących o prawach nauczyciela. Pierwszym, jest prawo do swobody wyboru i opracowania programu nauczania, prawo do stosowania takich metod nauczania i wychowania, jakie nauczyciel uważa za najwłaściwsze spośród uznanych przez współczesne nauki pedagogiczne oraz prawo wyboru spośród zatwierdzonych do użytku szkolnego podręczników i innych pomocy naukowych (art. 12 ust.2 KN).

Nauczyciel ma obowiązek podnosić swoją wiedzę ogólną i zawodową. Z tego też względu korzysta z prawa pierwszeństwa do uczestnictwa we wszelkich

formach doskonalenia zawodowego na najwyższym poziomie (art. 12 ust. 3 KN).

Regulacje związane z prawem do pracy w warunkach umożliwiających realizację przez szkoły i nauczycieli zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych oraz programów nauczania i wychowania stanowi akt wykonawczy wydany na podstawie art. 29 ust.1 i 2 KN. Jest to rozporządzenie MEN z dnia 17 grudnia 2010 r. *w sprawie warunków niezbędnych do realizacji przez szkoły i nauczycieli zadań…..*

Zgodnie z przywołanym rozporządzeniem szkoły powinny być wyposażone w pomoce dydaktyczne i sprzęt, które umożliwią realizację zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych a obowiązkiem organu prowadzącego szkołę jest zapewnienie podstawowych warunków, w których nauczyciel mógłby realizować te zadania.

Należy zaznaczyć, że nauczycielowi przysługuje nieodpłatnie wyposażenie w materiały niezbędne do wykonywania czynności wchodzących w zakres obowiązków nauczyciela, stosownie do specyfiki danej szkoły. Szczegółowy wykaz materiałów ustala dyrektor szkoły.

Nauczycielowi – podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych - przysługuje prawo do ochrony przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych (art. 63 KN) na zasadach określonych w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny.

Sankcjom karnym podlegają następujące czyny popełnione wobec nauczycieli:

- naruszenie nietykalności cielesnej (art. 222 k.k.),
- czynna napaść wspólnie lub w porozumieniu z innymi osobami lub użycie broni palnej, noża lub innego podobnie niebezpiecznego narzędzia (art. 223 k.k.),
- stosowanie wobec niego przemocy lub groźby bezprawnej w celu zmuszenia go do wykonania lub zaniechania prawnej czynności służbowej (art. 224 §2 k.k.),
- znieważenie (art. 226 k.k.).

Zgodnie z ustawą Karta Nauczyciela organ prowadzący i dyrektor zobowiązani są z urzędu występować w obronie nauczyciela, gdy ustalone dla nauczyciela uprawnienia zostaną naruszone.

Prawo nauczyciela do wynagrodzenia zostało określone w art. 30 ust. 2 ustawy Karta Nauczyciela, art. 22 §1 ustawy Kodeks Pracy oraz w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej *w sprawie wysokości minimalnych stawek wynagrodzenia zasadniczego nauczycieli, ogólnych warunków przyznawania dodatków do wynagrodzenia zasadniczego oraz wynagradzania za pracę w dniu wolnym od pracy* .

W akcie tym zostały określone stawki wynagrodzenia w tabelach zaszeregowania.

Należy pamiętać, że zgodnie z art. 91c ust. 1. w zakresie spraw wynikających ze stosunku pracy, które nie zostały uregulowane przepisami ustawy Karta Nauczyciela, mają zastosowanie przepisy Kodeksu pracy a spory o roszczenia ze stosunku pracy nauczycieli, niezależnie od formy nawiązania stosunku pracy, rozpatrywane są przez sądy pracy. Dyrektor szkoły powinien stosować przepisy Kodeksu pracy wobec nauczycieli z rozwagą. Powinien mieć pewność, że Karta Nauczyciela w danym przypadku nie będzie miała zastosowania, gdyż popełnienie błędu w interpretacji przepisów może mieć swój finał w sądzie pracy.

Wynagrodzenie nauczyciela

Wynagrodzenie zasadnicze ustalone przez MEN jest podstawowym elementem płacy nauczycielskiej. Wysokość tego wynagrodzenia jest uzależniona ustawowo od następujących czynników:

- stopnia awansu zawodowego,
- posiadanych kwalifikacji,
- wymiaru zajęć obowiązkowych.

Podstawę do ustalenia minimalnej stawki wynagrodzenia zasadniczego nauczyciela stanowi najwyższy posiadany przez nauczyciela poziom wykształcenia.

W art. 35 ustawy Karta Nauczyciela odnajdziemy uregulowania dotyczące prawa nauczyciela do wynagrodzenia za godziny ponadwymiarowe i godziny doraźnych zastępstw. Z zapisów tych wynika, że nauczyciel może być zobowiązany do pracy w wymiarze przekraczającym pensum. Praca ta może przybrać dwojaką formę: godzin ponadwymiarowych i godzin doraźnych zastępstw. Przy przydzielaniu godzin ponadwymiarowych obowiązuje ograniczenie, ich liczba nie może przekraczać ¼ tygodniowego obowiązkowego wymiaru zajęć. Przydzielenie nauczycielowi większej liczby godzin może nastąpić wyłącznie za jego zgodą, jednak ich ilość nie może przekroczyć ½ tygodniowego obowiązkowego wymiaru realizowanych godzin zajęć.

Wynagrodzenie za godziny ponadwymiarowe i godziny doraźnych zastępstw wypłaca się według stawki osobistego zaszeregowania nauczycieli z uwzględnieniem dodatku za warunki pracy (jeśli taki dodatek nauczyciel otrzymuje).

Do otrzymania dodatku funkcyjnego uprawnieni są nauczyciele, którym powierzono stanowiska kierownicze: dyrektora, wicedyrektora lub inne stanowiska kierownicze przewidziane w statucie szkoły. Takie uprawnienia posiadają również nauczyciele sprawujący funkcje: wychowawcy klasy, doradcy metodycznego, konsultanta, opiekuna stażu. Wyłącznie nauczyciele wykonujący pracę na tych stanowiskach mogą otrzymać dodatek funkcyjny.

Prawo do dodatku motywacyjnego określone zostało w art. 30 ust.5 pkt 3 ustawy Karta Nauczyciela. Przepis ten stanowi, że dodatek motywacyjny jest składnikiem wynagrodzenia nauczyciela, którego wysokość nie została uregulowana w obowiązujących przepisach. Warunki przyznawania dodatku oraz wysokość stawek określa JST w formie regulaminu wynagradzania nauczycieli ustanowionego przez organy prowadzące.

Nauczycielom przysługuje również prawo do dodatku za warunki pracy. Art. 34 ustawy Karta Nauczyciela stanowi, że nauczycielom pracującym w trudnych i uciążliwych warunkach przysługuje z tego tytułu taki dodatek.

Kolejnym uprawnieniem nauczyciela jest prawo do dodatku za wysługę lat (art. 33 ust. 1 KN). Dodatek ten jest jednym z podstawowych elementów wynagrodzenia nauczyciela, ma on charakter obligatoryjny. Dodatek ten przysługuje, poczynając od czwartego roku pracy po przepracowaniu trzech pełnych lat. Tak więc pierwszy dodatek za wysługę lat wynosi 3%.

Dodatek stażowy, tak jak wynagrodzenie zasadnicze nauczyciela, podlega wypłacie miesięcznie z góry.

Prawo do nagrody jubileuszowej wynika z art. 47 ust 1 ustawy Karta Nauczyciela. Nagroda ta nie jest zaliczana do składników wynagrodzenia za pracę nauczyciela. Stanowi odrębne świadczenie pieniężne wynikające z tytułu pozostawania w stosunku pracy.

Nauczycielowi przysługuje nagroda w kwocie:

- 75% wynagrodzenia miesięcznego za 20 lat pracy,
- 100% wynagrodzenia miesięcznego za 25 lat pracy,
- 150% wynagrodzenia miesięcznego za 30 lat pracy,
- 200% wynagrodzenia miesięcznego za 35 lat pracy,
- 250% wynagrodzenia miesięcznego za 40 lat pracy.

Szczegółowe zasady ustalania i wypłaty nagrody jubileuszowej określa rozporządzenie MENiS z dnia 30 października 2001 r. *w sprawie szczegółowych zasad ustalania okresów pracy i innych okresów uprawniających nauczyciela do nagrody jubileuszowej oraz szczegółowych zasad jej obliczania i wypłacania*.

Drugą grupą nagród stanowią nagrody przyznawane nauczycielom za osiągnięcia dydaktyczno-wychowawcze. Podstawą prawną jest art. 49 ustawy Karta Nauczyciela oraz rozporządzenie MEN z dnia 10 sierpnia 2009 r. *w sprawie kryteriów i trybu przyznawania nagród dla nauczycieli* oraz zmiana do rozporządzenie z dnia 28 kwietnia 2020 r.

Zgodnie z powyższym wszystkie organy prowadzące obowiązane są do utworzenia funduszu nagród dla nauczycieli. Nagrody te mogą być przyznawane za osiągnięcia w pracy: dydaktyczno-wychowawczej, opiekuńczo-wychowawczej, przy realizacji zadań statutowych szkoły, innych niż wymienione wcześniej. Są to gratyfikacje pieniężne i dzielą się na: nagrody dyrektora, nagrody przyznawane przez jst., nagrody kuratora, nagrody Ministra Edukacji i Nauki.

Organy prowadzące są obowiązane ustalić kryteria i tryb przyznawania nagród, sposób podziału środków, na nagrody dyrektorów szkół i na nagrody organów prowadzących, a także tryb zgłaszania kandydatów do nagród.

Nauczycielom na podstawie art. 20 ust. 2 ustawy Karta Nauczyciela ustawy Kodeks pracy oraz ustawy z dnia 13 marca 2003 r. *o szczegółowych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn niedotyczących pracowników* przysługują odprawy:

- z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn organizacyjnych,
- z tytułu rozwiązania stosunku pracy z powodu niezdolności nauczyciela do wykonywania dotychczasowej pracy,
- pośmiertna,
- emerytalna i rentowa.

Prawo nauczyciela do urlopu i różnego typu dodatków

W ustawie Karta Nauczyciela określone zostało prawo nauczyciela do urlopu wypoczynkowego. Podstawę prawną tych działań stanowi art. 64 ust. 1, 3 i 5a ustawy Karta Nauczyciela. W sytuacjach, które nie zostały uregulowane przepisami ustawy Karta Nauczyciela sięgamy do zapisów art. 153, art. 154, art. 155 – 2a §2 i art. 155 - § 1 ustawy Kodeks pracy.

Zgodnie z przepisami KN nauczyciel przystępujący po raz pierwszy do pracy w szkole uzyskuje prawo do pierwszego urlopu w ostatnim dniu poprzedzającym ferie szkolne, a prawo do drugiego i dalszych urlopów – w każdym następnym roku kalendarzowym (a nie szkolnym). Jeżeli nauczyciel jest zatrudniony na czas określony, krótszy niż rok szkolny, to nabywa prawa do urlopu wypoczynkowego z dniem zatrudnienia.

Nauczyciel zatrudniony przez okres krótszy niż 10 miesięcy w szkole feryjnej ma prawo do urlopu wypoczynkowego w wymiarze proporcjonalnym do określonego w umowie okresu prowadzenia zajęć. Jeżeli nauczyciel jest zatrudniony w szkole, w której organizacji pracy przewidziano ferie letnie i zimowe, to przysługuje mu urlop wypoczynkowy w wymiarze odpowiadającym okresowi ferii i w czasie ich trwania. Tu należy jednak podkreślić, że zgodnie z prawem nauczyciel może być zobowiązany przez dyrektora do wykonywania w czasie ferii czynności związanych z przeprowadzaniem egzaminów, prac związanych z zakończeniem roku szkolnego i przygotowaniem nowego roku szkolnego, opracowywania szkolnego zestawu programów oraz do uczestnictwa w doskonaleniu zawodowym. Należy jednak pamiętać, że czynności te nie mogą zająć nauczycielowi więcej niż 7 dni.

Nauczyciel zatrudniony w placówce nieferyjnej (np. w oddziale przedszkolnym lub też w przedszkolu, itp.) ma prawo do urlopu wypoczynkowego w wymiarze 35 dni roboczych w czasie ustalonym na podstawie planu urlopów.

Jeśli nauczyciel w ramach jednego stosunku pracy realizuje obowiązki nauczyciela szkoły feryjnej i nieferyjnej wówczas przysługuje mu prawo do urlopu wypoczynkowego określonego dla nauczyciela szkoły, w której nauczyciel realizuje większą liczbę godzin zajęć. W przypadku realizowania równej liczby godzin zajęć nauczycielowi przysługuje prawo do urlopu wypoczynkowego określonego dla nauczyciela szkoły feryjnej.

Zgodnie z art. 68 ust.1 i 2 ustawy Karta Nauczyciela nauczycielowi zatrudnionemu w pełnym wymiarze zajęć przysługuje prawo do urlopu płatnego dla dalszego kształcenia się oraz inne ulgi i świadczenia związane z kształceniem. Nauczyciel może otrzymać urlop płatny lub bezpłatny dla celów naukowych, artystycznych, oświatowych, a bezpłatny z innych ważnych przyczyn.

Prawo nauczyciela do dodatku wiejskiego wynika z art. 54 ust. 5 ustawy Karta Nauczyciela. Jest to dodatek przysługujący nauczycielowi posiadającemu kwalifikacje do zajmowania stanowiska nauczyciela, który zatrudniony jest na terenie wsi lub w mieście liczącym do 5 000 mieszkańców. Wynosi on 10% wynagrodzenia zasadniczego, przy czym organ prowadzący może podwyższyć dodatek jeśli występuje na jego terenie deficyt kadr.

Prawo do dodatku na start zostało uregulowane w art. 53a ust. 1-5 wyżej przywołanej ustawy. Jest to jednorazowe świadczenie pieniężne w kwocie 1000 zł., które przysługuje nauczycielowi stażyście odbywającemu staż na stopień nauczyciela kontraktowego. Dodatek ten jest wypłacany do 30 września. Praca w szkole nie musi być pierwszą pracą w życiu.

Prawo do świadczenia urlopowego wynika z art. 53 ust. 1 Karty Nauczyciela. Jest to świadczenie z odpisu ZFŚS wypłacane nauczycielowi do końca sierpnia każdego roku, proporcjonalnie do wymiaru czasu pracy i okresu zatrudnienia nauczyciela w danym roku szkolnym.

Ustawa z dnia 12 grudnia 1997 r. *o dodatkowym wynagrodzeniu rocznym dla pracowników jednostek sfery budżetowej* zawiera zapisy dotyczące prawa do trzynastki. Zgodnie z ustawą prawo do wynagrodzenia rocznego w pełnej wysokości zależy przede wszystkim od przepracowania w szkole całego roku kalendarzowego. Nauczyciel, który pracował krócej niż rok, ale co najmniej 6 miesięcy, nabywa prawo do nagrody rocznej w wysokości proporcjonalnej do przepracowanego okresu w roku kalendarzowym.

Kolejnym prawem przysługującym nauczycielowi jest prawo do przerwy w pracy dla matki karmiącej dziecko. Podstawę prawną stanowi art. 69 ust. 2 ustawy Karta Nauczyciela. Znajdujemy w nim zapis mówiący o prawie do korzystania z jednej godziny przerwy wliczanej do czasu pracy dla nauczycielki karmiącej dziecko, pod warunkiem że jej czas pracy przekracza 4 godziny ciągłej pracy.

Zgodnie z art. 180 Kodeksu pracy nauczyciel ma prawo do urlopu macierzyńskiego w określonym przez prawo wymiarze w zależności od ilości urodzonych dzieci. Urlop ten ma charakter obligatoryjny i przysługuje pracownicy, która urodziła dziecko w okresie zatrudnienia. Art. 182 Kp reguluje zasady udzielania urlopu rodzicielskiego, ustala warunki, w których można skorzystać z tego urlopu:

- przysługuje on wyłącznie bezpośrednio po wykorzystaniu dodatkowego urlopu macierzyńskiego w pełnym wymiarze,
- jego wymiar wynosi 26 tygodni – niezależnie od liczby dzieci urodzonych przy jednym porodzie,
- jest udzielany jednorazowo lub w częściach, jednak nie więcej niż w trzech, nie krótszych niż 8 tygodni każda, następujących bezpośrednio po sobie,
- może z niego korzystać zarówno matka jak i ojciec – mogą go podzielić między siebie lub przebywać na nim równocześnie (co jest możliwe przez maks.

13 tygodni, gdyż łączny wymiar urlopu nie może przekraczać 26 tygodni).

Prawo do urlopu ojcowskiego (art. 182 K. p.) przysługuje pracownikowi będącemu ojcem nowo narodzonego albo przysposobionego dziecka do ukończenia przez dziecko 12. miesiąca życia. Aby ojciec dziecka mógł skorzystać z tego urlopu, musi zajmować się wychowaniem dziecka. Jest on niezależny od tego czy matka dziecka również pobiera zasiłek z tytułu przebywania na urlopie macierzyńskim lub rodzicielskim.

Urlop ten ma charakter fakultatywny, udzielany jest na pisemny wniosek pracownika. Wymiar urlopu ojcowskiego wynosi 2 tygodnie.

Podstawę prawną urlopu wychowawczego stanowi art. 67a – 67c ustawy Karta Nauczyciela oraz art. 186 – 186 [8] ustawy Kodeks pracy. Z urlopu może skorzystać nauczyciel, który spełnia następujące warunki:

- pozostaje w stosunku pracy,
- posiada co najmniej 6-miesięczny staż pracy (ogólny),
- sprawuje osobistą opiekę nad dzieckiem w wieku do lat 5.

Na każde dziecko przysługuje osobny urlop wychowawczy. Urodzenie dziecka w trakcie urlopu wychowawczego nie powoduje jego zawieszenia, ani przerwania (w tym czasie kobieta pobiera zasiłek macierzyński). Okres urlopu wychowawczego wlicza się do okresu zatrudnienia, od którego zależą uprawnienia pracownicze. Wymiar tego urlopu wynosi 36 miesięcy.

Nauczyciel ma prawo do urlopu okolicznościowego na tych samych zasadach co inni pracownicy. Prawo to zostało uregulowane w rozporządzeniu MPiPS z dnia 15 maja 1996 r. *w sprawie sposobu usprawiedliwiania nieobecności w pracy oraz udzielania pracownikom zwolnień od pracy.* Są to zwolnienia od obowiązku świadczenia pracy związane z wydarzeniami z życia rodzinnego:

- 2 dni zwolnienia od pracy przysługuje pracownikowi z uwagi na ślub, urodzenie dziecka, zgon i pogrzeb jego małżonka lub jego dziecka, ojca, matki, ojczyma lub macochy,
- 1 dzień przysługuje na ślub dziecka pracownika, zgon i pogrzeb siostry, brata, teściowej, teścia, babki, dziadka, a także innej osoby pozostającej na utrzymaniu pracownika lub pod jego bezpośrednią opieką.

Urlop okolicznościowy jest prawem, a nie obowiązkiem pracownika. Pracodawca udziela go na wniosek pracownika.

Inne zwolnienia od pracy wynikające z tego przepisu to: opieka nad dzieckiem w wieku do 14 lat, wykonywanie badań lekarskich, pełnienie funkcji związkowych, wykonywanie mandatu radnego, oddawanie krwi, otrzymanie wezwania do WKU, sądu, prokuratury, policji.

Emerytura, świadczenia kompensacyjne, urlop dla podratowania zdrowia

Nauczycielowi przysługują uprawnienia emerytalne, niezależnie od długości posiadanego stażu pracy i innych okresów składkowych oraz okresów nieskładkowych. Aby skorzystać z emerytury powszechnej, wystarczy osiągnąć wiek:

65 lat – mężczyźni,

60 lat – kobiety.

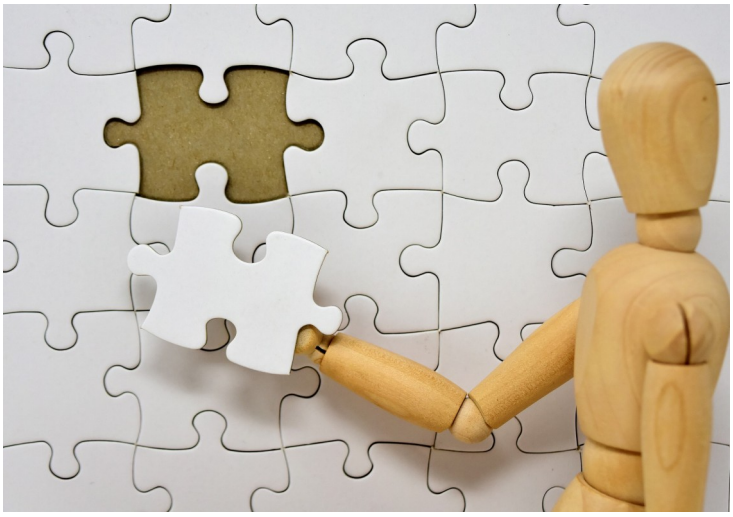
Nauczyciel ma również prawo do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego, które zostało zawarte w ustawie z dnia 22 maja 2009 r. o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych. Zgodnie z przywołaną ustawą świadczenia te mogą otrzymać nauczyciele, wychowawcy lub inni pracownicy peda-

gogiczni zatrudnieni w publicznych i niepublicznych przedszkolach, szkołach publicznych i niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych, publicznych i niepublicznych placówkach kształcenia ustawicznego, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodkach wychowawczych dla dzieci i młodzieży, które wymagają stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania.

Aby otrzymać nauczycielskie świadczenie kompensacyjne należy spełnić trzy warunki.

1. skończyć określony wiek:
   a. gdy jesteś kobietą:
      55 lat – w latach 2009 - 2024
      56 lat – w latach 2025 – 2026
      57 lat – w latach 2027 – 2028
      58 lat – w latach 2029 – 2030
      59 lat – w latach 2031 – 2032,
   b. gdy jesteś mężczyzną:
      55 lat – w latach 2009 – 2014
      56 lat – w latach 2015 – 2016
      57 lat – w latach 2017 – 2018
      58 lat – w latach 2019 – 2020
      59 lat – w latach 2021 – 2022
      60 lat – w latach 2023 – 2024
      61 lat – w latach 2025 – 2026
      62 lata- w latach 2027 – 2028
      63 lata - w latach 2029 – 2030
      64 lata - w latach 2031 – 2032.
2. Mieć co najmniej 30 lat stażu pracy (czyli okresów składkowych i nieskładkowych) w tym minimum 20 lat pracy nauczycielskiej (w jednej z wyżej wymienionych placówek) w wymiarze co najmniej ½ obowiązkowego wymiaru zajęć.
3. Rozwiązać stosunek pracy. Nauczyciel ma również prawo do świadczenia, jeśli jego stosunek pracy zostanie rozwiązany lub wygaśnie w warunkach, o których mowa w art. 20 ustawy Karta Nauczyciela.

Prawo nauczyciela do urlopu dla poratowania zdrowia i warunki jego przyznawania regulują zapisy art. 73 ustawy Karta Nauczyciela. Zgodnie z tym artykułem nauczycielowi zatrudnionemu w pełnym wymiarze zajęć, na czas nieokreślony, po przepracowaniu nieprzerwanie co najmniej 7 lat w szkole w wymiarze

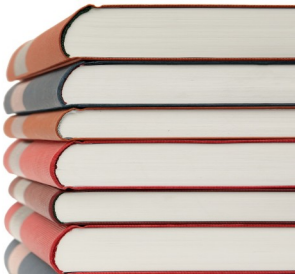

nie niższym niż ½ wymiaru zajęć, dyrektor udziela urlopu dla poratowania zdrowia, w celu przeprowadzenia zaleconego leczenia.

Do okresu siedmioletniej pracy w szkole wlicza się okresy czasowej niezdolności do pracy wskutek choroby oraz urlopu innego niż urlop wypoczynkowy, trwającego łącznie dłużej niż 6 miesięcy. Nauczyciel w okresie przebywania na urlopie dla poratowania zdrowia zachowuje prawo do comiesięcznego wynagrodzenia zasadniczego i dodatków za wysługę lat oraz prawo do innych świadczeń pracowniczych.

Czynności jakie należy podjąć aby otrzymać urlop dla poratowania zdrowia:

1. nauczyciel składa do dyrektora szkoły pisemny wniosek o udzielenie urlopu dla poratowania zdrowia,
2. dyrektor wydaje skierowanie na badanie lekarskie przeprowadzane przez uprawnionego lekarza (w terminie nie dłuższym niż 7 dni roboczych),
3. lekarz wydaje orzeczenie lekarskie o potrzebie udzielenie nauczycielowi urlopu dla poratowania zdrowia.

Nauczyciel może również otrzymać urlop dla poratowania zdrowia na czas leczenia uzdrowiskowego lub rehabilitację uzdrowiskową. W tym celu należy przedstawić dyrektorowi szkoły skierowanie

na leczenie uzdrowiskowe i na tej podstawie dyrektor szkoły udziela urlopu na okres ustalony w tym skierowaniu.

Dyrektor szkoły w terminie 2 tygodni przed zakończeniem urlopu dla poratowania zdrowia, wydaje nauczycielowi skierowanie na badania kontrolne w celu stwierdzenia braku przeciwwskazań do pracy na określonym stanowisku. W okresie przebywania na urlopie dla poratowania zdrowia nauczyciel nie może nawiązać stosunku pracy lub podjąć inną działalność zarobkową.

Należy również pamiętać, że nauczycielowi można udzielić kolejnego urlopu dla poratowania zdrowia nie wcześniej niż po upływie roku od dnia zakończenia poprzedniego urlopu. Ponadto łączny wymiar urlopu dla poratowania zdrowia nauczyciela w okresie całego zatrudnienia nie może przekraczać 3 lat.

Przedstawiamy Państwu także do ewentualnego wykorzystania procedury postępowania w przypadkach naruszenia praw i wolności nauczycieli w związku z wykonywaniem przez nich zawodu.

Procedura postępowania w przypadku, gdy nauczyciel staje się ofiarą cyberprzemocy

1. Należy określić rodzaj zachowania.
2. Warto też skierować wniosek do administratora witryny internetowej o usunięcie treści stanowiącej naruszenie
3. Wskazane jest, aby zawiadomić dyrekcję szkoły o wystąpieniu aktu cyberprzemocy.
4. Następnie należy podjąć działania wobec sprawcy i osób uczestniczących w incydencie. W przypadku gdy sprawcą jest uczeń, niezbędne jest powiadomienie rodziców oraz rozmowa w celu przedstawienia konsekwencji zachowania ucznia (w tym wynikających z regulaminu szkoły) i rozwiązania problemu.
5. Należy pamiętać o skierowaniu skonfliktowanych stron do podjęcia mediacji, które umożliwią im osiągnięcie porozumienia, jak też rozwiązanie konfliktu.
6. W ostateczności należy podjąć działania na gruncie prawa karnego lub prawa cywilnego. W zależności od charakteru aktu – powiadomić organy ścigania lub podjąć działania cywilnoprawne.

Procedura postępowania w przypadku, gdy nauczyciel staje się podmiotem naruszeń ze strony uczniów.

1. Reakcja bezpośrednio w trakcie naruszenia ze strony uczniów:
   a. sprzeciwienie się naruszaniu.
   b. doprowadzenie do uspokojenia sytuacji.
   c. zapobieganie intensyfikacji konfliktu.
2. Określenie rodzaju zachowania i okoliczności zdarzenia:
   a. określenie, na czym polega naruszenie i jaką przybiera formę. W zależności od tego może ono stanowić przestępstwo lub naruszenie dóbr osobistych nauczyciela.
   b. zabezpieczenie dowodów naruszenia.
3. Zawiadomienie dyrekcji szkoły o wystąpieniu naruszenia.
4. Działania wobec sprawcy i osób uczestniczących:
   a. powiadomienie rodziców i rozmowa z nimi w celu przedstawienia konsekwencji zachowania ucznia (w tym wynikających z regulaminu szkoły)

i rozwiązania problemu.

b. rozmowa z uczniem - sprawcą naruszenia.

c. rozmowa z uczestnikami zdarzenia – innymi uczniami, nauczycielami, itd.

5. Podjęcie działań zmierzających do skierowania skonfliktowanych stron do mediacji. Ma ona umożliwić im osiągnięcie porozumienia i rozwiązanie konfliktu.

6. W ostateczności podjęcie działań na gruncie prawa karnego lub prawa cywilnego. W zależności od charakteru aktu – powiadomienie organów ścigania lub podjęcie działań cywilnoprawnych.

Procedura postępowania w przypadku, gdy nauczyciel staje się podmiotem naruszeń ze strony rodziców

1. Reakcja bezpośrednio w trakcie naruszenia:

a. brak akceptacji takiego zachowania.

b. wyciszenie emocji i sytuacji.

c. zapobieganie rozpowszechnianiu się konfliktu.

2. Ustalenie rodzaju zachowania, określenie na czym polega i jaką ma formę:

a. ustalenie okoliczności zdarzenia, gdyż może on stanowić przestępstwo lub naruszenie dóbr osobistych nauczyciela.

b. zabezpieczenie dowodów naruszenia.

3. Zawiadomienie dyrekcji szkoły o wystąpieniu naruszenia.

4. Działania wobec sprawców i osób uczestniczących:

a. poinformowanie o konsekwencjach zdarzenia i podjętych krokach.

b. poinformowanie o planowanych działaniach.

c. udzielenie pomocy i wsparcia stronom, w szczególności stronie pokrzywdzonej.

5. Podjęcie próby polubownego rozwiązania sporu. Podjęcie działań zmierzających do skierowania skonfliktowanych stron do mediacji.

6. W ostateczności podjęcie działań na gruncie prawa karnego lub prawa cywilnego. Powiadomienie organów ścigania lub podjęcie działań cywilnoprawnych.

Edyta Meredyk-Szczesiak
Doradca metodyczny ds. języka polskiego w W-MODN w Elblągu

Czy Twoi uczniowie Cię słuchają, czy słyszą? Rola słuchowisk w edukacji polonistycznej

Najważniejsze umiejętności takie jak: rozumienie, refleksyjne przetwarzanie tekstów literackich, krytyczny odbiór utworów, analizowanie i interpretowanie dzieł sztuki oraz wnioskowanie, uczeń może sprawnie opanować na lekcjach języka polskiego, gdy ma możliwość wykorzystania słuchowisk do celów edukacyjnych. Praca ze słuchowiskiem jest atrakcyjnym urozmaiceniem tradycyjnej pracy z tekstem literackim.

Jednym z głównych celów kształcenia, jaki podaje w wymaganiach ogólnych podstawa programowa przedmiotu język polski (Dz.U. z 2017 roku poz. 356 ze zm.), jest kształcenie językowe, które ma na uwadze kształcenie umiejętności porozumiewania się (słuchania, czytania, mówienia i pisania) w różnych sytuacjach oficjalnych i nieoficjalnych (II.4.). Każdy polonista kształci te umiejętności na lekcjach. Ale czy w takim samym stopniu?

Już od pierwszego etapu edukacyjnego nauczyciele głównie skupiają się na nauce czytania, pisania i poprawnego mówienia. Co w takim razie ze słuchaniem? Czy nasi uczniowie potrafią słuchać ze zrozumieniem?

Współczesna przestrzeń publiczna zdominowana jest przez kulturę obrazu: mmsy, e-motki, gify, plakaty, reklamy, billbordy, filmy, gry komputerowe. Dzisiaj posiadanie umiejętności interpretacji obrazu stało się konieczne, dlatego umiejętność ta została wprowadzona do edukacji szkolnej. Uczniowie już od najmłodszych klas szkoły podstawowej dokonują interpretacji dzieł sztuki, określając nastrój, kolorystykę, tematykę, wartości i symbole. Kultura wizualna z pewnością jest atrakcyjna dla naszych uczniów, ale niestety rozleniwia ich, nie dopinguje do ustawicznego rozwoju intelektualnego. Nierzadko nasi uczniowie nie potrafią wziąć udziału w dyskusji, która wymaga od nich grzeczności, kultury, poprawnej polszczyzny czy bogatego słownictwa. Z kolei nauczyciele narzekają na niski poziom czytelnictwa wśród uczniów.

Jako doświadczona nauczycielka wiem, że słuchanie jest umiejętnością zdecydowanie trudniejszą niż patrzenie. Wymaga od ucznia większego skupienia uwagi, zainteresowania i zaangażowania. Jak więc zachęcić uczniów do uważnego słuchania?

Uważam, że słuchowisko jest odpowiednim i atrakcyjnym środkiem dydaktycznym, który wykształci umiejętność słuchania ze zrozumieniem. Dlaczego? Dlatego, że rozwija wiele kompetencji.

Po pierwsze, uczy skupienia uwagi i wymaga koncentracji. Według Ryszarda Jedlińskiego „skoncentrowana uwaga jest również impulsem do rozbudzania czynnej pamięci. Emocjonalnie nacechowane treści słuchowiska powodują lepsze zapamiętywanie, gdyż emocje, pobudzając procesy pamięciowe, sprzyjają uważnemu wsłuchaniu się w fabułę” (Jedliński 1977: 34).

Po drugie, uwrażliwia ucznia na warstwę brzmieniową tekstu. Uczeń samodzielnie musi interpretować usłyszane dialogi i monologi. W słuchowisku zazwyczaj nie ma narratora i didaskaliów pomagających zrozumieć tekst. Tu liczą się tylko dźwięki: słowo, intonacja, barwa i natężenie głosu, pauzy, które doprecyzowują treść. Bodźce słuchowe pobudzają wrażliwość odbiorcy na słowo i uczą wsłuchiwania się. Słuchacz skupia uwagę tylko na przekazie fonicznym, co przyczynia się do lepszej komunikacji interpersonalnej.

Po trzecie, kształci i rozwija poprawność językową ucznia. Słuchowiska są zbiorem tekstów mówionych oraz źródłem dodatkowych doświadczeń językowych. Dzięki aktywizacji pamięci, wyobraźni i percepcji uczeń szybciej i łatwiej przyswaja wiedzę, a znajomość zasad poprawności językowej i stylistycznej pomaga w formułowaniu myśli. Ponadto język używany w słuchowisku postrzegany jest przez ucznia jako wzór: sposób mówienia, akcent, dykcja, bogate słownictwo.

Po czwarte, rozbudza wyobraźnię i fantazję. Podczas słuchania uczeń samodzielnie tworzy obrazy, łączy głos z wyobraźnią, wizualizuje w umyśle zasłyszany przekaz. Zgromadzony przez niego materiał staje się podstawą jego fantazji. Kształtowanie wyobraźni jest niezwykle ważne dla całego rozwoju umysłowego dzieci, ponieważ rozwija myślenie abstrakcyjne.

Po piąte, ćwiczy pamięć. Podczas słuchania uczeń musi uruchomić myślenie, a odbiór refleksyjny umożliwia zapamiętywanie. Lepiej i trwalej pamiętamy wydarzenia, które przeżyliśmy emocjonalnie, a przecież słuchowisko dostarcza wielu bodźców mających wpływ na nasze uczucia.

Słuchowisko to znakomite narzędzie kształcenia, które z pewnością wzbogaca współczesnych uczniów. Wykorzystanie go na lekcjach języka polskiego pozwala na osiągnięcie wymagań wskazanych w programie nauczania języka polskiego, odnoszących się do kształcenia literackiego i kulturowego, a także kształcenia językowego. Zaletą płynącą z wdrażania słuchowisk na lekcjach języka polskiego jest poszerzanie przez uczniów wiedzy o literaturze i języku oraz zdobywanie umiejętności formułowania myśli. Ponadto może się ono stać punktem wyjścia do wprowadzenia cyklu lekcji lub tematu lekcji, przeprowadzenia dyskusji, stanowić źródło tworzenia notatek czy zbierania argumentów. Ucząc kultury słuchania, zwracamy uwagę, jak ważne są precyzyjne komunikaty.

Obecnie Internet dostarcza nam bogatą ofertę słuchowisk. Jedną z nich jest Ninateka (http://ninateka.pl) – platforma internetowa, na której udostępnione są zasoby Narodowego Instytutu Audiowizualnego. Ciekawe materiały znajdziemy też na stronach internetowych: www.sluchowiska.ugu.pl; http://historiadladzieci.pl; http://www.polskieradio.pl. Ponadto niezwykle atrakcyjną ofertą słuchowiskową jest projekt Michała Szolca, prezesa warszawskiego studia dźwiękowego Sound Tropez, które tworzy słuchowiska na podstawie komiksów. Tu polecam adaptację komiksu „Kajko i Kokosz. Szkoła latania".

Dzisiejsza edukacja polonistyczna musi podążać za współczesnym uczniem. Powinna nie tylko przekazywać wiedzą, ale także uczyć wartościowania i wnioskowania oraz pomagać w uczeniu otwartości na drugiego człowieka. Słuchowisko jest narzędziem, które pozwoli przygotować uczniów do świadomego odbioru tekstu literackiego, a także wykształci mądrego czytelnika.

Bibliografia:

1. Jedliński, R. (1977). *Dydaktyczne funkcje słuchowisk radiowych prezentujących postać pisarza [w:]* B. Myrdzik, A. Zabrotowicz, red. *Biografie na lekcjach języka polskiego w szkole podstawowej*, Kielce: Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, s. 34-50.
2. Kowalkiewicz-Kulesza, A. (2019). *Słuchanie ze zrozumieniem – rola słuchowisk w kształceniu polonistycznym* [w:] K. Maciejak, M. Trysińska. *Kompetencje nauczyciela polonisty we współczesnej szkole. Między schematem a kreatywnością*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, , s. 317-327.
3. Podviazkina, A. (2019). Audycje radiowe jako pomoc dydaktyczna na lekcjach języka polskiego [w:] K. Maciejak, M. Trysińska. *Kompetencje nauczyciela polonisty we współczesnej szkole. Między schematem a kreatywnością*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, s. 329-341.

VIII. Wsparcie nauczycieli i innych członków społeczności szkolnych w rozwijaniu umiejętności podstawowych i przekrojowych uczniów, w szczególności z wykorzystaniem pomocy dydaktycznych zakupionych w ramach programu „Laboratoria przyszłości”.

Alicja Guła
konsultant ds. wychowania przedszkolnego
Mariola Malkiewicz
doradca metodyczny ds. Wychowania przedszkolnego

Dziecięce eksperymentowanie a *Labolatoria przyszłości*

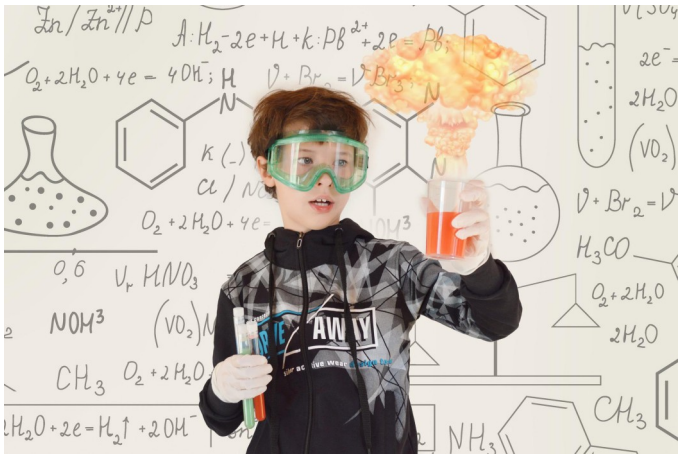
Wszystkie dzieci to urodzeni badacze, a lata przedszkolne to najlepszy czas, by wesprzeć rozwój wrodzonych zdolności obserwacyjno-poznawczych dziecka. To również dobry czas, aby przygotować dzieci do pełnego zaangażowania w inicjatywę edukacyjną Laboratoria przyszłości, której misją jest stworzenie szkoły nowoczesnej, angażującej uczniów w zajęcia prowadzone w sposób ciekawy, sprzyjający rozwijaniu zainteresowań i odkrywaniu talentów własnych.

W swojej książce *Narodziny inteligencji dziecka* Jean Piaget (1966: 63) podkreśla ogromne znaczenie wczesnych praktycznych działań badawczych dla rozwoju i uczenia się człowieka. *...Dziecko dopasowuje się do nieznanej sytuacji nie tylko za pomocą znanych schematów, lecz także poszukuje nowych. Podejmuje ono zatem wysiłek badawczy, poszukuje pomysłu, rozwiązania nowego zadania za sprawą czynnego eksperymentowania, tworzy nową wiedzę, a nie biernie ją przyjmuje.*

Dlaczego warto eksperymentować z dziećmi?

Wszyscy wiemy, że dzieci dzięki niezwykłej, naturalnej umiejętności i potrzebie odkrywania otaczającego świata już od pierwszych miesięcy życia wszystkiego próbują dotknąć, posmakować, wszystkim poruszyć, rozłożyć na części składowe i sprawdzić właściwości. I chociaż teoretycznie jest to oczywiste, to często dla wielu dorosłych pozwolenie dziecku na naturalną eksplorację jest zbyt trudne. Co ciekawe sami najlepiej wspominamy takie momenty z naszego dzieciństwa, kiedy skakaliśmy w deszczu przez kałuże, „taplaliśmy” się w błocie, eksperymentowaliśmy z produktami spożywczymi, wyrzucając wszystko z kuchennych szafek. Może warto przypomnieć sobie co czuliśmy, kiedy udało się sprawdzić teoretyczne informacje w praktyce? Czy to doświadczenie ożywiło, sprawiło, że serce mocniej zabiło, a w oczach pojawił się błysk ciekawości i zachwytu? Czy pojawiła się chęć do dalszego działania i wewnętrzna motywacja do dalszych poszukiwań?

Jako nauczyciele jesteśmy zobowiązani podtrzymywać i wspierać naturalną potrzebę badawczą dzieci i chociaż wymaga to większego wysiłku, innej organizacji pracy, często zaangażowania dodatkowych osób, to w efekcie prowadzi do rozwijania głębszego, analitycznego myślenia dzieci, daje im prawdziwą satysfakcję z uczenia się, a w konsekwencji nam większą satysfakcję z nauczycielskiej pracy. Dziecięca dociekliwość jest często zmorą dorosłych domowników. Jednakże nauczyciele i rodzice świadomi potrzeb rozwojowych małych dzieci wiedzą, że edukacja „podająca”

i myślenie „na skróty” marnuje właściwy potencjał dzieci i sprawia, że tracą pewność siebie i zdrowe poczucie własnej wartości. Prawdziwe poznawanie otaczającego świata odbywa się przez działanie. Dobrze wiemy, że najlepiej zapamiętamy to, co zobaczymy, poczujemy, usłyszymy, czego dotkniemy czy spróbujemy. Warto podejmować działania polisensoryczne przy współudziale mowy oraz ruchu (ze zmysłem równowagi), ponieważ w strukturze mózgu pola ruchowe ręki sąsiadują z polami odpowiedzialnymi za ruchy narządów mowy. Wspomagając motorykę, rozwijamy mowę.

Niemal każda sytuacja może być okazją do odkrywania rzeczy, zjawisk, cech, właściwości, pobudzania i do zdobywania doświadczeń umysłowych. Każde pomieszczenie to dla małego dziecka swoistego rodzaju laboratorium. *Czekoladowy dzień* to możliwość zdobycia ciekawych informacji o pochodzeniu, właściwościach, rodzajach czekolady.

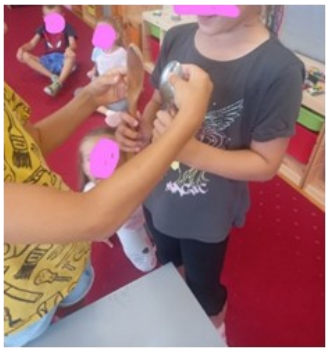
Warzywne spaghetti sprawia, że atrakcyjność warzyw znacznie wzrasta, jeśli są samodzielnie i odpowiednio przygotowane.

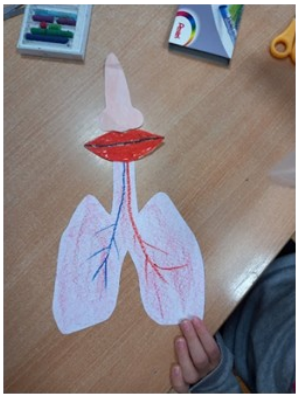

Łyżki – przewodniczki ciepła jako proste doświadczenie pozwalające „dotknąć” praw fizyki.

Czy można zobaczyć oddychanie?, czyli refleksja na temat niezwykłych właściwości naszego ciała.

Co ciekawe, nauczyciel nie musi być ekspertem w dziedzinie badanej przez dzieci. Jeśli właściwie wesprze i pokieruje dziećmi, to chętnie podejmą one zadania poszukiwania, gromadzenia, dokumentowania i prezentowania wiadomości.

Zasadniczą cechą doświadczeń i eksperymentów jest charakter badawczy, przy czym działania badawcze ukierunkowane są celowo tak, by znaleźć odpowiedzi na poprzedzające eksperyment pytania postawione przez dzieci, nauczyciela lub pojawiające się podczas wspólnej pracy.

Rolą nauczyciela jest zachęcanie dzieci do rozwiązywania problemu poprzez pytania typu:

- kto może wam udzielić odpowiedzi?
- gdzie można się tego dowiedzieć?
- jak to sprawdzić?
- inne….

Korzyści, jakie szybko można zaobserwować, to większa częstotliwość wzajemnych kontaktów i większa liczba strategii negocjacyjnych, aż po większy zasób doświadczeń i wzrost odpowiedzialności za własną działalność i za własne uczenie się.

Czemu tak często ulegamy biernej edukacji?

Może dlatego, że tak wiele jest do zrobienia i szybka interwencja pozwala dalej realizować zaplanowane treści. Zatrzymanie się z pewnością zajmie w danym momencie więcej czasu, sprawi, że zrobimy mniej. W edukacji małych dzieci często mniej może oznaczać więcej. Czy jesteśmy gotowi zwolnić tempo, zmieniać nauczanie na uczenie się dziecka z jego własnymi strategiami? To pytanie o sens naszej pracy. Pozornie proste, ale w rzeczywistości niezwykle trudne poszukiwanie odpowiedzi PO CO *ja coś robię*, PO CO *mają coś robić dzieci*? Te krótkie pytania sprawiają, że zarówno my jak i dzieci możemy widzieć zasadność pewnych działań, a niektóre zignorować lub przenieść na inny czas. Wystarczy głębsza analiza i poszukiwanie „korzyści edukacyjnych", aby zmniejszyć ilość marnowanej energii lub przekierować ją na właściwe tory. Dlaczego warto? Aby uniknąć bylejakości i pozorów działania. Aby dzieci miały szansę lepszego rozumienia przeżywanych doświadczeń muszą stawiać hipotezy, sprawdzać, analizować, porównywać i kwestionować. Wrodzoną dociekliwość maluchów nauczyciel może wykorzystać do rozwijania krytycznego myślenia. Synteza i analiza, przewidywanie i weryfikowanie hipotez, dostrzeganie związków przyczynowo-skutkowych, rozumienie konsekwencji działań, to nie tylko rozwijanie dobrej kondycji edukacyjnej dzieci, to przygotowanie do dobrego i odpowiedzialnego życia. Modelowanie aktywnej edukacji sprawia, że dzieci stają się sprawcze i odpowiedzialność za uczenie się w naturalny sposób biorą w swoje ręce. Bierna edukacja „produkuje" biernych konsumentów edukacji. Zbyt wiele dzieci już przy najmniejszej trud-

ności wzrokiem poszukuje nauczyciela, pokazując swoją bezradność, chociaż przy niewielkim wysiłku mogłyby poradzić sobie same. W efekcie tego przenoszą ten nawyk na inne sytuacje zadaniowe nawet w dorosłym życiu. Ograniczenie dzieciom możliwości poznawania czegoś, czego sens czują, negatywnie wpływa na motywację i zdolność do nauki. Dziecko, któremu stale narzuca się, co ma robić, szybko uczy się czekać na polecenia, staje się bierne i z twórcy zmienia się w wykonawcę. W związku z tym warto zadbać o to, aby zadania dla przedszkolaków były tylko precyzyjnie usystematyzowanymi, uporządkowanymi i pozbawionymi kontekstu niewielkimi porcjami informacji. Ważnym jest, by informacji i objaśnień nie udzielał wyłącznie nauczyciel jako ekspert czy osoba wtajemniczona, gdyż propozycje takie dają krótkotrwały i pozorny wzrost umiejętności szkolnych, zamiast długotrwałego wpływu na rozwój społeczny i emocjonalny dziecka. Słowa nie mogą zastąpić działania, bo prawdziwe uczenie to takie, które dla dziecka ustanawia znaczące związki. Dlatego niezbędnym elementem rozwoju myślenia jest praca rąk kontrolowana przez wzrok, a praca badawcza angażuje umysł dziecka w dużo większym stopniu niż którakolwiek z pozostałych metod i angażując emocjonalnie, prowadzi do zdobywania nowych wiadomości i umiejętności niezależnie od środowiska społecznego i ekonomicznego dziecka. Wykonując pracę samodzielnie, dziecko uczy się myśleć, kwestionować, planować, obserwować, przekonuje się o swoich możliwościach i sprawczości. Dzieci w czasie zabaw badawczych są skupione na samym działaniu. Rezultat czy efekt końcowy, mimo że też jest ważny, nie jest tak zajmujący dla dzieci jak samo działanie. Zabawy badawcze to ogromna dawka nowych przeżyć dla dziecka. Odkrywanie rzeczy, zjawisk, cech, właściwości w bardzo dużym stopniu rozwija aktywność dziecka i pobudza do zdobywania doświadczeń umysłowych.

Czego nie powinno zabraknąć w pracy badawczej dzieci?

Uczenie się poprzez doświadczenie ma dla każdego sens, gdy informacje i wnioski z doświadczenia zostaną przetworzone na wiedzę. To znaczy, zadamy sobie lub dzieciom wszystkie pytania odnośnie tego doświadczenia, by wiedzieć, czemu ono służyło, czego miało nauczyć i czego w istocie nas nauczyło. Wykonanie stosownej dokumentacji w postaci zdjęć, kart pracy z „zakodowanymi" przez dzieci informacjami, założeniami, obserwacją i wnioskami, pozwala dzieciom powrócić pamięcią do przeprowadzonych działań jeszcze długo po ich zakończeniu i zweryfikować korzyści (czy i jak pomogło im to w codziennym życiu). Gdy rodzice oglądają staranną dokumentację badań prowadzonych przez małe dzieci, zwykle są zdumieni i zachwyceni poziomem ich rozumowania. Dzieje się tak dlatego, że podejmowane czynności są dla nich atrakcyjne i celowe. Rodzice zdobywają też świadomość technik zachęcających dzieci do czynnej nauki w domu. Nauki, którą wcześniej często uznawali za zbyt skomplikowaną dla dzieci.

Możemy sprawić, żeby coś, co zaczyna się tak dobrze, nie kończyło się w kolejnych latach edukacji, ale trwało i prowadziło do prawdziwego, naturalnego rozwoju dziecka. Co takie działania badawcze dzieci mają wspólnego z Laboratoriami przyszłości? Otóż bardzo wiele. Jeśli uszanujemy, docenimy i podtrzymamy naturalną ciekawość dzieci zaspakajaną prostymi czynnościami, narzędziami codziennego użytku, to chętnie sięgną po nowoczesny sprzęt uatrakcyjniający zajęcia szkolne i będą rozwijać swoje zainteresowania nie tylko na lekcjach techniki czy w ramach innych obowiązkowych zajęć edukacyjnych, lecz także w ramach zajęć pozalekcyjnych, kół zainteresowań i innych form rozwijania umiejętności. Kreatywne myślenie oraz obsługa narzędzi to umiejętności decydujące o rozwoju cywilizacyjnym, gospodarczym i społecznym, warto o tym pamiętać w pracy z małym dzieckiem. Uczyć współpracy, cierpliwości, pojmowania błędu w kategorii nieudanej próby, a sukcesu jako efektu realizacji pomysłów z uwzględnieniem wielu trudności, pogodzeniem się z porażkami i radości nie tylko z efektów, ale również lub przede wszystkim z samego procesu.

W Internecie można znaleźć wiele propozycji prostych eksperymentów, wspólnych badań i przyrodniczych obserwacji, jak w prosty sposób, małym nakładem czasu i środków przygotować i prowadzić zajęcia badawcze z całą grupa przedszkolną oraz wywołać efekt zaskoczenia. Efekt, który jest największym sprzymierzeńcem edukacji. Tym bardziej, że poza doskonałą zabawą i poznawaniem świata, jest to dla dzieci okazja do dostrzeżenia własnej sprawczości, własnego wkładu we wspólną pracę, a co za tym idzie najlepszym sposobem do budowania poczucia własnej wartości.

Bibliografia:
1. Piaget, J. (1966). Narodziny inteligencji dziecka. Warszawa: PWN

Andrzej Gołota
konsultant ds. matematyki i EWD

Labolatoria przyszłości w praktyce na matematyce

W polskiej rzeczywistości szkolnej na poziomie szkół podstawowych w ubiegłym roku zaszła dość poważna zmiana związana z uruchomieniem programu *Laboratoria przyszłości*. „Jego celem jest budowanie kompetencji kreatywnych i technicznych wśród uczniów. W ramach Programu szkoły otrzymają od państwa wsparcie finansowe na zakup wyposażenia technicznego niezbędnego do rozwoju umiejętności praktycznych wśród dzieci i młodzieży". Pojawiła się też zapowiedź ze strony Ministerstwa Edukacji i Nauki o rozszerzeniu programu w najbliższych miesiącach na szkoły ponadpodstawowe – Licea Ogólnokształcące, Technika i Szkoły Branżowe. Dzięki temu program ma trafić do wszystkich szkół w Polsce – blisko 5 milionów uczniów.

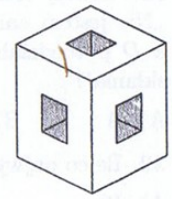
Zakup wyposażenia z określonego katalogu jest dobrą inicjatywą, ale brak systemowego wsparcia w postaci szkoleń na temat możliwości wykorzystania tego sprzętu może spowodować, że nie będzie on w pełni wykorzystany w szkołach.

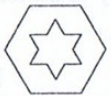
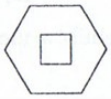
Pomysłodawcy programu stawiają sobie za cel: „… aby to wyposażenie trafiło do każdej szkoły podstawowej w Polsce i było dostępne dla uczniów na każdym przedmiocie, ale też na zajęciach pozalekcyjnych (np. kółkach zainteresowań). Celem jest wsparcie procesu dydaktycznego i uczynienie go bardziej interdyscyplinarnym i innowacyjnym" (*Laboratoria przyszłości*. O programie).

Jednym z elementów, które wchodzi w skład wyposażenia podstawowego, jest drukarka 3D z akcesoriami. Jak można wykorzystać taki sprzęt w praktyce szkolnej? Ponieważ jestem czynnym nauczycielem matematyki, chcę się podzielić swoim doświadczeniem i podjąć próbę zainspirowania czytelników niniejszego artykułu do wykorzystywania technologii, w tym drukarki 3D, w praktyce szkolnej.

W swojej pracy staram się wykorzystywać różne okazje do angażowania uczniów do rozwiązywania różnych problemów. Jedną z nich jest Konkurs matematyczny „Kangur". W 2018 roku uczniowie, którzy w mojej szkole brali udział w „Kangurze", przyszli na lekcję z pytaniem, jak rozwiązać pewne zadanie. Przedstawiam jego treść poniżej.

30. Z sześcianu zbudowanego z 27 małych sześcianów wyjęto 7 małych sześcianów i otrzymano dziurawy sześcian, którego widok od strony każdego z jego wierzchołków przedstawia rysunek. Jak wygląda przekrój dziurawego sześcianu płaszczyzną przechodzącą przez środek sześcianu i prostopadłą do jednej z jego przekątnych?

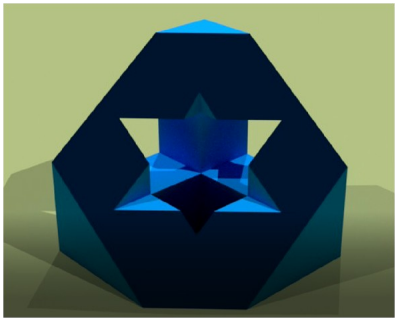
A) B) C) D) E)

Zadanie to znajdowało się w kategorii Student, czyli było kierowane do najstarszych uczniów szkół ponadpodstawowych i za jego rozwiązanie można było otrzymać 5 pkt.

Według mnie należy ono do zadań trudnych. Wielokrotnie pokazywałem je różnym nauczycielom (nie tylko matematyki) i prawidłową odpowiedź wskazywali nieliczni.

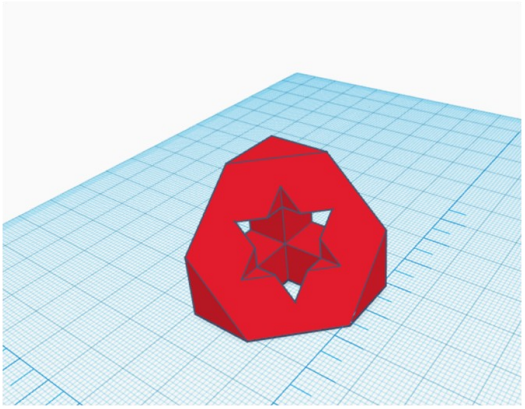
Ja również miałem pewien problem, żeby wskazać prawidłową odpowiedź. Nie dziwne więc, że uczniowie mieli z nim problemy. Jak je wytłumaczyć uczniom, jak im pokazać drogę do rozwiązania?

Z pomocą przyszedł mi jeden z uczniów - Jakub, który nie brał udziału w tym konkursie, ale był na lekcji, kiedy o tym rozmawialiśmy. Uczniowie, którzy pytali o to zadanie, przynieśli arkusz konkursowy. Po zeskanowaniu pokazałem problem na tablicy interaktywnej, a następnie udostępniłem wszystkim uczniom poprzez dysk Google (były to jeszcze czasy przed pandemią). To zadanie stało się zatem wyzwaniem dla całej klasy (była to klasa maturalna, technik informatyk). Po trzech dniach Jakub przysłał mi e-mail z załączonym filmikiem i pytaniem, czy to nie jest dobra odpowiedź? Screen z filmiku poniżej:

Jakub wykonał animację w darmowym programie graficznym Blender i rozwiązał zadanie.

Jest w nim drobna niedokładność, gdyż powinien to być sześciokąt foremny z gwiazdą (tak jak jest to w odpowiedzi A), ale dla celów poglądowych jest to akceptowalne. Rozwiązanie to widzieli również autorzy Konkursu „Kangur" na spotkaniu koordynatorów w Toruniu i byli pod wrażeniem pomysłu i pracy Jakuba.

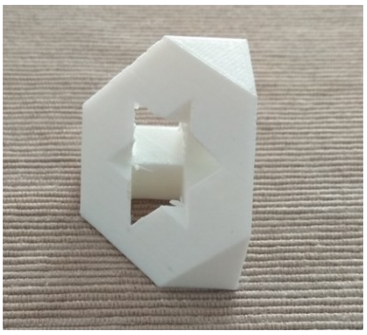
Jak już wspomniałem Jakub uczył się w klasie technik informatyk i to bardzo ułatwiło mu posłużenie się technologią do rozwiązania problemu. Ten przykład był dla mnie źródłem radości, bo tak naprawdę jest owocem pracy nauczyciela dążącego do nauczenia podopiecznych samodzielnego myślenia. Co więcej chcieć od ucznia, niż żeby pochylił się nad zadaniem i rozwiązał je z wykorzystaniem dostępnych narzędzi? Jeżeli nasi uczniowie będą potrafili odpowiadać na pytania im postawione, to oznacza, że nasza praca wydała dobre owoce. Przygotowaliśmy ich do życia.

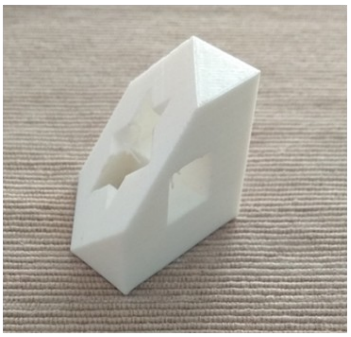
Z chwilą pojawienia się sprzętu w postaci drukarek 3D zapragnąłem wydrukowania takiego przekroju sześcianu. Pewną inspiracją był tez fakt, że w W-MODN w Elblągu konsultant ds. informatyki Jerzy Dorożko zakupił taką drukarkę. Ponadto natrafiłem na artykuł „3Wymiary matematyki" autorstwa Joanny Świercz i Sebastiana Pontusa, który jest dostępny w ramach Programu #SuperKoderzy Fundacji Orange (Świercz, Pontus).

Podjąłem próbę stworzenia projektu sześcianu, o którym mowa w zadaniu, w aplikacji TinkerCAD. Takie wyzwanie postawiłem również przed uczennicą pierwszej klasy liceum ogólnokształcącego o profilu matematyczno-informatycznym (moja córka). Poświęciliśmy na ten projekt około godziny i efekt tej pracy prezentuję poniżej:

Po wykonaniu tego projektu pozostało wydrukowanie go na drukarce, co zajęło ponad 2 h.

Model, który został wydrukowany, to przekrój sześcianu o krawędzi 3 cm, który prezentuję poniżej.

Wydaje się, że takie wykorzystanie drukarki 3D jest możliwe w praktyce szkolnej, ale nie jest to sytuacja, o której myślą autorzy programu Laboratorium przyszłości. Być może w ramach koła zainteresowań międzyprzedmiotowego taki projekt mógłby zostać wykonany.

Nowa rzeczywistość stawia przed nauczycielami, uczniami, rodzicami duże możliwości, ale też i duże wyzwania.

Zachęcam do praktyki, jak również do kontaktu a.golota@wmodn.elblag.pl

Bibliografia:

1. Piaget, J. (1966). Narodziny inteligencji dziecka. Warszawa: PWN

Monika Stasiak
konsultant ds. fizyki W-MODN w Elblągu

Labolatoria przyszłości w nauczaniu fizyki

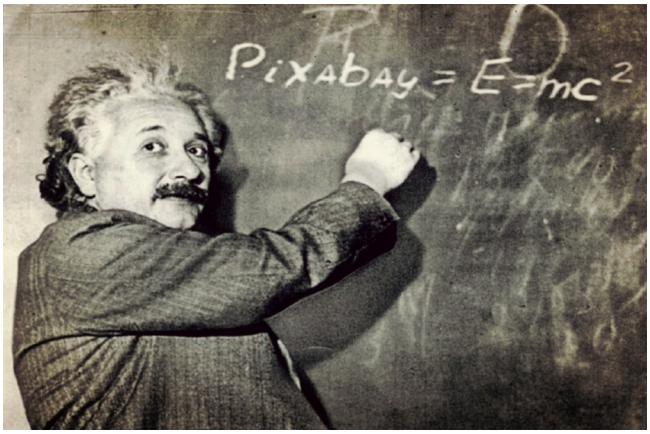
Fizyka powszechnie uznawana jest przez uczniów za jeden z najtrudniejszych przedmiotów nauczania, gdyż bazuje m.in. Na umiejętnościach matematycznych i wyobraźni przestrzennej. W związku z tym świat fizyki powinien zostać przedstawiony uczniom w ciekawy i przystępny sposób. Istotną rolę w poznaniu tego fascynującego świata odgrywają doświadczenia, które pogłębiają zrozumienie poznanych praw i zależności.

Zmieniające się warunki życia wymuszają modyfikacje w obrębie narzędzi wykorzystywanych w edukacji (Greczyło, 2015). Zmiany te są szczególnie widoczne w edukacji przyrodniczej. Wpływają one na rozwój emocjonalny i poznawczy młodego pokolenia, tzw. cyfrowych tubylców (Prensky, 2001), i w konsekwencji oddziałują na osoby oraz instytucje zajmujące się edukacją. Potrzebę zmian i wzbogacania warsztatu pracy nauczyciela potwierdzają prowadzone od wielu lat na całym świecie badania edukacyjne (Osborne, Dillon, 2008).

Celem programu „Laboratoria przyszłości" jest budowanie kompetencji kreatywnych i technicznych wśród uczniów. W ramach tego programu szkoły otrzymały od państwa wsparcie finansowe na zakup wyposażenia technicznego, niezbędnego do rozwoju umiejętności praktycznych wśród dzieci i młodzieży. Wyposażenie szkół w nowoczesny sprzęt, w założeniu, ma uatrakcyjnić zajęcia szkolne i pozwolić uczniom rozwijać swoje zainteresowania. Sprzęt ten powinien zostać wykorzystany nie tylko na lekcjach techniki i w ramach innych obowiązkowych zajęć edukacyjnych, lecz także w ramach zajęć pozalekcyjnych, kół zainteresowań i innych form rozwijania umiejętności. Celem inicjatywy jest wsparcie wszystkich szkół podstawowych w budowaniu wśród uczniów kompetencji przyszłości z tzw. kierunków **STEAM** (nauka, technologia, inżynieria, sztuka oraz matematyka).

W katalogu wyposażenia podstawowego pojawiły się m.in. drukarki 3D z akcesoriami czy sprzęt do nagrań do nauki prezentacji swoich osiągnięć (kamery, mikrofony, oświetlenie etc.). Akcesoria te powinny pojawić się w każdej szkole, ale jednocześnie istnieje możliwość wyboru z katalogu dodatkowego przyrządów, takich jak:

- termometr – w tym termometry elektroniczne o dużej czułości, przydatnych do wykonywania doświadczeń, w których dokonuje się pomiaru temperatury, np. z działu „Energia wewnętrzna i ciepło",
- termopara – wykorzystywana przy sprawdzaniu prawa rozszerzalności temperaturowej ciał,
- pirometr – pozwalający na mierzenie temperatury na odległość, szczególnie przydatny w przypadku ciał o wysokich lub bardzo niskich temperaturach; przeciętny zakres pomiarowy waha się od -50 do +380 stopni Celsjusza,
- waga jubilerska/laboratoryjna – daje możliwość wykonywania bardzo precyzyjnych pomiarów ciał o małej masie,
- waga spożywcza – przyrząd pomiarowy o mniejszej dokładności (współczesne wagi elektroniczne z czujnikiem tensometrycznym dają możliwość wykonywania pomiarów o dużej precyzji),
- oscyloskop – przydatny do obserwowania przebiegów zmiennych, może byś wykorzystywany np. do obrazowania fal akustycznych o częstotliwości od 20Hz do 20kHz, a także zjawisk falowych
- zasilacz warsztatowy – z zabezpieczeniem przeciwzwarciowym i ograniczeniem prądowym, przydatny m.in. do badania prawa Ohma, prawa Kirchhoffa oraz zasilania urządzeń niskonapięciowych,

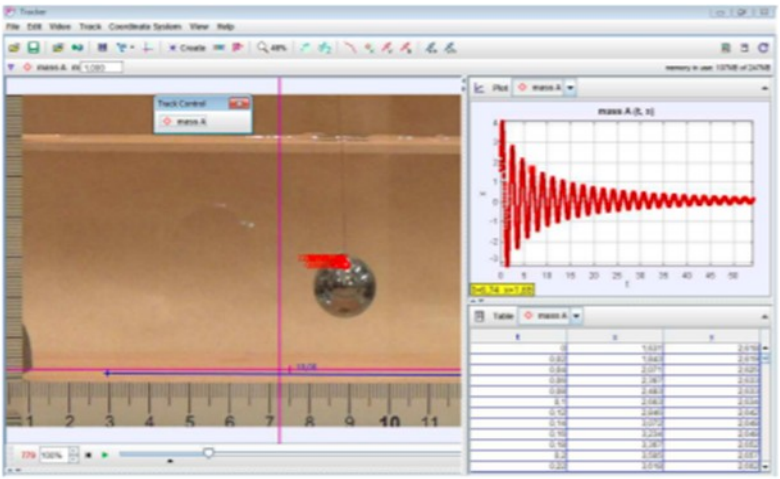

- transformator – do badania zjawiska indukcji elektromagnetycznej, zastosowania transformatora do podwyższania i obniżania napięcia,
- zwierciadła – pozawalają zbadać zjawisko odbicia światła i zrozumieć zasady działania przyrządów optycznych,
- mikroskop wraz z akcesoriami – jako przyrząd wykorzystujący elementy optyczne do obserwacji małych obiektów,
- wizualizer kompatybilny z mikroskopem – przekazanie uzyskanych obrazów do komputera, rzutnika,
- teleskop z akcesoriami – pozwala na obserwację nieba w szczególności powierzchni Księżyca oraz planet Układu Słonecznego. Zaleca się użycie teleskopów z mocowaniem paralaktycznym ułatwiającym obserwację szybko przemieszczających się obiektów.

Wymienione elementy pozwolą znacząco zwiększyć możliwości wykonywania eksperymentów na lekcjach fizyki oraz poszerzyć możliwości poznawcze uczniów. W połączeniu z bogatą bazą narzędzi TIK umożliwiają nowoczesne eksperymentowanie.

Przykładem ciekawego narzędzia informatycznego jest bezpłatna aplikacja Phyphox. Aplikacja ta pozwala na dokonywanie pomiarów podstawowych wielkości fizycznych. Niektóre modele umożliwiają pomiar temperatury i ciśnienia. Z powodzeniem można także wykorzystywać czujnik GPS (Global Positioning System) wbudowany w urządzenie mobilne do rejestrowania podstawowych parametrów ruchu – przemieszczenia, wartości prędkości, wartości przyspieszenia. Po instalacji tej aplikacji przekonujemy się o bogactwie narzędzi do pomiaru różnych zjawisk (w zależności od modelu posiadanego telefonu). Jest np. magnetometr, narzędzie do pomiaru przyspieszenia za pomocą akcelerometru, narzędzie do pomiaru natężenia światła za pomocą czujnika światła, żyroskop czy grupa narzędzi do pomiaru dźwięku lub czasu. Są też narzędzia do pomiarów związanych z mechaniką: toczenie, wahadło, (nie) sprężyste zderzenie, narzędzia do pomiaru nachylenia, licznik oklasków itp. Wykorzystanie tej aplikacji pozwala na zapisanie i eksport wyników, np. do arkusza kalkulacyjnego. Dokonując dalszej obróbki i analizy wyników, można np. stworzyć wykres czy dodać linię trendu do funkcji. Inne aplikacje tego typu to SportsTracker albo Endomodo. Pozwalają na zapis przebytej trasy, szybkości jej pokonywania czy różnic wysokości (np. zmiany wysokości piłeczki pingpongowej i ich zależność od strat energii mechanicznej).

Ciekawym i darmowym programem do pomiarów wideo jest też Tracker, który można pobrać ze strony http://physlets.org/tracker/. Oprogramowanie od wersji 4.96 (luty 2017) posiada interfejs w języku polskim. Wykorzystując kamerę zakupioną w ramach Laboratoriów Przyszłości, można zarejestrować przebieg eksperymentów, które zostaną poddane analizie wizualnej w programie. Szczególnie przydatne jest użycie trybu slow motion, pozwalającego na zwiększenie liczby punktów pomiarowych. Przekłada się to na poprawę dokładności doświadczenia i zwiększenie precyzji wyników. Opracowane wyniki pomiarów możemy zobrazować w postaci wykresów.

Dysponując tymi wykresami, można analizować kinematykę ruchu (np. drgającego) i opisywać cechy charakterystyczne tego ruchu.

Bibliografia:

1. Greczyło, T. (2015). *Nowe technologie informacyjno-komunikacyjne w edukacji przyrodniczej. Raport w ramach projektu Akademia Profesjonalnego Nauczyciela*, MSCDN-OEIiZK
2. Osborne, J., Dillon, J. (2008., *Science Education in Europe: Critical Reflections, A Report to the Nuffield Foundation*, Londyn: King's College.
3. Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants, *From On the Horizon*, Vol. 9 No. 5.

Mgr inż. Krzysztof Stasiak
konsultant ds. przedmiotów zawodowych W-MODN w Elblągu

Labolatoria przyszłości - mikrokontrolery

W roku szkolnym 2021/2022 w całej Polsce rozpoczęły się zakupy wyposażenia do szkół podstawowych w ramach programu *Laboratoria przyszłości*. Każda szkoła podstawowa została zobowiązana do zakupu wyposażenia podstawowego, w ramach którego w szkołach powinny pojawić się mikrokontrolery z sensorami, wzmacniaczami, płytkami prototypowymi i innymi akcesoriami. Czym są mikrokontrolery? Dlaczego każda szkoła ma zakupić takie urządzenia? Do czego służą? Te i wiele innych pytań pojawiło się w momencie, gdy do szkoły zaczęły docierać pierwsze zestawy.

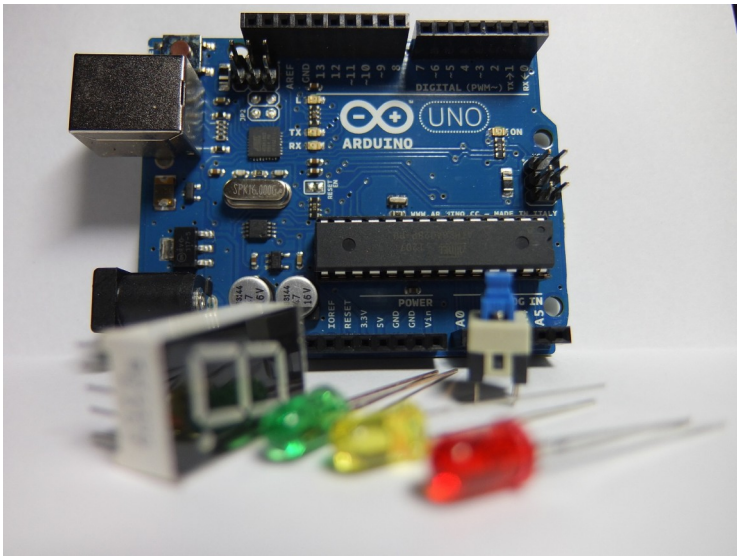
Co to takiego mikrokontroler? Sucha definicja pewnie i tak niewiele wytłumaczy, dlatego posłużmy się przykładami z otaczającej nas rzeczywistości. Większość prostych i bardziej skomplikowanych urządzeń AGD posiada w sobie mikrokontroler. Pralka, zmywarka, kuchenka mikrofalowa, ekspres do kawy to wszystko urządzenia z jednym bądź kilkoma mikrokontrolerami. Coraz popularniejsze urządzenia domowe z możliwością sterowania przez smartfona też posiadają w sobie mikrokontrolery: autonomiczne odkurzacze, oświetlenie z czujnikiem ruchu lub możliwością zmiany barwy światła, automatyczna brama garażowa i wiele innych ułatwiających nam codzienne życie. Czy w takiej sytuacji wiedza o tym, jak działają mikrokontrolery oraz jak je programować może wydać się przydatna? Skoro ktoś już te urządzenia wymyślił i funkcjonują, to nie ma potrzeby tworzyć ich na nowo. Jednak automatyzacja wokół nas postępuje. Przykładów, gdzie mikro-roboty wkroczyły do naszego życia, z każdym rokiem przybywa, czyli jednak zapotrzebowanie na wiedzę w tej dziedzinie będzie rosło. Jak zacząć? Przykładowych zestawów edukacyjnych jest wiele. Program Laboratoria przyszłości nie narzucał konkretnych zakupów, dlatego nie skupimy się na konkretnym zestawie.

Zatem ponówmy pytanie: co to jest mikrokontroler? Jest to niewielki „komputer” zawierający w sobie bardzo prosty procesor, pamięć RAM oraz Flash na program, układy wejścia/wyjścia, przez które komunikuje się ze światem zewnętrznym. Nadal wydaje się to skomplikowane. Posłużmy się konkretnym przykładem. Wyobraźmy sobie przejście dla pieszych „na żądanie” sterowane przez taki mikrokontroler. Dwa sygnalizatory dla samochodów z trzema kolorami oraz dla pieszych z dwoma kolorami. Program zawarty w środku ma za zadanie:

- sterować odpowiednio kolorowymi światłami na obu sygnalizatorach,
- odliczać czas świecenia poszczególnych kolorów,
- sprawdzać czy pieszy nie nacisnął przycisku.

Układy wyjściowe mikrokontrolera sterują poszczególnymi żarówkami, układy wejściowe sprawdzają stan przycisku. Całość działania zapisana w kodzie programu jest przechowywana i wykonywana w pamięciach Flash i RAM. Kod programu jest wykonywany przez procesor. Nieskomplikowany program wykonuje się cały czas, nie kończąc swojego działania. Przytoczony przykład może być zrealizowany na zajęciach z użyciem zakupionych mikrokontrolerów. Jak wiedza jest potrzebna, żeby można było zrealizować taki projekt? Programowane mikrokontrolera jest zbliżone do programowania komputera, czyli języki, jakimi można się pusłużyć, są bardzo zbliżone. Jednak mikrokontrolery w odróżnieniu od komputerów kompunikują się ze światem zewnętrznym w nieco inny sposób, np. przez przyciski, żarówki. W tym celu zbudowanie takiego obwodu wymaga wiedzy technicznej, fizycznej. Zasady łączenia obwodów elektrycznych,

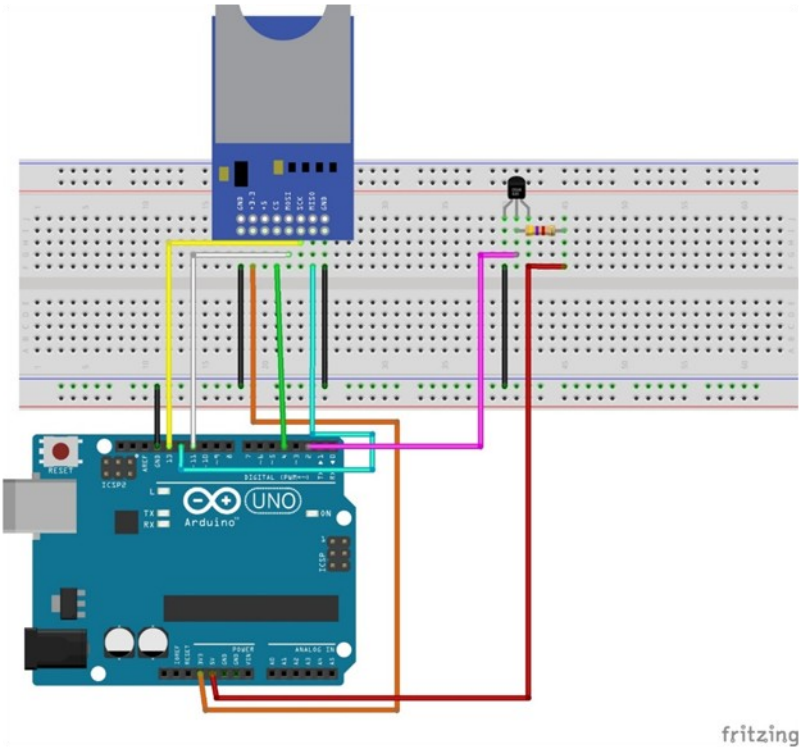

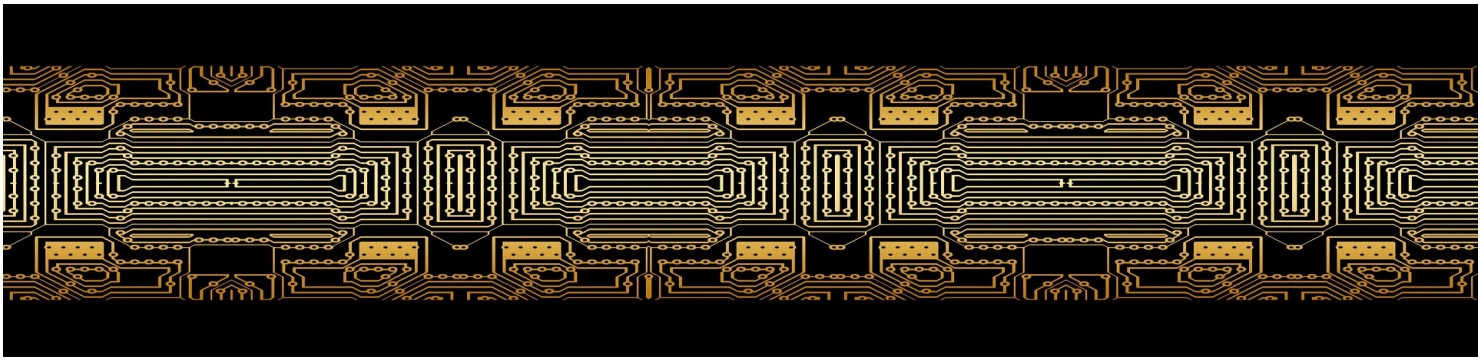
pojęcia napięcia, prądu elektrycznego nie powinny być obce osobom, które chcą zacząć przygodę z mikrokontrolerami. Czy świat mikrokontrolerów ogranicza się do przycisków i żarówek? Nie. Możliwość odczytywania różnych wartości ze świata zewnętrznego pozwala reagować na takie sytuacje jak zmiana temperatury, wilgotności, natężenia światła, ciśnienia, położenia względem ziemi itp. Zastosowane czujniki pozwolą w programach zapisywać pożądane reakcje na zmieniające się warunki zewnętrzne. Np. jeżeli temperatura wzrośnie powyżej 30 stopni, to włącz wiatrak. Elementy, jakimi może sterować mikrokontroler, to nie tylko żarówki, to także silniki, siłowniki, serwomechanizmy stosowane w robotach, wyświetlacze cyfrowe i tekstowe. Sposób komunikowania ze światem zewnętrznym mikrokontrolera zależy od zastosowanych komponentów.

Mikrokontrolery dają duże możliwości. Wykorzystanie ich w małych i większych projektach jest uzależnione od zastosowanych elementów zewnętrznych. Czy użycie ich na lekcjach w szkole podstawowej jest możliwe? Wszystko zależy od stopnia skomplikowania projektu oraz umiejętnosci grupy uczniów. Do zaprogramowania mikrokontrolerów potrzebny jest w wiekszości przypadków komputer, dlatego zajęcia z mikrokontrolerami będą czasami wymagały wejścia do pracowni komputerowej. Montowanie obwodów elektrycznych niskiego napięcia wymaga uwagi i skupienia, co sugerowałoby pracę w mniejszych grupach. Wszystko to sprawia, że mikrokontrolery rysują się jako elementy istotne z punktu widzenia gospodarki, ale wymagające, jeżeli chodzi o bezpieczny i prawidłowy proces edukacyjny.

Jeżeli w Państwa szkole pojawiły się mikrokontrolery, a nie mają państwo doświadczenia w tej materii, zachęcamy do kontaktu z naszym ośrodkiem. Postaram się w miarę możliwości przeprowadzić przez trudne początki i wskazać kierunki, w jakich można rozwijać różne projekty.

Przykładowy projekt: połączenie mikrokontrolera z cyfrowym czujnikiem temperatury oraz czytnikiem kart SD, na którym będą zapisywane cyklicznie odczyty z termometru dotyczące dobowych zmian temperatury na zajęciach z geografii

IX. Podnoszenie jakości kształcenia oraz dostępności i jakości wsparcia udzielanego dzieciom i uczniom w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych i integracyjnych.

Joanna Poźnikiewicz
konsultant ds. wspomagania szkół i placówek
Irena Poździech
konsultant ds. edukacji historycznej i obywatelskiej

Wspomaganie szkół w roku szkolnym 2021/2022 w podnoszeniu efektów kształcenia

Mija kolejny rok wspomagania pracy szkół podstawowych przez Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Elblągu w zakresie poprawy wyników egzaminu ósmoklasisty, a tym samym poprawy jakości kształcenia. Można więc poddać nasze działania ocenie i wskazać kierunek rozwoju wobec wdrażanych zmian w systemie edukacji.

Od września 2021 roku naszym wsparciem objęliśmy 39 szkół podstawowych (14 szkół z PPEK 2020, 16 z PPEK 202l oraz 9 szkół bez konieczności tworzenia PPEK), które zadeklarowały chęć podjęcia działań w obszarze poprawy wyniku egzaminu ósmoklasisty. Wśród nich znalazły się szkoły, którym Warmińsko-Mazurski Kurator Oświaty na podstawie art. 56 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2021 r., poz. 1082) wskazał opracowanie *Programu poprawy efektywności kształcenia* w roku szkolnym 2021/2022 (PPEK 2021) i w roku szkolnym 2020/2021 (PPEK 2020) oraz szkoły bez realizacji *Programu*.

Nauczyciele i dyrektorzy szkół mogli korzystać z różnorodnych form doskonalenia, których celem była poprawa efektów kształcenia, na przykład: konsultacji indywidualnych, doradztwa przy tworzeniu *Programu*, obserwacji lekcji prowadzonych przez konsultantów lub doradców metodycznych, oferty szkoleń rady pedagogicznej, tzw. *Pakietu poprawy efektów kształcenia*, wsparcia koordynatowa ds. wspomagania szkół i placówek. Całe przedsięwzięcie od bieżącego roku szkolnego jest realizowane jako projekt pn. *Między techniką a rutyną.*

Wśród szkół realizujących *PPEK* 2021, po analizie wyników egzaminu ósmoklasisty 2022 r. (wg strony Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łomży) można stwierdzić, że 9 szkół podstawowych, tj. 56% (spośród 16 szkół wspomaganych przez W-MODN w Elblągu) uzyskało wynik wyższy niż 1 lub 2 stanin z każdego przedmiotu egzaminacyjnego. Natomiast w grupie szkół z *PPEK* 2020, po analizie wyników egzaminu ósmoklasisty 2022 r. (wg strony OKE w Łomży) można zauważyć, że 8 szkół podstawowych, tj. 57% (spośród 14 szkół wspomaganych przez W-MODN w Elblągu) uzyskało wynik wyższy niż 1 lub 2 stanin z każdego przedmiotu egzaminacyjnego.

Każda ze wspomaganych szkół (tj. 100 % szkół) podwyższyła wynik staninowy chociaż z jednego przedmiotu egzaminacyjnego.

Ważnym przedsięwzięciem dla wyżej opisanego działania była współpraca z Delegaturą Kuratorium Oświaty w Elblągu. W jej ramach zorganizowano

we wrześniu i październiku 2021 r. spotkania powiatowe z dyrektorami szkół, realizujących *Programy poprawy efektywności kształcenia*, w których uczestniczyli wizytatorzy Kuratorium Oświaty oraz konsultanci Ośrodka. Efekty współpracy ze szkołami oraz uzyskane przez nich wyniki egzaminu zewnętrznego były tematem spotkania w sierpniu 2022 r.

W zakresie poprawiającym jakość kształcenia (bez realizacji *Programu poprawy efektywności kształcenia*) ze wspomagania naszego Ośrodka skorzystało 9 szkół podstawowych. Po analizie wyników egzaminu ósmoklasisty 2022 r. (wg strony OKE w Łomży) 6 szkół podstawowych, tj. 68% (spośród 9 wspomaganych) uzyskało wynik stanionowy z grupy staninów średnich lub wysokich.

Doświadczenie, które zdobyli konsultanci i doradcy metodyczni naszego Ośrodka w trakcie realizacji działań z obszaru poprawy jakości kształcenia, wpłynęło na zaprojektowanie nowych form doskonalenia i poszerzenie oferty *Pakietu PEK*.

L.P.	Pakiet PET TEMAT FORMY SZKOLENIOWEJ	CZAS TRWANIA
1.	Szkolenie RP: *Prawidłowe odczytywanie wyników egzaminacyjnych – formułowanie wniosków i rekomendacji*	4 h
2.	Szkolenie RP: *Sztuka czytania i pisania, czyli jak na różnych przedmiotach kształcić umiejętności rozumienia i tworzenia wypowiedzi*	4 h nowość
3.	Szkolenie RP: *Czytam – myślę – współpracuję, czyli o podnoszeniu efektów kształcenia*	jedna część 4 h
4.	Szkolenie RP: *Skuteczna zamiana problemu w cel, droga do celu (szkoła **bez** PPEK lub II rok realizacji PPEK)*	4 h
5.	Szkolenie RP: *Nauczycielska diagnoza pedagogiczna - diagnoza oparta na faktach*	4 h nowość
6.	Szkolenie RP: *Praca z klasą ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi (szkoła **bez** PPEK lub II rok realizacji PPEK)*	4 h nowość
7.	Szkolenie RP: *Jak uczyć uczniów uczenia się w szkole podstawowej?* ***cz. I i cz. II***	jedna część 4 h

8.	Szkolenie RP: *Profesjonalizm w ocenianiu, czyli jak oceniać, by uczyć*	4 h
9.	Szkolenie RP: *Działania motywacyjne wobec uczniów jako narzędzie wspierające proces nauczania*	3 h
10.	Szkolenie RP: *Uczeń zmotywowany i biorący odpowiedzialność za własną naukę*	4 h
11.	Szkolenie RP: *Metody aktywizujące w nauczaniu przedmiotów*	4 h
12.	Szkolenie RP: *Jakościowe i ilościowe monitorowanie realizacji podstawy programowej kształcenia ogólnego*	3 h
13.	Szkolenie RP: *Zabawy twórczo- badawcze w szkole* (dla nauczycieli uczących w klasach I – V/przenikanie fizyki z plastyką)	4 h
14.	Szkolenie RP: *(Nie)zwykły wychowawca klasy*	4 h
15.	Szkolenie RP: *Myślenie krytyczne w szkole podstawowej*	4 h nowość
16.	Szkolenie RP: *Budowanie kultury uczenia się w szkole* przez konsultantów i doradców metodycznych naszego Ośrodka	4 h nowość
17.	Szkolenie RP: *Planowanie lekcji kluczem do efektywności kształcenia*	4 h

Marlena Szwemińska
konsultant ds. pedagogiki specjalnej, integracji i edukacji włączającej
Paweł Niemczuk
doradca metodyczny w zakresie pedagogiki specjalnej

Nauczyciel współorganizujący kształcenie – rola i zadania

Uczniowie ze specjalnymi (indywidualnymi) potrzebami edukacyjnymi są obecni w naszych szkołach od zawsze. Zwracanie uwagi na ich potrzeby i wychodzenie im naprzeciw powoli staje się naszą codziennością, choć nie do końca umiemy sobie poradzić z tą ciągle nową (z każdym kolejnym uczniem) rzeczywistością. Szkoły ogólnodostępne to przede wszystkim domena nauczycieli przygotowanych do pracy z uczniami z tzw. normą intelektualną, a uczeń ze SPE to częsta przyczyna niezadowolenia i frustracji wynikającej z braku wiedzy z zakresu pedagogiki specjalnej. Zastanawiamy się, jak pogodzić edukację w klasie już i tak składającej się ze zróżnicowanych uczniów z normą intelektualną, z uczniami wymagającymi zastosowania całkiem nowym metod i form pracy. Czy jesteśmy gotowi na wyzwania, które wnosi ze sobą edukacja włączająca?

W świetle obowiązującego prawa oświatowego ma nam w tym pomóc dodatkowy nauczyciel zatrudniony w celu współorganizowania kształcenia integracyjnego/specjalnego dla uczniów:

- niepełnosprawnych
- niedostosowanych społecznie
- zagrożonych niedostosowaniem społecznym.

Jakie wykształcenie musi mieć nauczyciel współorganizujący kształcenie?

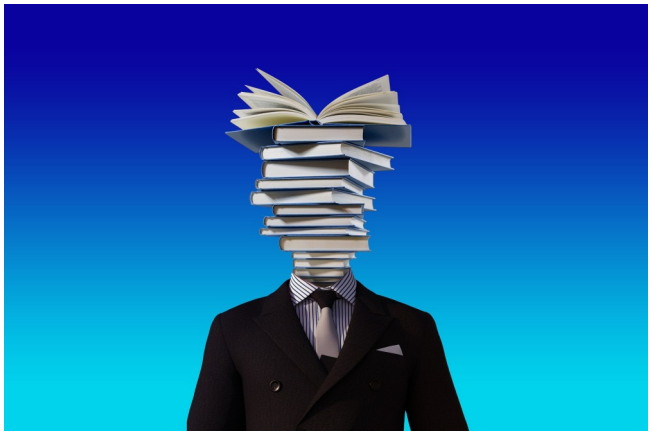
Kwalifikacje powinny być zgodne z prowadzonymi zajęciami, a więc w szczególności może to być pedagogika specjalna w zakresie edukacji włączającej lub pedagogiki resocjalizacyjnej, zgodnie z § 3 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 roku w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (tekst jednolity: Dz.U z 2020 r. poz. 1289 ze zm.)

Najważniejszym aktem prawnym dotyczącym pracy nauczyciela współorganizującego kształcenie integracyjne/specjalne jest Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (tekst jednolity: Dz.U. 2020 poz.1309)

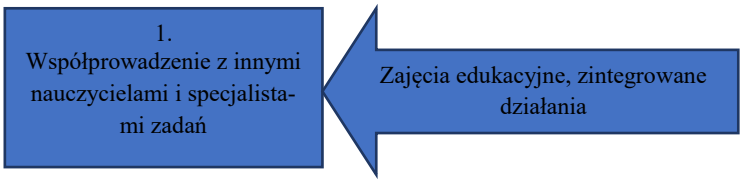
W rozporządzeniu (§ 7 ust. 7) zostały zawarte zadania dla wszystkich nauczycieli i specjalistów pracujących z uczniami ze SPE. Zadania dla nauczycieli współorganizujących kształcenie są częściowo regulowane przez to rozporządzenie, inne określa dyrektor danej placówki.

Oto 5 zadań wynikających z rozporządzenia dla nauczycieli współorganizujących kształcenie:

1. prowadzą wspólnie z innymi nauczycielami zajęcia edukacyjne oraz wspólnie z innymi nauczycielami, specjalistami i wychowawcami grup wychowawczych realizują zintegrowane działania i zajęcia określone w programie;
2. prowadzą wspólnie z innymi nauczycielami, specjalistami i wychowawcami grup wychowawczych pracę wychowawczą z uczniami niepełnosprawnymi, niedostosowanymi społecznie oraz zagrożonymi niedostosowaniem społecznym;
3. uczestniczą, w miarę potrzeb, w zajęciach edukacyjnych prowadzonych przez innych nauczycieli oraz w zintegrowanych działaniach i zajęciach, określonych w programie, realizowanych przez nauczycieli, specjalistów i wychowawców grup wychowawczych;

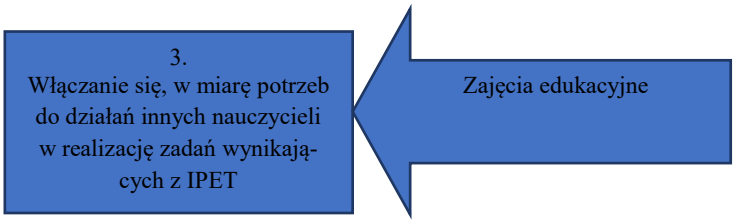
4. udzielają pomocy nauczycielom prowadzącym zajęcia edukacyjne oraz nauczycielom, specjalistom i wychowawcom grup wychowawczych realizującym zintegrowane działania i zajęcia, określone w programie, w doborze form i metod pracy z uczniami niepełnosprawnymi, niedostosowanymi społecznie oraz zagrożonymi niedostosowaniem społecznym;
5. prowadzą inne zajęcia odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów, w szczególności zajęcia rewalidacyjne, resocjalizacyjne i socjoterapeutyczne.

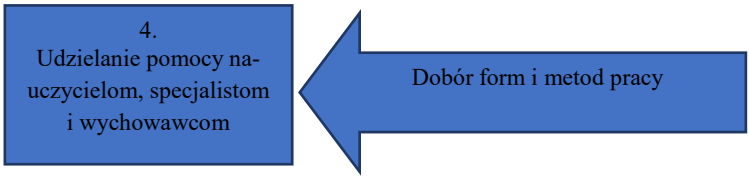
Rozporządzenie nie określa szczegółowo rodzaju zajęć czy form zintegrowanych działań, ale w różnych interpretacjach można się spotkać z przykładami działań polegających na zapoznaniu się z orzeczeniem i innymi dokumentami, diagnozie potrzeb i możliwości ucznia, opracowaniu i dostosowaniu programu nauczania lub wychowania przedszkolnego, systemu motywacyjnego czy sposobów komunikowania się z dzieckiem.

W zakresie pracy wychowawczej możemy wyróżnić lekcje/zajęcia lub ich fragmenty, rozmowy, dyskusje, projekty czy konkursy. Działania te mają na celu wspomagać rozwój społeczny ucznia i ułatwić mu integrację z pełnosprawnymi rówieśnikami.

To zadanie wiąże się z dostosowaniem warunków do nauki (sprzęt specjalistyczny i środki dydaktyczne) do procesu kształcenia i wychowania, uwzględniając potrzeby dziecka. Może także przybrać formę: kierowania uwagą, powtarzania poleceń, aktywizowania i zachęcania, pomocy w zorganizowaniu jego aktywności i uporządkowania jego otoczenia czy stosowania podpowiedzi manualnych lub werbalnych.

Propozycja dla nauczycieli i specjalistów pracujących z uczniem ze SPE w sprawie dostępnych form i metod pracy. Podsuwanie pomysłów i dostarczanie nowych działań do wypróbowania, które pozwolą najskuteczniej wspierać ucznia podczas edukacji i wychowania.

Prowadzenie innych zajęć odpowiednich ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów, w szczególności zajęć rewalidacyjnych, resocjalizacyjnych i socjoterapeutycznych.

Rozporządzenie informuje również, że dyrektor danej placówki ustala wymiar zajęć i zakres działań, w których uczestniczy nauczyciel współorganizujący kształcenie integracyjne lub specjalne, realizując swoje konkretne działania. Dyrektor może powierzyć mu również dodatkowe czynności niezwiązane bezpośrednio z pracą z uczniami ze SPE.

W Rozporządzeniu brak istotnych informacji związanych z prowadzeniem dokumentacji, jednak zwraca się szczególną uwagę na dwa dokumenty dotyczące kształcenia specjalnego: IPET i WOPFU.

Co powinien zawierać IPET, czyli Indywidualny Program Edukacyjno — Terapeutyczny (zwany dalej programem) i WOPFU, czyli Wielospecjalistyczna Ocena Poziomu Funkcjonowania Ucznia znajdziemy w § 6 ww. rozporządzenia.

Najistotniejsze sprawy, o których mówi ten paragraf, to:

WOPFU PRZED IPET

W O P F U

Co określa?	• Indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne, mocne strony, predyspozycje, zainteresowania i uzdolnienia ucznia. • W zależności od potrzeb zakres i charakter wsparcia ze strony nauczycieli, specjalistów, asystentów lub pomocy nauczyciela. • Przyczyny niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu ucznia. • W przypadku ucznia realizującego wybrane zajęcia wychowania przedszkolnego lub zajęcia edukacyjne indywidualne, lub w grupie liczącej do 5 uczniów zgodnie ze wskazaniem zawartym w programie — także napotykane trudności w zakresie włączenia ucznia w zajęcia realizowane wspólnie z oddziałem przedszkolnym lub szkolnym, a w przypadku innej formy wychowania przedszkolnego — wspólnie z grupą, oraz efekty działań podejmowanych w celu ich przezwyciężenia.
Kto opracowuje?	Opracowuje **zespół,** który **tworzą nauczyciele i specjaliści**, prowadzący zajęcia z uczniem, a w przypadku ośrodków, także wychowawcy grup wychowawczych prowadzący zajęcia z wychowankiem w tym ośrodku.
Kto może być koordynatorem zespołu?	Pracę zespołu koordynuje odpowiednio wychowawca oddziału lub wychowawca grupy wychowawczej, do której uczęszcza uczeń, albo nauczyciel lub specjalista, prowadzący zajęcia z uczniem, wyznaczony przez dyrektora przedszkola, szkoły lub ośrodka.
Na jaki okres?	Do kolejnego zebrania zespołu.
Co ile odbywa się spotkanie zespołu?	Spotkania zespołu odbywają się w miarę potrzeb, co najmniej **dwa razy** w roku szkolnym.
Kto może brać udział w spotkaniach zespołu?	*Rodzice ucznia albo pełnoletni uczeń.* *Na wniosek dyrektora* przedszkola, szkoły lub ośrodka przedstawiciel poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, asystent lub pomoc nauczyciela. *Na wniosek lub za zgodą rodziców ucznia albo pełnoletniego ucznia* – inne osoby, w szczególności lekarz, psycholog, pedagog, logopeda lub inny specjalista.
Kto zawiadamia?	**Dyrektor** przedszkola, szkoły lub ośrodka zawiadamia **pisemnie**, w sposób przyjęty w danym przedszkolu, innej formie wychowania przedszkolnego, szkole lub ośrodku, o terminie każdego spotkania zespołu i możliwości uczestniczenia w tym spotkaniu.
Kto otrzymuje kopię dokumentu?	**Rodzice** ucznia albo **pełnoletni uczeń**.

I P E T

Na jakiej podstawie?	Program opracowuje się **po dokonaniu wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania** ucznia, uwzględniając diagnozę i wnioski sformułowane na jej podstawie oraz **zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego**, we współpracy, w zależności od potrzeb, z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, w tym poradnią specjalistyczną.
Kto opracowuje?	**Opracowuje zespół,** który **tworzą nauczyciele i specjaliści**, prowadzący zajęcia z uczniem, a w przypadku ośrodków, także wychowawcy grup wychowawczych prowadzący zajęcia z wychowankiem w tym ośrodku, zwany dalej „zespołem”
Kto może być koordynatorem zespołu?	Pracę zespołu koordynuje odpowiednio wychowawca oddziału lub wychowawca grupy wychowawczej, do której uczęszcza uczeń, albo nauczyciel lub specjalista, prowadzący zajęcia z uczniem, wyznaczony przez dyrektora przedszkola, szkoły lub ośrodka.
Na jaki okres?	Program opracowuje się **na okres, na jaki zostało wydane orzeczenie** o potrzebie kształcenia specjalnego, <u>*nie dłuższy jednak niż etap edukacyjny*</u>: • **do dnia 30 września** roku szkolnego, w którym uczeń rozpoczyna od początku roku szkolnego realizowanie wychowania przedszkolnego albo kształcenie odpowiednio w przedszkolu, oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej, innej formie wychowania przedszkolnego, szkole lub ośrodku, o których mowa w § 2 ust. 1, albo 2); • **30 dni od dnia złożenia** w przedszkolu, oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej, innej formie wychowania przedszkolnego, szkole lub ośrodku, o których mowa w § 2 ust. 1, orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego.
Co określa?	**Zakres i sposób dostosowania** odpowiednio programu wychowania przedszkolnego oraz wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, w szczególności przez zastosowanie odpowiednich metod i form pracy z uczniem; **Zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów** prowadzących zajęcia z uczniem, ukierunkowane na poprawę funkcjonowania ucznia, w tym – w zależności od potrzeb – na komunikowanie się ucznia z otoczeniem z użyciem wspomagających i alternatywnych metod komunikacji (AAC), oraz wzmacnianie jego uczestnictwa w życiu przedszkolnym lub szkolnym, w tym przypadku: a) ucznia niepełnosprawnego **– działania o charakterze rewalidacyjnym,** b) ucznia niedostosowanego społecznie **– działania o charakterze resocjalizacyjnym,** c) ucznia zagrożonego niedostosowaniem społecznym **– działania o charakterze socjoterapeutycznym;** **Formy i okres udzielania uczniowi pomocy** psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiar godzin, w którym poszczególne formy pomocy będą realizowane; **Działania wspierające rodziców ucznia** oraz – w zależności od potrzeb – zakres współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, organizacjami pozarządowymi, innymi instytucjami oraz podmiotami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży, a w przypadku przedszkoli, innych form wychowania przedszkolnego, szkół i oddziałów, również ze specjalnymi ośrodkami szkolno-wychowawczymi, młodzieżowymi ośrodkami wychowawczymi i młodzieżowymi ośrodkami socjoterapii;

Zajęcia rewalidacyjne, resocjalizacyjne i socjoterapeutyczne oraz inne zajęcia odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne, oraz możliwości psychofizyczne ucznia, a także:
a) w przypadku ucznia klasy VII i VIII szkoły podstawowej, branżowej szkoły I stopnia, liceum ogólnokształcącego i technikum – **zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego**,
b) **zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu** realizowane w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej;

Zakres współpracy nauczycieli i specjalistów czy wychowawców grup wychowawczych **z rodzicami** ucznia w realizacji przez przedszkole, oddział przedszkolny w szkole podstawowej, inną formę wychowania przedszkolnego, szkołę lub ośrodek zadań wymienionych w § 5;

W przypadku uczniów niepełnosprawnych – w zależności od potrzeb – **rodzaj i sposób dostosowania warunków organizacji kształcenia do rodzaju niepełnosprawności ucznia,** w tym w zakresie wykorzystywania technologii wspomagających to kształcenie;

W zależności od indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia wskazanych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego lub wynikających z wielospecjalistycznych ocen wybrane **zajęcia** wychowania przedszkolnego lub zajęcia edukacyjne, **które są realizowane indywidualnie z uczniem lub w grupie liczącej do 5 uczniów.**

Co ile odbywa się spotkanie zespołu?

Spotkania zespołu odbywają się *w miarę potrzeb, **nie rzadziej jednak niż dwa razy w roku szkolnym.***

Kto może brać udział w spotkaniach zespołu?

Rodzice ucznia albo **pełnoletni uczeń**

Na wniosek dyrektora przedszkola, szkoły lub ośrodka **przedstawiciel poradni** psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, **asystent lub pomoc nauczyciela**.

Na wniosek lub za zgodą rodziców ucznia albo pełnoletniego ucznia – **inne osoby**, w szczególności lekarz, psycholog, pedagog, logopeda lub inny specjalista.

Kto zawiadamia?

Dyrektor przedszkola, szkoły lub ośrodka **zawiadamia pisemnie**, w sposób przyjęty w danym przedszkolu, innej formie wychowania przedszkolnego, szkole lub ośrodku, o terminie każdego spotkania zespołu i możliwości uczestniczenia w tym spotkaniu.

Nie ma w przepisach informacji, jak te dokumenty mają wyglądać. Ważne, aby były spójne dla całej szkoły. Oczywiście WOPFU i IPET powinny zawierać takie dane jak:

- imię i nazwisko ucznia,
- szkoła
- klasa
- dane z orzeczenia (okres, na jaki zostało wydane, diagnoza, nr, ważne do kiedy).
- data ostatniej ewaluacji
- podpisy: —koordynatora — członków zespołu — dyrektora — rodziców/prawnych opiekunów.

Pamiętajmy, zanim stworzymy IPET, pierwsze musi być WOPFU.

Joanna Poźnikiewicz
konsultant ds. wspomagania szkół i placówek
Irena Poździech
konsultant ds. edukacji historycznej i obywatelskiej

Rola kompetencji nauczyciela w podnoszeniu jakości kształcenia

W dzisiejszych czasach główne zadanie szkoły polega na nauczeniu uczniów skutecznego uczenia się. Helena Parkhurst, twórczyni planu daltońskiego, mówi o nauczycielu jako specjaliście z poszczególnych przedmiotów, który pobudza uczniów do samodzielnego myślenia i działania, rozwija ich zainteresowania i zamiłowania, udziela rad i wskazówek oraz śledzi indywidualny postęp każdego ucznia. Nauczyciel i uczeń zbliżają się do siebie dzięki wzajemnemu zaufaniu.

Poziom kompetencji nauczyciela, to co nauczyciel przekazuje uczniom i w jaki sposób dokonuje przekazu, wpływa na możliwość uczenia się i sukces lub jego brak.

Na efektywność pracy szkoły wpływa to, w jaki sposób nauczyciel potrafi rozbudzać zaangażowanie ucznia w proces uczenia się. Nauczyciel powinien wykształcić u ucznia:

- poczucie przynależności, czyli uczucie aprobaty i uznania ze strony osób szczególnie ważnych,
- aspiracje - nauczyciel musi wytworzyć u ucznia poczucie, że nauka jest celowa, ma sens,
- poczucie bezpieczeństwa,
- poczucie sukcesu, które ma ogromny wpływ na pozytywny stosunek do nauki.

W dobie reformy nauczyciel powinien przede wszystkim zmienić styl nauczania. Tym lepszy będzie nauczyciel, im ciekawsze będzie potrafił stworzyć sytuacje dydaktyczne. Nauczyciel, chcąc być efektywnym w tym, co robi, chcąc wpłynąć na jakość pracy, powinien **poznać indywidualne potrzeby uczniów, dostosować umiejętnie do nich odpowiednie metody nauczania i tak stworzyć środowisko dla procesu uczenia się, by było pomocne w osiąganiu zamierzonych efektów.**

Nauczyciel, analizując efekty wykonywanej pracy, dostrzega błędy i zmienia swoją aktywność. Powtarzając te same zadania, realizuje je na zdecydowanie wyższym poziomie. Nauczyciele z odpowiednimi kompetencjami powinni podejmować działalność na terenie szkoły i klasy, aby stworzyć optymalne warunki do zaspokojenia potrzeb ucznia. Umiejętnością cechującą dobrego nauczyciela jest skuteczność w zachęcania uczniów do pracy. Wpływ na to ma:

- systematyczne ocenianie wyników uczenia się ucznia i dokonywanie analizy tych wyników,
- stawianie uczniom wymagań dostosowanych do ich potencjalnych możliwości,
- umiejętne działanie nauczyciela, dzięki któremu uczniowie potrafią planować swoje działania edukacyjne i dokonywać samooceny ich wykonania,
- kształcenie umiejętności u uczniów rozwiązywania problemów edukacyjnych w sposób indywidualny i zespołowy,
- kształcenie kompetencji, dzięki którym uczniowie potrafią poszukiwać i przetwarzać informacje z zakresu danego przedmiotu,
- wykształcenie u uczniów poczucia, iż mogą osiągnąć sukcesy i powodzenie w uczeniu się danego przedmiotu,
- motywowanie uczniów do pracy w celu podnoszenia jakości pracy szkoły.

Modele nauczania

Nauczanie rozumiane jako proces polega na organizowaniu sytuacji, w których uczeń przyswaja wiedzę i umiejętności. Istotna jest więc znajomość modeli uczenia się

Model alfa - od wiadomości teoretycznych do umiejętności praktycznych, esencjalistyczny, jest najbardziej rozpowszechniony w edukacji. Pojęcia, czyli znaczenia określonych nazw, stanowią w tym modelu elementy budowlane wiedzy. Rozróżnianie tych pojęć, ustalanie zakresu, wiązanie w systemy i analiza struktury systemów to ogromne zadanie nauczycieli odpowiednich przedmiotów szkolnych, a uczenie się tych czynności to ogromne zadanie uczniów.

Model beta uczenia się to przechodzenie od działań praktycznych do umiejętności posługiwania się teorią przedmiotu. Pod wpływem ciekawości poznaw-

czej, naturalnej dla wszystkich wyższych organizmów żywych, uczeń próbuje tutaj działania „po swojemu", a następnie, kumulując doświadczenia i pogłębiając zainteresowania, sięga po teoretyczne wyjaśnienia zależności.

Model gamma znany jest w dydaktyce jako uczenie się przez odkrywanie (Wincenty Okoń). Metoda kształcenia oparta na takim uczeniu się jest znana pod nazwą nauczania problemowego.

Model delta uczenia się to przechodzenie od umiejętności rozwiązywania problemów praktycznych do teoretycznych wiadomości przedmiotowych, uzasadniających wybrane rozwiązania. Jest silnie skojarzone z uczeniem się przez przeżywanie.

Według Alistaira Smitha skuteczność działań nauczyciela jest uwarunkowana określonymi zasadami:

- zdobycie wiedzy o umyśle i zasadach jego funkcjonowania podczas uczenia się,
- stworzenie na zajęciach atmosfery dobrej zabawy – stanu „czujnej gotowości",
- całkowite wykorzystanie możliwości intelektualnych uczniów,
- efektywne uczenie się odbywa się za pomocą środków wizualnych (wzrokowych), audytywnych (słuchowych) i kinestetycznych (czuciowo-ruchowych),
- trafne dobieranie strategii nauczania i uczenia się,
- tworzenie środowiska, które zapewnia wysoką samoocenę i wiarę w siebie,
- próbowanie, testowanie i weryfikowanie różnych metod nauczania.[1]

Praca z uczniem o indywidualnych potrzebach

Dla nas nauczycieli indywidualne traktowanie każdego ucznia na lekcji jest niemałym wyzwaniem. Zastanawiamy się nad sposobem przygotowania zajęć z uwzględnieniem specyficznych potrzeb poszczególnych uczniów. A mogą być one różnorodne. Poniższa tabela prezentuje pewną gamę tych potrzeb.[2]

Potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz indywidualne możliwości psychofizyczne ucznia wynikające w szczególności z:

1.	NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI	Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną • w stopniu lekkim • w stopniu umiarkowanym lub znacznym Uczniowie niewidomi i słabowidzący Uczniowie niesłyszący i słabosłyszący Uczniowie z autyzmem • w tym z zespołem Aspergera Uczniowie z niepełnosprawnością ruchową • w tym z afazją • w tym z mózgowym porażeniem dziecięcym
2.	NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI SPRZĘŻONYCH	Występowanie u dziecka niesłyszącego lub słabosłyszącego, niewidomego lub słabowidzącego, z niepełnosprawnością ruchową, z niepełnosprawnością intelektualną albo z autyzmem co najmniej jeszcze jednej z wymienionych niepełnosprawności (art. 4 pkt 32 ustawy Prawo oświatowe).
3.	NIEDOSTOSOWANIA SPOŁECZNEGO	Dzieci i młodzież niedostosowane społecznie pozostają w wyraźnej opozycji do wartości społecznych oraz norm obyczajowych, moralnych i prawnych, a skutkiem ich zachowań jest szeroko rozumiana destrukcja istniejącego ładu społecznego.

[1] Kozimor-Cyganik, A. (2022). Jak podnieść jakość nauczania w szkołach? Dostępny w: https://edurada.pl/artykuly/Jak-podnie-jako-nauczania-w-szkoach/ [Dostęp: 25.08.2022].

[2] Ministerstwo Edukacji Narodowej (2010). *Specjalne potrzeby edukacyjne dzieci i młodzieży. Prawne ABC dyrektora przedszkola, szkoły i placówki.* Warszawa: Centrum Obsługi Kancelarii Prezesa Rady Ministrów

4.	ZAGROŻENIA NIEDOSTOSOWANIEM SPOŁECZNYM	Dzieci i młodzież zagrożone niedostosowaniem społecznym cechują się powtarzającymi się i utrwalonymi wzorcami zachowań dyssocjalnych, agresywnych lub buntowniczych, które mogą doprowadzić do przekroczeń norm społecznych i oczekiwań dla danego wieku.
5.	SZCZEGÓLNYCH UZDOLNIEŃ	Uczniowie uzdolnieni kierunkowo Uczniowie uzdolnieni wszechstronnie
6.	SPECYFICZNYCH TRUDNOŚCI W UCZENIU SIĘ	Dyslekcja, dysgrafia, dysortografia, trudności w uczeniu się matematyki.
7.	ZABURZEŃ KOMUNIKACJI JĘZYKOWEJ	Zaburzenia języka: zaburzenia składni, trudności w opanowaniu form gramatycznych, trudności z organizacja tekstu, kłopot z nabywaniem nowego słownictwa, trudność w używaniu zwrotów adekwatnie do sytuacji, nieumiejętność spójnego wypowiadania się, inne. Zaburzenia mowy dotyczące: artykulacji (np. nieprawidłowe wymawianie głosek), fonacji (np. mówienie z dużym wysiłkiem, mówienie bardzo głośne), płynności mowy (np. jąkanie).
8.	CHOROBY PRZEWLEKŁEJ	Astma, hemofilia, padaczka, depresja, zaburzenia psychotyczne (np. schizofrenia), zaburzenia tikowe, lękowe, zaburzenia odżywiania (bulimia, anoreksja), cukrzyca, inne.
9.	SYTUACJI KRYZYSOWYCH LUB TRAUMATYCZNYCH	Sytuacja traumatyczna - stan psychiczny lub fizyczny wywołany działaniem realnie zagrażających zdrowiu i życiu czynników zewnętrznych (przyroda, ludzie), prowadzący do głębokich i długo utrzymujących się zmian w funkcjonowaniu człowieka, które wyrażają się w zaburzeniach somatycznych i psychicznych. (Zawadzki, Strelau). Sytuacja kryzysowa - zbieg zdarzeń, okoliczności i zachowań, które zakłócają normalny tryb funkcjonowania państwa, społeczeństwa, człowieka. Może być spowodowana jednym zdarzeniem traumatycznym bądź ujawniać się jako konsekwencje długotrwałych mini kryzysów (zaniedbań, konfliktów) w sferze wychowawczej, edukacyjnej, psychologicznej, ekonomicznej, organizacyjnej.
10.	NIEPOWODZEŃ EDUKACYJNYCH	Wyraźne rozbieżności między celami edukacji a osiągnięciami szkolnymi uczniów oraz kształtowaniem się negatywnego stosunku młodzieży wobec wymagań szkoły. (W. Okoń) Stan, w jakim znalazło się dziecko na skutek niemożności sprostania wymaganiom szkolnym. (J. Konopacki) Drugoroczność, wieloroczność, wypadnięcie z systemu
11.	ZANIEDBAŃ ŚRODOWISKOWYCH ZWIĄZANYCH Z	Sytuacją bytową ucznia i jego rodziny. Sposobem spędzania czasu wolnego. Kontaktami środowiskowymi.
12.	TRUDNOŚCI ADAPTACYJNYCH ZWIĄZANYCH	Z różnicami kulturowymi Ze zmianą środowiska edukacyjnego w tym związanych z wcześniejszym kształceniem za granicą w tym z doświadczeniem wojny w Ukrainie

Można próbować zmienić perspektywę i tak planować lekcję, by uwzględniała potrzeby jak największej grupy odbiorców. Zajęcia edukacyjne powinny przystawać do potrzeb wszystkich ich uczestników. Projektowanie takich lekcji bywa niezmiernie trudne. Im mniej homogeniczna grupa odbiorców i bardziej zróżnicowane potrzeby, tym więcej aspektów należy uwzględnić na etapie planowania. Jedną ze sprawdzonych metod tworzenia lekcji „dla wszystkich" jest stosowanie się do zasad projektowania uniwersalnego w nauczaniu (UDL).

Założenia UDL mają podstawy naukowe - oparte są na wnioskach z badań pedagogicznych, psychologicznych i neurobiologicznych. Przygotowywanie zajęć dydaktycznych z uwzględnieniem uniwersalnego projektowania w nauczaniu należy rozbić na dwa etapy. Pierwszy z nich to analiza zapisów zawartych w podstawie programowej i w szczegółowych planach nauczania, dotycząca wiedzy i umiejętności, które powinien przyswoić uczeń. Dzięki właściwemu zidentyfikowaniu istotnych umiejętności i wiedzy możemy przejść do szczegółowego planowania lekcji. Identyfikacja wiedzy i umiejętności wiąże się ściśle z procesem diagnozy edukacyjnej, rozumianej jako poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: jak przebiega proces (ten, który stanowi podstawę działań mających przynieść określony wynik), jakie ewentualnie pojawiają się zaburzenia w przebiegu tego procesu.

W wyniku diagnozy możemy dobrać zadania, których istotą jest zaangażowanie, a nie ostateczny wynik. Podjęcie opisanych tu działań jest punktem wyjścia do szczegółowego przygotowania lekcji. UDL można wykorzystać przy planowaniu każdego elementu związanego z organizacją i przebiegiem zajęć. W literaturze przedmiotu wyróżnia się często cztery główne komponenty lekcji:

- określenie celów zajęć, które odpowiadają podstawie programowej,
- opracowanie strategii instruktażowej (metody),
- wybór zasobów i materiałów,
- ocenianie postępów i wyników uczniów.

Poniższa tabela prezentuje zastosowanie zasad UDL dla wybranych komponentów lekcji.

KOMPONENT LEKCJI	PYTANIA POMOCNE PRZY PROJEKTOWANIU Z WYKORZYSTANIEM UDL
Cele	Jakie umiejętności i wiedzę uczniowie powinni przyswoić (zgodnie z wymogami podstawy programowej)?
Ocenianie	Jak uczniowie mogą pokazać, że osiągnęli wyznaczone cele?
Metody	Jakie wsparcie można zapewnić w ramach instruowania, aby uczniowie przyswoili materiał i zaprezentowali swoją wiedzę?
Materiały	Jakie zasoby, materiały i narzędzia mogą zostać użyte, aby zapewnić zróżnicowane sposoby prezentowania informacji oraz zainteresować przedstawianymi treściami?

W założeniach UDL nie precyzuje się docelowej grupy, ale z reguły podejście to kojarzone jest z osobami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, często z zawężeniem do uczniów z niepełnosprawnościami. Zgodnie ze swoją nazwą projektowanie uniwersalne w nauczaniu może być stosowane w każdym środowisku edukacyjnym.

Powinno ono prowadzić do zaspokojenia potrzeb wynikających ze zróżnicowań w zakresie statusu socjoekonomicznego, kulturowego i zdrowotnego uczniów. Nie zawsze uda się to w pełni zrealizować, ale należy dokładać starań, by korzyści odnieśli wszyscy uczestnicy procesu nauczania.[3]

[3] Cichocka-Segiet, K. Mostowski, P. Rutkowski, P. (2019). Uniwersalne projektowanie zajęć jako droga do zaspokajania zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych. [W:] I. Chrzanowska, G. Szumski, red. Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole. Warszawa: Wydawnictwo FRSE, s. 208-217.

Marlena Derlukiewicz
konsultant ds. języka polskiego

Dwadzieścia kroków do sukcesu na egzaminie ósmoklasisty, czyli działania polonisty, które przyczyniają się do podniesienia efektów kształcenia.

Uczniowie z województwa warmińsko-mazurskiego przez lata nie osiągali wysokich wyników na egzaminie ósmoklasisty. W 2021 coś drgnęło i poprawiły się wyniki z języka polskiego (wyprzedziliśmy województwo zachodniopomorskie), a w 2022 było jeszcze lepiej, bo uczniowie z naszego województwa uzyskali z języka polskiego więcej punktów niż ich rówieśnicy z zachodniopomorskiego, wielkopolskiego i lubuskiego. Różnice są nieznaczne, więc do sukcesu jeszcze daleko. Poniższy artykuł to próba wskazania działań, które mają wpływ na podniesienie efektów kształcenia. Zaczynamy od motywowania i stylu nauczania, bo często zapominamy, jak wielki mają one wpływ na zaangażowanie uczniów.

Wszyscy mamy przecież świadomość, że niczego ich nie nauczymy, jeżeli oni sami nie będą chcieli, jeżeli nie poczują się odpowiedzialni za efekty własnej pracy.

1. **Zadbaj o wysoką samoocenę ucznia** – nie ma nic gorszego niż rodzice i nauczyciele, którzy podcinają dziecku skrzydła. Wiara w ucznia (tzw. optymizm nauczyciela), w jego możliwości jest kluczowa, co potwierdzają rozliczne badania, ale też nasze własne doświadczenia. Największym wrogiem sukcesu jest obawa, że sobie nie poradzimy. Dlatego tak ważne jest, szczególnie w odniesieniu do uczniów z trudnościami, wsparcie ze strony nauczyciela i narracja typu: „wierzę w Ciebie", „zobacz, ile już potrafisz", „jeszcze odrobina wysiłku i uda się…". Jeżeli chcemy, by uczeń uwierzył w siebie i zaczął podejmować wysiłek rozwiązania każdego zadania, musi zmienić się nasz styl pracy, z nastawienia na szukanie i wytykanie błędów na nastawienie na sukces ucznia. Najlepszym podsumowaniem niech będą słowa Alberta Einsteina: *Większość nauczycieli traci czas na zadawanie pytań, które mają ujawnić to, czego uczeń nie umie, podczas gdy nauczyciel z prawdziwego zdarzenia stara się za pomocą pytań ujawnić to, co uczeń umie lub czego jest zdolny się nauczyć.*[1]
2. **Pamiętaj, że Twój sposób i styl nauczania ma ogromny wpływ na motywację ucznia.** Ważne są metody i techniki, które stosujesz na lekcjach. Czy potrafisz zaktywizować uczniów, czy znają oni cel lekcji, czy otrzymują jasną informację zwrotną, co zrobili dobrze, co należy poprawić? Ważny jest jasny przekaz i dobre relacje (najwięcej uczymy się od osób, które lubimy i szanujemy). Poza tym w ławkach szkolnych zasiadają uczniowie o nastawieniu bardzo pragmatycznym, dlatego skuteczni w uczeniu jesteśmy wtedy, gdy potrafimy pokazać korzyści, możliwości wykorzystania wiedzy i umiejętności również poza szkołą, czyli przekonująco odpowiedzieć na pytanie, po co się tego uczymy.
3. **Przeanalizuj polecenia i ćwiczenia w testach i sprawdzianach oraz w podręczniku, z którego uczysz, pod kątem ich zgodności z podstawą programową** w kl. IV-VII, a w VIII klasie w roku szkolnym 2022/2023 z wymaganiami egzaminacyjnymi (rozporządzenie MEN z 16 grudnia 2020 r.). Uczymy, odnosząc się do wymagań szczegółowych (treści nauczania) zapisanych w podstawie programowej/w klasie ósmej wymagań egzaminacyjnych. Podręcznik to pomoc metodyczna, a zestaw lektur to część podstawy programowej. W roku 2023 egzamin ósmoklasisty zostanie ponownie przeprowadzony w oparciu o wymagania egzaminacyjne z 2020 r.
4. **Sprawdź, czy wszyscy uczniowie opanowali technikę czytania.** Tylko płynne, poprawne i wyraźne czytanie pozwala uczniowi przejść na kolejne etapy (rozumienia tekstu i jego krytyczno-twórczej analizy). Jeżeli z diagnozy (np. testu Lausza/Konopnickiego) wynika, że umiejętność czytania nie została opanowana, zorganizuj przynajmniej dwumiesięczne ćwiczenia (indywidualne

[1] Albert Einstein o edukacji. Co uważał na temat szkoły? Dostępny w: https://strefaedukacji.pl/albert-einstein-o-edukacji-co-uwazal-na-temat-szkoly-5-cytatow-ktore-zostana-w-glowie-na-zawsze/ga/c5-16060525/zd/54686235 (Dostęp 15.09.2022)

głośne czytanie, codziennie po 15 minut w obecności osoby, która dobrze czyta – liczy się systematyczność!). W starszych klasach można pracować online. W działania na rzecz poprawy czytania powinni być zaangażowani wszyscy nauczyciele ze szkoły.

5. **Pracuj z tekstem z wykorzystaniem różnych metod i technik multisensorycznych** (np. ANTARES, metody pięciu kroków, śladów Twojego myślenia), bogacąc słownictwo, objaśniając znaczenia dosłowne i przenośne, doskonaląc czytanie ze zrozumieniem (w tym określanie tematyki i problematyki tekstu, wyszukiwanie informacji wyrażonych wprost i pośrednio, odróżnianie informacji ważnych od drugorzędnych). Zachęcaj nauczycieli innych przedmiotów (np. historii, wiedzy o społeczeństwie, religii, geografii, biologii, a nawet chemii i fizyki), by również w ten sposób pracowali na swoich lekcjach z fragmentami tekstów z podręczników, które są przecież tekstami o charakterze informacyjnym i popularnonaukowym.
6. **Ćwicz jak najczęściej argumentowanie**. Zaczynaj w czwartej klasie od prostych przykładów. Zachęcaj uczniów do formułowania argumentów podczas tworzenia wypowiedzi ustnych i pisemnych, do uzasadniania swojego zdania poprzez odwołanie się do przykładów z utworów literackich i życia codziennego. Na każdej lekcji powinno się pojawić przynajmniej jedno zadanie pisemne skonstruowane według schematu: polecenie + uzasadnienie. Dbaj o to, by uczniowie jak najczęściej zapisywali swoje odpowiedzi i rozwiązania, stosując w nich zróżnicowaną składnię i leksykę.

W arkuszu w 2022 r. w 7 zadaniach na 19 uczniowie musieli wykazać się umiejętnością argumentowania, wliczając w to zadanie 18. KO oraz 19. RO.

Przykładowe zadania[2]

Zadanie 18. (0–3)

Napisz zaproszenie na piknik szkolny zorganizowany z okazji Światowego Dnia Życzliwości i Przyjaźni. Zachęć do uczestnictwa w tym wydarzeniu, używając dwóch argumentów.
Uwaga: w ocenie wypowiedzi będzie brana pod uwagę poprawność językowa, ortograficzna i interpunkcyjna.

ZAPROSZENIE

.....

Zadanie 15. (0–1)

Obejrzyj poniższą grafikę.

Paweł Kuczyński, Wyspy, www.digitalyouth.pl

Czy grafika Pawła Kuczyńskiego mogłaby być ilustracją do tekstu *Pochwała przyjaźni*? Uzasadnij swoją odpowiedź.

.....

.....

.....

.....

.....

[2] Wszystkie przykładowe zadania (z wyjątkiem ostatniego) zaprezentowane w artykule pochodzą z : Egzamin ósmoklasisty. Język polski. Dostępny w: https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_OSMOKLASISTY/Arkusze-egzaminacyjne/2022/jezyk_polski/OPOP-100-2205.pdf (dostęp z 15.09.2022)

7. **Pracując z tekstem, proponuj uczniom ćwiczenia porządkujące wypowiedź.** W tekstach literackich (zarówno przy omawianiu całej lektury, jak i fragmentów) oraz nieliteracki doskonal umiejętność m.in. odtwarzania chronologii wydarzeń, układania planu, nadawania tytułów fragmentom i akapitom tekstu, tworzenia pytań do poszczególnych akapitów, dostrzegania relacji między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie).

Przykładowe zadania

Zadanie 5. (0–2)

Na podstawie całego utworu *Zemsta* ułóż poniższe treści zgodnie z porządkiem chronologicznym. Wpisz litery A, B, D, E w kratki we właściwej kolejności.

A. Przybycie Papkina do domu Cześnika.
B. Decyzja Cześnika o ślubie Wacława i Klary.
C. Przyjęcie przez Podstolinę oświadczyn Cześnika.
D. Zakończenie konfliktu między Cześnikiem a Rejentem.
E. Plany Rejenta dotyczące małżeństwa Wacława z Podstoliną.

Zadanie 12. (0–1)

Z podanych pytań wskaż to, na które nie można znaleźć odpowiedzi w tekście *Pochwała przyjaźni*. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

A. Jaką cenę płaci się za zdradę przyjaciół?
B. Czego możemy się nauczyć dzięki przyjaźni?
C. Dlaczego ludziom dzisiaj trudno jest zawierać przyjaźnie?
D. Co na temat przyjaźni mówią przysłowia różnych narodów?

8. **Pamiętaj o funkcjonalnym kształceniu treści językowych.** Na przykład ćwicz na lekcjach określanie funkcji części mowy/zdania w wypowiedziach, wprowadzaj różnorodne ćwiczenia redakcyjne w zakresie składni i leksyki, m.in. polegające na przekształceniu, streszczaniu, uzupełnianiu tekstu. Wykorzystuj do tego typu działań fragmenty lektur i teksty nieliterackie

Przykładowe zadania

Zadanie 9. (0–1)

Dokończ poniższe zdania. Wybierz odpowiedź spośród oznaczonych literami A i B oraz odpowiedź spośród oznaczonych literami C i D.

W wypowiedzeniu *Jutro cały zamek zburzę* podkreślony wyraz pełni funkcję [A] [B].

Taką samą funkcję wyraz *zamek* pełni w wypowiedzeniu [C] [D].

A. podmiotu
B. dopełnienia
C. *Widzieliśmy w oddali pięknie odrestaurowany zamek.*
D. *Zamek został zbudowany na niewielkim wzniesieniu.*

Zadanie 11. (0–2)
Uzupełnij poniższe zdania tak, aby powstało streszczenie tekstu *Pochwała przyjaźni*.

Andrzej Kojder rozpoczyna swoje rozważania od .....

..... .

W kolejnych akapitach odwołuje się do .....

..... .

Przywołuje również przysłowia dotyczące przyjaźni, aby .....

..... .

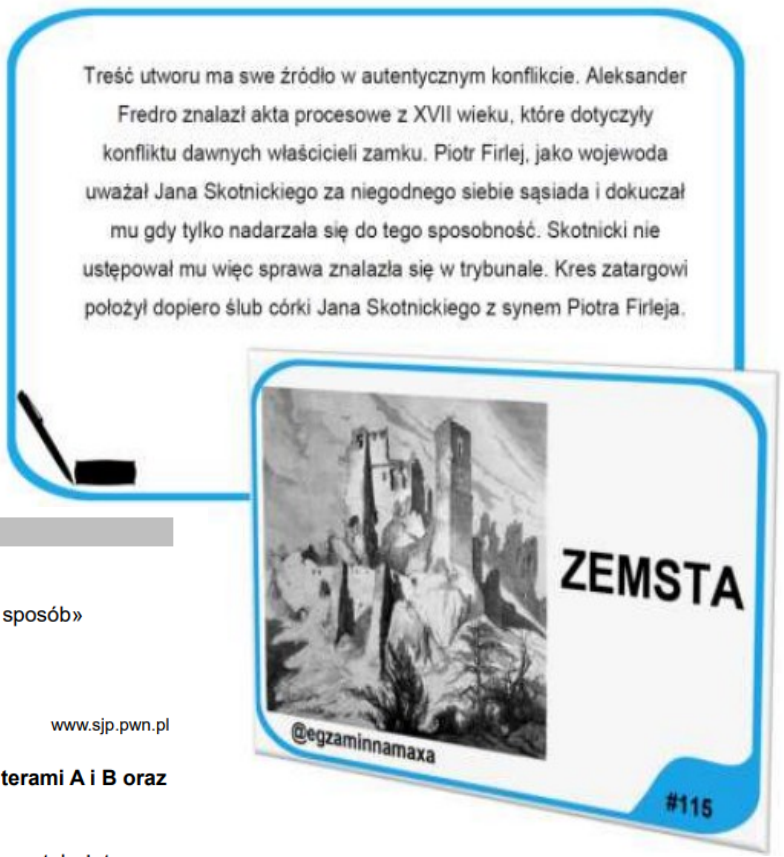
Podsumowując rozważania, stwierdza, że .....

9. **Integruj na lekcjach kształcenie literackie, językowe, tworzenie wypowiedzi i samokształcenie,** czyli cztery obszary z podstawy programowej/wymagań egzaminacyjnych. Nie dziel lekcji języka polskiego na „literackie", „gramatyczne" czy „ortograficzne".

Przykładowe zadania

Omawiając „Zemstę" Aleksandra Fredry, zaproponuj uczniom zadanie z kształcenia językowego (zad. 10). Doskonaląc umiejętności zapisane w dziale samokształcenie, zapoznaj uczniów z zadaniami w oparciu o hasło słownikowe (zad. 16.).

Zadanie 10. (0–1)
W jednej ze szkół uczniowie w ramach projektu przygotowali fiszki edukacyjne dotyczące lektur szkolnych. W tekście umieszczonym na jednej z fiszek zabrakło trzech przecinków. Uzupełnij poniższy zapis tak, aby był zgodny z zasadami interpunkcyjnymi.

Zadanie 16. (0–1)
Przeczytaj definicję wyrazu *związek*.

1. «stosunek między rzeczami, zjawiskami itp. połączonymi ze sobą w jakiś sposób»
2. «stosunki łączące ludzi, oparte na uczuciu, pokrewieństwie»
3. «kontakt z kimś lub czymś»
4. «organizacja skupiająca ludzi mających wspólne cele»

www.sjp.pwn.pl

Dokończ poniższe zdania. Wybierz odpowiedź spośród oznaczonych literami A i B oraz odpowiedź spośród oznaczonych literami C i D.

W wypowiedzeniu *Nie ma żadnego związku teorii z praktyką* wyraz *związek* został użyty w znaczeniu [A | B]. W takim samym znaczeniu tego wyrazu użyto w wypowiedzeniu [C | D].

A. pierwszym
B. drugim
C. *Związek tych dwojga nie ma żadnej przyszłości.*
D. *Długo szukał związku między poszczególnymi faktami.*

10. **Na każdej lekcji (w klasie ósmej w szczególności) przynajmniej jedno zadanie powinno mieć charakter powtórzeniowy. Jeżeli to tylko możliwe, odwołuj się do literackich kontekstów z lektur szkolnych.** Tylko spiralny sposób uczenia i częste powtarzanie powoduje uporządkowanie i ugruntowanie wiedzy i umiejętności uczniów.

Przykładowe zadania

Zadanie 8. (0–2)
Spośród lektur obowiązkowych – innych niż *Zemsta* – wybierz tę, która potwierdza trafność stwierdzenia *Zgoda buduje, niezgoda rujnuje*. Podaj tytuł tej lektury oraz jej bohaterów, których zachowanie jest potwierdzeniem trafności tego stwierdzenia. Uzasadnij swój wybór. W uzasadnieniu przywołaj sytuację z tej lektury, ilustrującą Twoją argumentację.

Uwaga! Lista lektur obowiązkowych znajduje się na stronie 3 tego arkusza egzaminacyjnego.

Tytuł lektury: .....

Bohaterowie lektury: .....

Uzasadnienie wyboru: .....

11. **Wykorzystuj ćwiczenia z arkuszy egzaminacyjnych, *Informatora*, wiązek zadań zamieszczonych na stronach Centralnej Komisji Egzaminacyjnej** przy omawianiu lektur i innych treści z podstawy programowej oraz przygotowując bank zadań dla swoich koleżanek i kolegów na ewentualne zastępstwa. Efektywne wykorzystanie zastępstw to ważny czynnik podnoszący wyniki.

W arkuszach próbnych i egzaminacyjnych zamieszczonych na stronie Centralnej Komisji Egzaminacyjnej znajdziemy gotowe zadania z odpowiedziami i zasadami oceniania (patrz pkt 13.) do następujących fragmentów lektur: arkusz 2019 – *Mały książę*, arkusz 2020 – *Quo vadis*, 2021 – *Pan Tadeusz*, 2022 – *Zemsta*.

12. **Nie przesadzaj z egzaminami próbnymi**. Rozwiązywanie arkuszy egzaminacyjnych, np. raz w miesiącu wcale nie przynosi spodziewanych efektów. Dużo skuteczniejsze jest korzystanie z wybranych ćwiczeń z arkuszy oraz zachęcanie uczniów do układania pytań do tekstu, zadań i poleceń do tekstów typowych dla sytuacji egzaminacyjnej, czyli KO, WW, PF, na dobieranie (AB/CD), z luką.

13. **Planuj pracę z wykorzystaniem fiszki autokorektywnej** (nic tak nie uczy samodzielności i odpowiedzialności za efekty nauki). Fiszka autokorektywna TIK to dwa slajdy w prezentacji, jeden z poleceniem (zadaniem), drugi z poprawną odpowiedzią i sposobem oceniania. Przygotowując uczniów do egzaminu, warto skorzystać z zadań z arkuszy egzaminacyjnych, a tworząc odpowiedzi, z zasad oceniania rozwiązań zadań zamieszczonych na stronie CKE. Nauczyciel odsłania pierwszy slajd, uczniowie wykonują zadanie, wybrany uczeń prezentuje swoje rozwiązanie, następnie nauczyciel odsłania slajd z poprawną odpowiedzią. Uczniowie w klasie dokonują autokorekty. U współczesnych uczniów dominuje wzrokowo-kinestyczny typ percepcji, więc dużo więcej zrozumieją i zapamiętają, gdy zobaczą zapisane polecenie, samodzielnie wykonają zadanie i dokonają jego autokorekty. Przykładowe propozycje lekcji z wykorzystania fiszki autokorektywnej w formie prezentacji multimedialnej można znaleźć na stronie Ośrodka: www.wmodn.elblag.pl/zakładka: język polski.

14. **Zachęcaj uczniów do tworzenia notatek w różnej formie**, np. w punktach, w formie wypowiedzi ciągłej, mapy mentalnej, tabeli, schematu. Umiejętność redagowania notatki zapisana jest zarówno w PP (III.2.4 kl.IV-VI), jak i w wymaganiach egzaminacyjnych. Notatka to nie tylko podsumowanie, uporządkowanie informacji, wskazanie najważniejszych treści poruszanych na lekcji, ale również skuteczna, szczególnie w przypadku notatki w formie wypowiedzi ciągłej, forma doskonalenia umiejętności pisania.

15. **Kształć umiejętność pisania na każdej lekcji**. Element samodzielnego redagowania krótkiej wypowiedzi w formie pisemnej powinien wystąpić na każdej lekcji. Formy dłuższe uczniowie również powinni pisać w szkole na lekcjach, a nie w domu, gdyż w tym drugim przypadku nie mamy możliwości zweryfikowania autorstwa pracy. W tej sytuacji nie ma sensu oceniać prac domowych, bo krzywdzimy w ten sposób uczniów, którzy nie chcą bądź nie mają możliwości skorzystania z pomocy dorosłych, a nagradzamy tych, którzy nas (i siebie!) oszukują, dając do oceny pracę niesamodzielną.

16. **Zacznij kształcenie wypowiedzi o charakterze twórczym i argumentacyjnym w klasie IV.** Na początku oczywiście na bardzo prostych przykładach, odnosząc się do ich pozaszkolnych doświadczeń i prosząc o podanie przynajmniej dwóch uzasadnień. Na przykład: Dlaczego warto mieć przyjaciela/przyjaciółkę? Dlaczego warto jeść warzywa i owoce?

Czy w przypadku tekstu o charakterze twórczym: Dokończ wypowiedź, dopisując przynajmniej pięć zdań. Gdyby Twoja ulubiona zabawka z dzieciństwa potrafiła mówić...

17. **Zapoznaj ucznia z kryteriami do zadań otwartych.** W *Informatorze o egzaminie ósmoklasisty z języka polskiego od roku 2018/2019*, ale też w innych publikacjach znajdziemy dokładne kryteria, z których uczeń **powinien korzystać**, tworząc tekst krótkiej lub rozszerzonej wypowiedzi. Te swoiste kryteria sukcesu stanowią doskonałą pomoc w doskonaleniu umiejętności pisania.

18. **Planuj lekcje w oparciu o różne filozofie i strategie uczenia.** Bardzo efektywne są lekcje z wykorzystaniem zasad oceniania kształtującego, gdzie ważnymi elementami są cele lekcji i kryteria sukcesu, pytania kluczowe czy czteroelementowa informacja zwrotna. Skuteczna jest też metoda wyprzedzająca. Nie zapominajmy o projekcie, dramie czy KREATORZE.

19. **Planuj lekcję według schematu:**

I. Wprowadzenie.

W tej części lekcji powinny się pojawić, np.:

- ćwiczenia na „rozgrzewkę" doskonalące np. spostrzegawczość, pamięć, grafomotorykę, umiejętność koncentracji, myślenia dywergencyjnego i konwergencyjnego,
- ćwiczenia wprowadzające w temat lekcji.

Ważnym czynnikiem motywującym jest zaprezentowanie uczniom celów lekcji (językiem dla nich zrozumiałym) oraz przedstawienie im korzyści wynikających z aktywnej pracy na lekcji.

Kiedy pracujemy zgodnie z zasadami OK (oceniania kształtującego) w tej części lekcji, podajemy uczniom kryteria sukcesu. Dobrze skonstruowane kryteria sukcesu to ważny czynnik motywujący uczniów.

II. Część zasadnicza.

III. Podsumowanie lekcji.

Nie należy przesadzać z zadaniami domowymi. Lepiej w tym zakresie stosować elementy lekcji odwróconej, co pozwoli nam zaoszczędzić czas spędzany przez uczniów samodzielnie nad tekstem (np. z podręcznika) w trakcie zajęć i wykorzystanie go na interakcję z klasą i nauczycielem. Mnóstwo czasu „tracimy" na lekcjach na proste ćwiczenia, które uczeń mógłby wykonać samodzielnie w domu. Na przykład przeczytanie tekstu (doskonalenie umiejętności czytania) i odpowiedź na proste pytania do tekstu (wyszukiwanie informacji podanych wprost).

20. **Pamiętaj, że nauczyciele wszystkich przedmiotów są zobowiązani do kształcenia kompetencji kluczowych, w tym „rozumienia i tworzenia informacji”.** Warto przeszkolić radę pedagogiczną pod tym kątem.

Jako członkowie rady pedagogicznej musimy mieć świadomość, że na sukces szkoły pracują wszyscy nauczyciele. Wynik na egzaminie to wypadkowa działań nie tylko nauczycieli przedmiotów egzaminacyjnych. Dlatego tak ważne jest, by nasze koleżanki i koledzy na innych przedmiotach niż język polski, szczególnie pracując z tekstem, wykorzystywali w swojej praktyce edukacyjnej podpowiedzi opisane w punktach 4, 5, 6, 14. Standardem w każdej szkole powinno być poprawianie błędów interpunkcyjnych, ortograficznych i językowych przez nauczycieli wszystkich przedmiotów. A poza tym pamiętajmy, że my jako poloniści również możemy i powinniśmy wspierać nauczycieli języka obcego i matematyki.

Przykładowe zadanie [3]

Ćwicząc umiejętność pisania, możemy zaproponować uczniom zadanie z egzaminu z języka obcego. Oczywiście o problemach z telefonem piszą w języku polskim.

Zadanie 14. (0–10)

Twój telefon komórkowy się zepsuł. W e-mailu do kolegi z Anglii:

- **opisz, w jakich okolicznościach zepsuł się Twój telefon**
- **wyjaśnij, dlaczego niedziałający telefon jest dla Ciebie kłopotem**
- **poinformuj, co zamierzasz zrobić, aby mieć nowy telefon.**

Napisz swoją wypowiedź w języku angielskim. Podpisz się jako XYZ.
***Rozwiń** swoją wypowiedź w każdym z trzech podpunktów, tak aby osoba nieznająca polecenia w języku polskim uzyskała wszystkie wskazane w nim informacje. Pamiętaj, że długość wypowiedzi powinna wynosić od 50 do 120 wyrazów (nie licząc wyrazów podanych na początku wypowiedzi). Oceniane są: umiejętność pełnego przekazania informacji, spójność, bogactwo językowe oraz poprawność językowa.*

Więcej w artykułach na stronie www.wmodn.elblag.pl w zakładce Publikacje/ Doskonalenie Otwarte/ 2020/1

Marlena Derlukiewicz, *Doskonalenie w kl. IV-VIII na innych przedmiotach niż język polski kompetencji kluczowej z zakresu rozumienia i tworzenia informacji.*

[3] Egzamin ósmoklasisty. Język angielski. Dostępny w: https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_OSMOKLASISTY/Arkusze-egzaminacyjne/2022/jezyk_angielski/OJAP-100-2205.pdf (dostęp z 15.09.2022)

dr Beata Pabian
nauczyciel konsultant ds. przedsiębiorczości i logopedii
Halina Uźlik
Nauczyciel konsultant ds. awansu zawodowego i nadzoru pedagogicznego

Obserwacja lekcji pokazowych logopedów a wykorzystanie narzędzi TIK. Zmiany w awansie zawodowym nauczycieli.

Prowadzenie lekcji otwartych jest nie tylko jednym z wymagań prawa oświatowego, ale także istotnym doświadczeniem zarówno dla prowadzącego takie zajęcia, jak i dla nauczycieli obserwujących lekcje.

Dotychczasowe zapisy, które wkrótce mają ulec zmianie, znajdujące się w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 lipca 2018 r. w sprawie uzyskiwania poszczególnych stopni awansu zawodowego mówią, że nauczyciele w ramach stażu, ubiegający się o wyższy stopień awansu zawodowego, zobligowani są do przeprowadzenia zajęć otwartych oraz dokonania ich ewaluacji:

§ 7. 1. Nauczyciel kontraktowy ubiegający się o awans na stopień nauczyciela mianowanego w okresie odbywania stażu powinien:
4) przeprowadzić co najmniej 2 godziny zajęć otwartych dla nauczycieli szkoły, w której odbywa staż oraz dokonać ich ewaluacji, w obecności, w miarę możliwości, nauczyciela-doradcy metodycznego w zakresie tych zajęć.

§ 8. 1. Nauczyciel mianowany ubiegający się o awans na stopień nauczyciela dyplomowanego w okresie odbywania stażu powinien:
4) przeprowadzić co najmniej 3 godziny zajęć otwartych dla nauczycieli oraz dokonać ich ewaluacji, w obecności, w miarę możliwości, nauczyciela-doradcy metodycznego w zakresie tych zajęć lub nauczyciela-konsultanta lub przedstawiciela organu sprawującego nadzór pedagogiczny.

3. Wymagania niezbędne do uzyskania stopnia nauczyciela dyplomowanego obejmują:
2) umiejętność dzielenia się wiedzą i doświadczeniem z innymi nauczycielami, w tym przez prowadzenie zajęć otwartych, w szczególności dla nauczycieli stażystów i nauczycieli kontraktowych, prowadzenie zajęć w ramach wewnątrzszkolnego doskonalenia zawodowego lub innych zajęć dla nauczycieli.

Od 1 września 2022 r. awans zawodowy nauczycieli będzie przebiegał według następujących zasad:

- stopnie nauczycieli stażystów i kontraktowych zostaną zlikwidowane,
- nauczyciel, wchodząc do zawodu, otrzyma status „nauczyciela początkującego”,
- o stopień mianowanego nauczyciel będzie mógł się starać po 4 latach pracy,
- w tym okresie przez 3 lata i 9 miesięcy, nauczyciel ma odbywać nie staż, ale „przygotowanie do zawodu”.

Z nowych zapisów wynika, że nauczyciel będzie musiał przystąpić do awansu. Jeżeli nie awansuje przez 6 lat zostanie zwolniony z pracy.

W okresie przygotowania do zawodu obowiązkiem jego będzie m.in. prowadzenie lekcji pokazowych. Co najmniej jedną lekcję zobligowany będzie poprowadzić w drugim roku odbywania tzw. przygotowania do zawodu. Lekcja ta powinna odbyć się w obecności np. dyrektora, nauczyciela konsultanta, doradcy metodycznego, przedstawiciela kuratorium, nauczyciela dyplomowanego, mentora. Mentor w nowym systemie awansu zawodowego ma zastąpić opie-

kuna stażu. Jego zadaniem będzie wspieranie początkującego nauczyciela w pracy dydaktycznej.

Jeżeli dyrektor uzna, że jedna lekcja pokazowa to za mało, wówczas będzie mógł zlecić nauczycielowi przeprowadzenie następnych zajęć. Kolejną lekcję zainteresowany awansem zawodowym nauczyciel, przeprowadzi w ostatnim roku odbywania przygotowania do zawodu, po uzyskaniu co najmniej dobrej oceny pracy.

Następnie, komisja przeprowadzi rozmowę z nauczycielem i wyda opinię, która może być pozytywna lub negatywna. Należy zaznaczyć, iż opinia pozytywna będzie warunkiem niezbędnym do awansu na kolejny stopień. W razie negatywnych opinii, okres przygotowania do zawodu wydłuży się nauczycielowi o 1 rok i 9 miesięcy.

Zatem, do ubiegania się o stopień nauczyciela mianowanego niezbędne stanie się posiadanie:

- co najmniej dobrej oceny pracy uzyskanej w ostatnim roku odbywania przygotowania do zawodu,
- uzyskanie pozytywnej opinii o przeprowadzonych zajęciach,
- zdanie egzaminu przed komisją egzaminacyjną.

Jak dokumentować lekcje/zajęcia pokazowe?

- według zasad przyjętych w danej szkole,
- jeżeli zasady nie zostały opracowane, warto na ten temat porozmawiać z dyrektorem szkoły/placówki.

W przypadku dokumentowania lekcji istotne jest przygotowanie scenariusza zajęć przez nauczyciela.

Osoby obserwujące lekcje, mentor, dyrektor, nauczyciel konsultant, doradca metodyczny mogą sporządzić arkusz obserwacji lekcji otwartej. W przypadku obserwacji zajęć logopedycznych, arkusz ten może zawierać:

- dane ucznia, imię i nazwisko nauczyciela prowadzącego lekcje,
- informacje na temat postawionej diagnozy,
- temat lekcji/zajęć,
- cel ogólny i cele szczegółowe,
- formy,
- metody pracy,
- rodzaj pomocy dydaktycznych wykorzystanych podczas prowadzenia zajęć, w tym wykorzystanie narzędzi TIK,
- informacje na temat przebiegu zajęć,
- rodzaje zadań realizowanych w trakcie zajęć,
- jeżeli są to zajęcia grupowe (do 4 osób), informacje na temat indywidualizacji pracy z uczniem,
- czas przeznaczony na realizację poszczególnych zadań.

Zadaniem nauczyciela konsultanta oraz doradcy metodycznego jest udzielenie nauczycielowi prowadzącemu lekcję pokazową wskazówek organizacyjno-metodycznych oraz poinformowanie go o swoich spostrzeżeniach.

W przypadku nauczyciela logopedy wskazówki te mogą dotyczyć:

- sposobu pracy terapeutycznej: czy jest ona dostosowana do możliwości, wieku ucznia, zgodnie z postawioną diagnozą,
- przestrzegania zasad prowadzenia terapii logopedycznej,
- odpowiedniego wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych,
- zaangażowania w pracę i motywowania ucznia/dziecka do pracy,
- doboru i realizacji celów zajęć,
- skutecznego wykorzystania czasu,
- atrakcyjności prowadzonych zajęć,
- poprawności merytorycznej,
- spójności i logiki prowadzonych zajęć,
- znajomości najnowszych metod terapii logopedycznych.

Wskazówki mogą uwzględnić również zapisy znajdujące się w rozporządzeniu MEN z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach tekst jedn. (Dz.U. z 2020 r. poz. 1280), w których to zamieszczone są zadania do realizacji przez logopedę:

§ 25. Do zadań logopedy w przedszkolu, szkole i placówce należy w szczególności:
1) diagnozowanie logopedyczne, w tym prowadzenie badań przesiewowych w celu ustalenia stanu mowy oraz poziomu rozwoju językowego uczniów,
2) prowadzenie zajęć logopedycznych dla uczniów oraz porad i konsultacji dla rodziców i nauczycieli w zakresie stymulacji rozwoju mowy uczniów i eliminowania jej zaburzeń,
3) podejmowanie działań profilaktycznych zapobiegających powstawaniu zaburzeń komunikacji językowej we współpracy z rodzicami uczniów,
4) wspieranie nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów w:
a) rozpoznawaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów w celu określenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów oraz przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów, w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia i jego uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły i placówki,
b) udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Z literatury przedmiotu wynika, że nauczyciel logopeda ubiegający się o kolejny stopień awansu zawodowego powinien wykazać się wiedzą merytoryczną, umiejętnością z zakresu organizacji i prowadzenia zajęć logopedycznych, odpowiednią postawą, zaangażowaniem, gotowością do współpracy, kulturą osobistą, kulturą słowa, umiejętnością radzenia sobie w trudnych sytuacjach, umiejętnością posługiwania się narzędziami TIK oraz umiejętnością prowadzenia terapii zdalnej.

Istnieją sytuacje, kiedy poza pandemią, nauczyciel logopeda taką terapię powinien prowadzić. Dotyczy to między innymi dzieci, które są przewlekle chore, a ich udział w terapii stacjonarnej jest niemożliwy. Terapię zdalną można prowadzić także dla dzieci, które są np. przeziębione i nieobecne w szkole lub przedszkolu, a chciałyby uczestniczyć w zajęciach logopedycznych.

Również zajęcia pokazowe można przeprowadzić w formie zdalnej. Należy wówczas dobrze się do nich przygotować zarówno pod względem merytorycznym, jak i technicznym. Na pewno warto zorganizować sobie stanowisko pracy, które zapewni szybki dostęp do potrzebnych materiałów, ćwiczeń, programów logopedycznych, komputera zaopatrzonego w kamerę, głośnik i słuchawki, dostęp do Internetu i narzędzi, które dają możliwość organizowania spotkań online.

Aby szerzej omówić zajęcia i pokazać, jak wyglądał przebieg terapii logopedycznej danego ucznia od momentu postawienia diagnozy do momentu lekcji pokazowej, można nagrać film, dokumentujący fragment oddziaływań ukierunkowanych na usunięcie wszelkich zakłóceń procesu porozumiewania się, na przykład wad wymowy.

Z nagranego filmu będzie można wywnioskować m.in.:

- czy prowadzona terapia logopedyczna była dostosowana do indywidualnych potrzeb ucznia,
- czy podczas pracy terapeutycznej logopeda wykorzystał wszystkie możliwości ucznia,
- czy pobudzał zainteresowanie i poziom motywacji ucznia,
- czy zachował zasadę stopniowania trudności, itp.

Po obejrzeniu filmu często okazuje się, że są tematy, które warto szerzej omówić. W czasie ich pre-

zentowania można wrócić do obrazu i analizować, to co widać na ekranie. Dzięki temu udzielanie wskazówek merytorycznych będzie bardziej profesjonalne.

Istnieje także możliwość nagrania filmu przez nauczyciela i ucznia, który posłuży jako pomoc dydaktyczna dla innych uczniów biorących udział w terapii logopedycznej, np. do utrwalania prawidłowej realizacji poszczególnych głosek. Należy pamiętać wówczas o tym, aby ćwiczenia i polecenia zaprezentowane na filmie, mogły rozwijać kreatywność u dzieci, angażując ich różne zmysły i jednocześnie zachęcać do zabaw ruchowych. Mogą także zawierać gry, kolorowe obrazki, zabawy ćwiczące aparat mowy, zabawy logorytmiczne, piosenki, bajki, itp.

Do tego przedsięwzięcia można wykorzystać sprzęt zakupiony w ramach Laboratoriów Przyszłości - sprzęt do nagrań dla nauki prezentacji swoich osiągnięć - kamery, mikrofony, oświetlenie itp. Korzystając z zakupionego w ramach Laboratoriów Przyszłości sprzętu i wyposażenia, można nie tylko przeprowadzić atrakcyjne zajęcia logopedyczne, ale przede wszystkim zaangażować innych uczniów do pracy, kontynuować rozpoczęte działania, dzielić się wiedzą z grupą logopedów, udzielać porad rodzicom, nauczycielom, a także poszukiwać nowych dróg i metod pracy.

Bibliografia:

1. Rozporządzenie MEN z dnia 26 lipca 2018 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli Dz.U. Warszawa, dnia 16 sierpnia 2018 r. Poz. 1574
2. Rozporządzenie MEN z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2020 r. poz. 1280)
3. Portal Gov.pl https://www.gov.pl/web/laboratoria [Dostęp: 22.07.2022 r.]
4. Stebelska Agnieszka, Narzędziownik logopedy - czyli jak wykorzystać technologie informacyjno – komunikacyjne /TIK/ w pracy, Strefa logopedy, Nowoczesny poradnik skutecznej terapii logopedycznej, https://strefalogopedy.pl/blog/narzedziownik-logopedy-czyli-jak-wykorzystac-technologie-informacyjnokomunikacyjne-tik-w-pracy--989.html [Dostęp: 22.07.2022 r.]
5. Trochimiuk Anna, Karta Nauczyciela 2022 – poznaj nową ścieżkę awansu zawodowego nauczycieli, Portaloświatowy.pl https://www.portaloswiatowy.pl/top-tematy/karta-nauczyciela-2022-poznaj-nowa-sciezke-awansu-zawodowego-nauczycieli-21574.html [Dostęp:22.07.2022 r.]

